

Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2016

Dokument 1 (2017–2018)

2 905 144 019 18 130 720 30 647 215 420 -71 254 5 884 713 726 336

Oversikt over statens totale inntekter og utgifter fordelt på departementene, samt informasjon om antall underliggende virksomheter, antall virksomheter med vesentlige merknader og antall merknader til departementenes styring.

8 192 -1 057 54 384 183 301 26 120 372 -330 692 47 100 107 000

Denne publikasjonen finnes på Internett:
www.riksrevisjonen.no

Offentlige institusjoner kan bestille publikasjonen fra
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Telefon: 22 24 00 00
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
www.publikasjoner.dep.no

Andre kan bestille fra
Bestillinger offentlige publikasjoner
Telefon: 55 38 66 00
Telefaks: 55 38 66 01
E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Fagbokforlaget AS
Postboks 6050 Postterminalen
5892 Bergen
www.fagbokforlaget.no/offpub

ISBN 978-82-8229-405-8

Forsideillustrasjon: Lars Tothammer

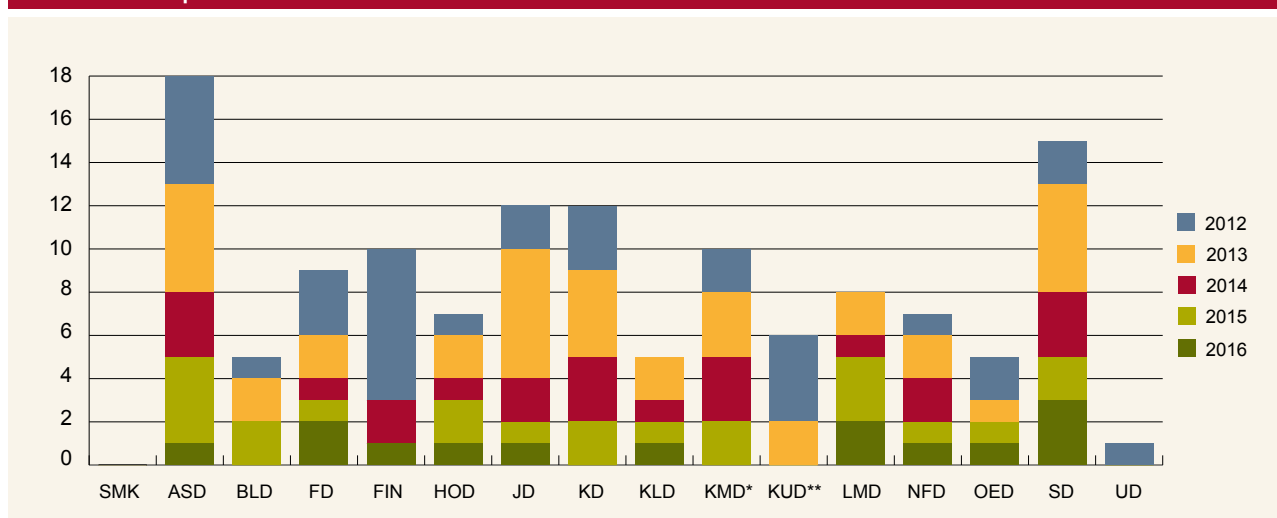
Oversikt over Riksrevisjonens merknader for 2016

Departement	Antall underliggende virksomheter*	Antall virksomheter med vesentlige merknader**	Antall merknader til departementets styring***	Inntekter/utgifter (mill. kroner)	
				Inntekter	Utgifter
Statsministerens kontor (SMK)	1			0	0
Arbeids- og sosialdepartementet (ASD)	11	2	1	4 000 000	1 000 000
Barne- og likestillingsdepartementet (BLD)	8			0	1 000 000
Finansdepartementet (FIN)****	6	1	1	10 000 000	1 000 000
Forsvarsdepartementet (FD)	5	3	2	0	1 000 000
Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)	10	1	1	0	2 000 000
Justis- og beredskapsdepartementet (JD)	20	1	1	0	1 000 000
Klima- og miljødepartementet (KLD)	7	1	1	0	200 000
Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)	30			1 000 000	2 000 000
Kulturdepartementet (KUD)	36	1		0	200 000
Kunnskapsdepartementet (KD)	44	1		1 000 000	1 000 000
Landbruks- og matdepartementet (LMD)	8	2	2	0	200 000
Nærings- og fiskeridepartementet (NFD)	19	1	1	1 000 000	1 000 000
Olje- og energidepartementet (OED)	3	1	1	1 000 000	1 000 000
Samferdselsdepartementet (SD)	9	2	3	1 000 000	1 000 000
Utenriksdepartementet (UD)	2			0	1 000 000

- * Omfatter også fond som har mottatt egen revisjonsberetning.
 ** Virksomheter som har fått modifisert beretning til regnskapet og/eller vesentlige merknader til sin budsjettforvaltning.
 *** Vesentlige merknader til departementets gjennomføring av budsjettet, etatsstyring m.m.
 **** Inntekter/utgifter inkluderer kapitler som Finansdepartementet har ansvar for som budsjettdepartement. Overføringer til og fra Statens pensjonsfond utland er ikke inkludert.

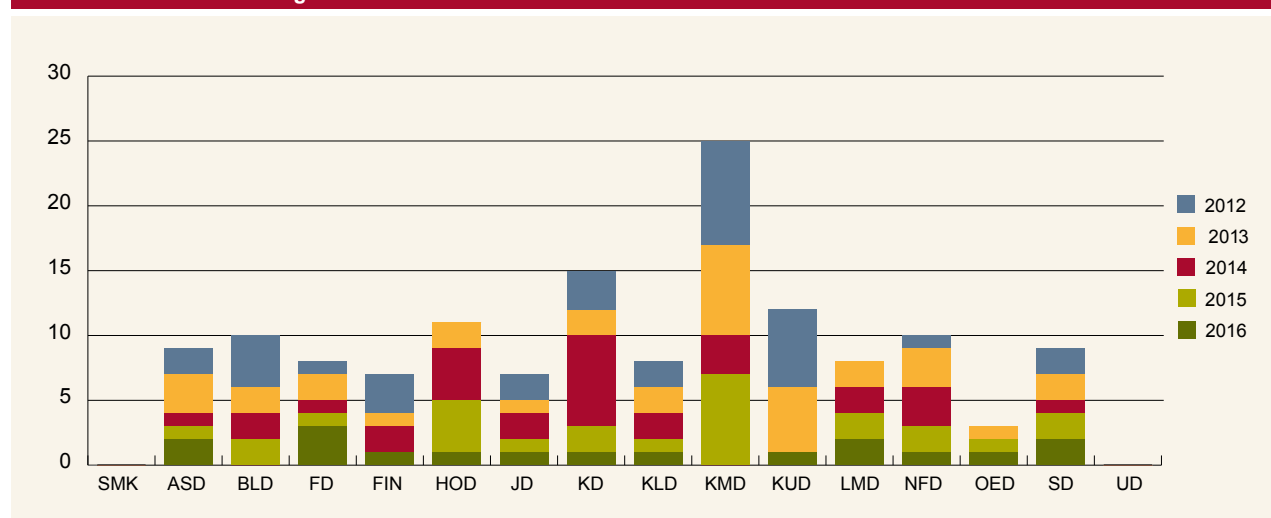
Inntekter   Utgifter

Merknader til departementet

- * Inkluderer fire saker tatt opp under tidligere Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet
 ** Inkluderer tre saker tatt opp under tidligere Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet

Virksomheter med vesentlige merknader

Riksrevisjonens rapport om
den årlige revisjon og kontroll
for budsjettåret 2016

Dokument 1 (2017–2018)

Introduksjon til Dokument 1

Dokument 1 er Riksrevisjonens rapport til Stortinget om den årlige revisjon av departementene og de statlige virksomhetene. Rapporten er delt i tre:

Del I er en beretning om revisjonen av statsregnskapet og regnskapet for administrasjonen av Svalbard. Her presenteres hovedfunnene fra revisjonen, generelle merknader av stor økonomisk rekkevidde eller prinsipiell karakter og Riksrevisjonens overordnede anbefalinger.

Del II presenterer revisjonsresultatene for de enkelte departementene med underliggende virksomheter. Departementene presenteres i alfabetisk rekkefølge.

Saker som rapporteres i Dokument 1 kan være vesentlige feil i statsregnskapet eller vesentlige avvik mellom budsjett og regnskap, vesentlige brudd på Stortingets vedtak og forutsetninger og mangelfull oppfølging av tidligere rapporterte forhold.

Vesentlige forhold som er avdekket i revisjonen av underliggende virksomheter, vil bli rapportert til Stortinget dersom departementet må ta et særlig ansvar for å løse saken i styringsdialogen, eller dersom saken kan ha budsjettkonsekvenser. I vurderingen av om et forhold er vesentlig, blir det lagt vekt på om det gjelder problemstillinger som Stortinget er særlig opptatt av, eller som er gjenstand for offentlig debatt.

Øvrige forhold som er avdekket i revisjonen av underliggende virksomheter, rapporteres kun til virksomhetene og omtales ikke i Dokument 1. I punkt 2 gis det imidlertid en oversikt over hvilke underliggende virksomheter som har fått vesentlige merknader i årets revisjon og de fem siste årene. Hva årets merknad gjelder, opplyses i en fotnote. Med vesentlige merknader menes modifisert beretning til regnskapet og/eller vesentlige merknader til budsjettdisponeringen.

Riksrevisjonens kritikk gis i form av to uttrykk:

- *Alvorlig* betegner forhold som kan ha betydelige konsekvenser, eller der summen av feil og mangler er så stor at dette må anses som alvorlig i seg selv. *Svært alvorlig* brukes kun unntaksvis, for eksempel ved risiko for liv eller helse.
- *Kritikkverdige* brukes for å karakterisere mangelfull forvaltning der konsekvensene ikke nødvendigvis er alvorlige, som feil og mangler ved regnskapet, saker med rent økonomiske konsekvenser, overtredelse av regelverk eller saker som er tatt opp tidligere og som fortsatt ikke er rettet opp. *Sterkt kritikkverdige* brukes kun unntaksvis.

Del III presenterer et ekstrakt av statsregnskapet som Riksrevisjonen er pålagt å legge fram i henhold til Grunnloven § 75k. Ekstraktet gir en oversikt over bevilgnings- og kapitalregnskapet og regnskapet for administrasjonen av Svalbard.

Omslaget til dokumentet, som kan brettes ut, gir en oversikt over statens totale inntekter og utgifter fordelt på departementene, samt informasjon om antall underliggende virksomheter, antall virksomheter med vesentlige merknader og antall merknader til departementenes styring. Her gis det også en oversikt over utviklingen av statens inntekter og utgifter m.m.

Til Stortinget

Riksrevisjonen legger med dette fram for Stortinget

- beretning om revisjonen av statsregnskapet og regnskapet for administrasjonen av Svalbard for 2016
- resultatet av revisjonen av departementene og underliggende virksomheter for 2016
- ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskap for administrasjonen av Svalbard for budsjettåret 2016

Resultatet av kontrollen med forvaltningen av statens interesser i selskaper m.m. for 2016 rapporteres i Dokument 3:2 (2017–2018) som legges fram i desember 2017.

Riksrevisjonen, 14. november 2017.

For riksrevisorkollegiet

Per-Kristian Foss
riksrevisor

Innhold

I	Beretning om revisjonen av statsregnskapet og regnskapet for administrasjonen av Svalbard	13
1	Revisjonsomfang	14
2	Hovedfunn	14
3	Riksrevisjonens merknader	15
3.1	Generelle merknader	15
3.2	Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet	17
3.3	Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker	17
3.4	Riksrevisjonen har ikke kunnet uttale seg om regnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell	18
4	Orientering om Riksrevisjonens revisjon av Sametingets tilskuddsforvaltning	18
II	Resultatet av revisjonen av departementene og underliggende virksomheter	21
	Statsministerens kontor	23
1	Statsministerens kontors budsjett og regnskap for 2016	23
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	24
	Arbeids- og sosialdepartementet	25
1	Arbeids- og sosialdepartementets budsjett og regnskap for 2016	25
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	26
3	Riksrevisjonens merknader	27
3.1	Vesentlige svakheter i arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet	27
4	Riksrevisjonens anbefalinger	28
5	Departementets oppfølging	29
5.1	Vesentlige svakheter i arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet	29
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	29
	Barne- og likestillingsdepartementet	30
1	Barne- og likestillingsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	30
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	31

Finansdepartementet		32
1	Finansdepartementets budsjett og regnskap for 2016	32
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	33
3	Riksrevisjonens merknader	34
3.1	Svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerhet i valutaregisteret	34
4	Riksrevisjonens anbefalinger	35
5	Departementets oppfølging	35
5.1	Svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerhet i valutaregisteret	35
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	35
Forsvarsdepartementet		36
1	Forsvarsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	36
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	37
3	Riksrevisjonens merknader	37
3.1	Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016	37
3.2	Forsvarsdepartementets manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt	38
4	Riksrevisjonens anbefalinger	40
5	Departementets oppfølging	40
5.1	Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016	40
5.2	Forsvarsdepartementets manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt	40
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	41
Helse- og omsorgsdepartementet		42
1	Helse og omsorgsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	42
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	43
3	Riksrevisjonens merknader	44
3.1	Regelverket for helserefusjoner er dårlig tilpasset automatisert saksbehandling	44
4	Riksrevisjonens anbefalinger	45
5	Departementets oppfølging	45
5.1	Regelverket for helserefusjoner er dårlig tilpasset automatisert saksbehandling	45
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	46
Justis- og beredskapsdepartementet		47
1	Justis- og beredskapsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	47
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	48
3	Riksrevisjonens merknader	49
3.1	Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker	49

4	Riksrevisjonens anbefalinger	50
5	Departementets oppfølging	50
5.1	Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker	50
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	51
Klima- og miljødepartementet		52
1	Klima- og miljødepartementets budsjett og regnskap for 2016	52
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	53
3	Riksrevisjonens merknader	54
3.1	Svakheter ved Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus	54
4	Riksrevisjonens anbefalinger	55
5	Departementets oppfølging	55
5.1	Svakheter ved Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus	55
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	56
Kommunal- og moderniseringsdepartementet		57
1	Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	57
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	58
Kulturdepartementet		60
1	Kulturdepartementets budsjett og regnskap for 2016	60
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	61
Kunnskapsdepartementet		62
1	Kunnskapsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	62
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	63
Landbruks- og matdepartementet		66
1	Landbruks- og matdepartementets budsjett og regnskap for 2016	66
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	67
3	Riksrevisjonens merknader	68
3.1	Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for 2016	68
3.2	Det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret, og disse fører blant annet til manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd	68
4	Riksrevisjonens anbefalinger	70
5	Departementets oppfølging	70
5.1	Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for 2016	70
5.2	Det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret, og disse fører blant annet til manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd	71
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	71

Nærings- og fiskeridepartementet		72
1	Nærings- og fiskeridepartementets budsjett og regnskap for 2016	72
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	73
3	Riksrevisjonens merknader	73
3.1	Betydelig etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen	73
4	Riksrevisjonens anbefalinger	75
5	Departementets oppfølging	76
5.1	Betydelig etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen	76
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	76
Olje- og energidepartementet		77
1	Olje- og energidepartementets budsjett og regnskap for 2016	77
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	78
3	Riksrevisjonens merknader	78
3.1	Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet	78
4	Riksrevisjonens anbefalinger	79
5	Departementets oppfølging	79
5.1	Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet	79
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	80
Samferdselsdepartementet		81
1	Samferdselsdepartementets budsjett og regnskap for 2016	81
2	Hovedfunn og utviklingstrekk	82
3	Riksrevisjonens merknader	83
3.1	Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen	83
3.2	Manglende oppfølging av prioriterte midler til fornyelse av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området	84
3.3	Mindreforbruk av bevilgning til tilskudd til gang- og sykkelveger	85
4	Riksrevisjonens anbefalinger	85
5	Departementets oppfølging	86
5.1	Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen	86
5.2	Manglende oppfølging av prioriterte midler til fornyelse av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området	86
5.3	Mindreforbruk av bevilgning til tilskudd til gang- og sykkelveger	86
6	Riksrevisjonens sluttmerknad	86

Utenriksdepartementet	87
1 Utenriksdepartementets budsjett og regnskap for 2016	87
2 Hovedfunn og utviklingstrekk	88
III Ekstrakt av Norges statsregnskap og regnskapet for administrasjonen av Svalbard for budsjettåret 2016	91
IV Vedlegg	97
1 Statsrådenes svar til Riksrevisjonens merknader og anbefalinger	98
2 Oversikt over regnskaper i virksomheter mv. som har mottatt revisjonsberetning for 2016	130

I Beretning om revisjonen av
statsregnskapet og regnskapet for
administrasjonen av Svalbard

---

1 Revisjonsomfang

Riksrevisjonen reviderer statsregnskapet og alle regnskaper avlagt av statlige virksomheter og andre myndigheter som er regnskapspliktige til staten, jf. *lov om Riksrevisjonen § 9 første ledd*.

Instruks om Riksrevisjonens virksomhet § 3

Riksrevisjonen skal, ved revisjon av regnskapene, kontrollere om regnskapet gir et riktig bilde av den økonomiske virksomhet, herunder

- a) bekrefte at regnskapene ikke inneholder vesentlige feil og mangler, og
- b) kontrollere om de disposisjoner som ligger til grunn for regnskapet er i samsvar med Stortingets vedtak og forutsetninger og gjeldende regelverk, og om disposisjonene er akseptable ut fra normer og standarder for statlig økonomiforvaltning.

For departementene som fagdepartement revideres departementets innrapportering til statsregnskapet og departementets budsjettgjennomføring. Den interne driften i departementene revideres på lik linje med andre statlige virksomheter. Revisjonen gjennomføres i tråd med lov og instruks samt internasjonale standarder for offentlig revisjon (ISSAI).

Riksrevisjonen skal påse at Finansdepartementet forvalter Statens pensjonsfond utland (SPU) og Statens pensjonsfond Norge (SPN) i samsvar med Stortingets forutsetninger, jf. Innst. 436 S (2010–2011) og Innst. 211 S (2011–2012) og skal revidere statsregnskapet inklusive posten Statens pensjonsfond (SPU og SPN). Revisjonen av postene SPU og SPN i statsregnskapet gjennomføres på grunnlag av regnskapstall som er revidert av de respektive eksterne revisorer hos Norges Bank og Folketrygdfondet.

Oversikt over virksomheter mv. som har mottatt revisjonsberetning, går fram av vedlegg 2.

I tillegg har Riksrevisjonen gjennomført en revisjon av Sametingets tilskuddsforvaltning for budsjettåret 2016, som er rapportert til Sametinget. En orientering om revisjonen og resultatet av denne går fram av punkt 4.

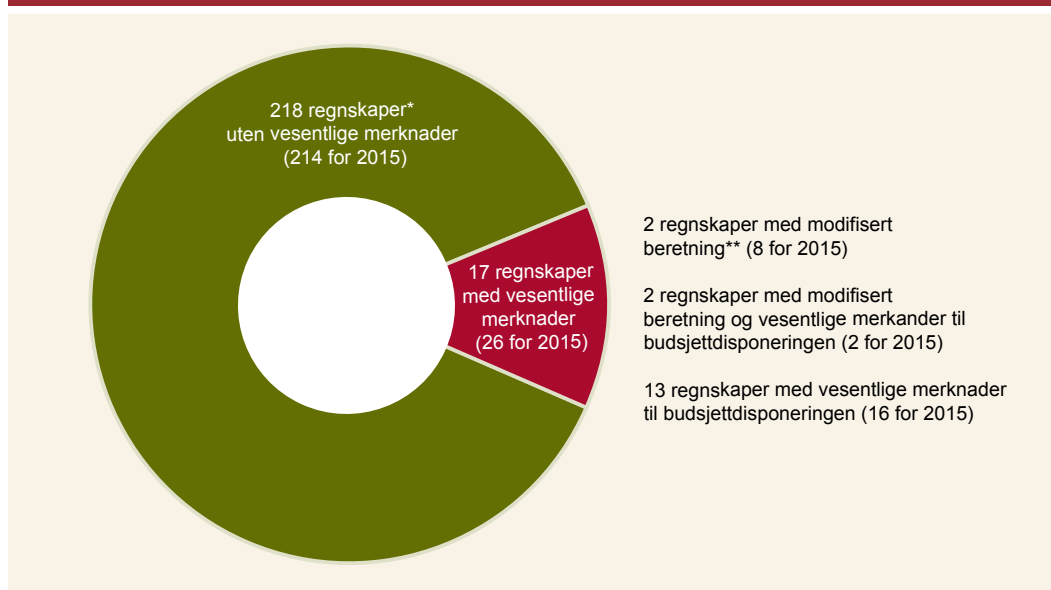
---

2 Hovedfunn

- Det er svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet.
- Det er vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker.
- Riksrevisjonen har ikke kunnet uttale seg om regnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell.

Resultatet av revisjonen går fram av figur 1. Oversikt over statens totale inntekter og utgifter fordelt på departementene, informasjon om antall underliggende virksomheter, antall virksomheter med vesentlige merknader og antall merknader til departementenes styring finnes som utbrettsillustrasjon foran i dokumentet.

Figur 1 Resultatet av revisjonen for 2016

* Gjelder regnskaper i virksomheter mv. som har mottatt revisjonsberetning, jf. vedlegg 2. I tillegg reviderer Riksrevisjonen regnskapene til Stortingets administrasjon, Stortingets ombudsmann for forvaltningen, Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste og Forsvarets ombudsmannnemnd (underlagt Stortinget).

** Modifisert beretning innebærer at revisor, på bakgrunn av innhentet revisjonsbevis, konkluderer med at regnskapet totalt sett inneholder vesentlig feilinformasjon, eller at revisor ikke er i stand til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis til å kunne konkludere med at regnskapet totalt sett ikke inneholder vesentlig feilinformasjon.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Generelle merknader

Riksrevisjonen har avgitt revisjonsberetning for 235 regnskaper for 2016. Dette inkluderer også revisjonsberetningene til departementenes egne regnskaper. Regnskapene holder i hovedsak god kvalitet og antall modifiserte revisjonsberetninger er lavere i 2016 enn i 2015. Det er i alt fire virksomheter som har fått modifisert revisjonsberetning for 2016.

For 2016 er det flere tilfeller der Riksrevisjonen ikke har vært i stand til å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for å kunne konkludere på kvaliteten av regnskapet. Alle virksomheter plikter å avlegge regnskap i tråd med de standarder og krav som gjelder for statlig regnskapsføring, og departementene forutsettes å følge opp og iverksette tiltak dersom dette ikke skjer. Korrekt regnskapsføring er en grunnleggende forutsetning for styring og kontroll med at Stortingets bevilgningsvedtak følges opp. Avleggelse av regnskap er en forutsetning for publikums innsyn i bruken av offentlige midler og for Riksrevisjonens kontroll av forvaltningen på vegne av Stortinget. Riksrevisjonen finner det uakseptabelt når det må konstateres at det er flere virksomheter der det ikke har vært mulig for revisor å uttale seg om kvaliteten på regnskapene.

Regnskapsrapportering

Alle statlige virksomheter skal rapportere sitt regnskap til statsregnskapet i tråd med kontantprinsippet. Av de modifiserte revisjonsberetningene, er det en revisjonsberetning som er knyttet til avleggelse av kontantregnskapet. De øvrige er knyttet til virksomhetsregnskapet.

I tillegg til kontantregnskap, kan virksomheter etter avtale med overordnet departement, velge å avlegge et periodisert virksomhetsregnskap. Fram til og med 2015 har det vært opp til virksomheten og departementet i samarbeid å velge relevante periodiserte regnskapsstandarder. Fra og med 2016 er de statlige regnskapsstandardene (SRS) obligatoriske for alle virksomheter som ønsker å avlegge et periodisert regnskap.

Av de 235 regnskapene som Riksrevisjonen har avgitt beretning for i 2016, er 56 regnskap avlagt i tråd med SRS, mot 66 av i alt 240 regnskaper i 2015. Nedgangen skyldes for det meste at virksomheter som førte regnskapet etter SRS er slått sammen. Til tross for at det ble gjort justeringer i SRS-ene da de ble gjort obligatoriske, er det kun en ubetydelig endring i antall virksomheter som tok i bruk SRS i 2016. Riksrevisjonen har støttet arbeidet med å forbedre finansiell rapportering i staten, både for å sikre bedre intern styring men også for å bidra til mer åpenhet rundt bruken av offentlige midler. Flere store virksomheter planlegger å ta i bruk SRS de nærmeste årene, og etter Riksrevisjonens syn er det viktig at dette følges opp slik at flere virksomheter tar i bruk disse regnskapsstandardene.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen organisasjonsendringene som skjer i statlig sektor uten at premisene for regnskapsrapporteringen er avklart før omorganiseringen trer i kraft. Dette er en observasjon vi også har gjort i 2016. Når slike spørsmål ikke blir avklart tidsnok, blir det svært krevende for de involverte virksomhetene å avlegge et korrekt regnskap innenfor de gitte rapporteringsfristene. Riksrevisjonen mener det er svært viktig at ansvarlig departement tidlig avklarer forholdene knyttet til rapportering, og på den måten legger til rette for at virksomhetene kan rapportere innenfor de gjeldende fristene.

Forvaltningen av regelverket på regnskapsområdet

DFØ har ansvaret for å forvalte de statlige regnskapsstandardene, veilede ved bruk av standardene og innvilge unntak fra standardene på bakgrunn av søknader fra departementene. Det er Riksrevisjonens erfaring at det fortsatt mangler veiledere på viktige områder, både når det gjelder SRS og årsregnskap. Dette gjelder blant annet på områder som fusjon og fisjon samt mellomværende. Dersom det er vesentlige områder som ikke er regulert i regnskapsstandarder og veiledninger, øker risikoen for at regnskapene ikke fullt ut blir sammenlignbare. Hovedmålet for arbeidet med å utvikle nye statlige regnskapsstandarder var nettopp sammenligning mellom virksomheter og sammenligning over tid. Riksrevisjonen er kjent med at det jobbes med å utvikle mer veiledningsmaterieell, noe som vil være av stor nytte for de som avlegger regnskapet.

DFØ har også ansvaret for å behandle unntakssøknader der departementene mener at underliggende virksomhet ikke skal eller kan følge SRS. For Forsvaret og Forsvarsmaterieell er disse unntakene så omfattende at de svært vanskelig kan forenes med kravet om å avlegge et årsregnskap som gir et rettviseende bilde i tråd med det statlige økonomiregelverket og SRS. I Innst 144 S (2016–2017) uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen en forventning om at disse virksomhetene skulle etterleve økonomireglementet fra og med regnskapsåret 2016. Det er viktig at unntak vurderes i lys av kravet om at regnskapet skal gi et rettviseende bilde og at fagdepartement og regelverksforvalter i samarbeid finner fram til løsninger som ligger innenfor rammen av regnskapsstandardenes krav. Etter Riksrevisjonens vurdering kan unntak og avvik uthule målsetningen og ambisjonen om sammenligning av regnskaper på tvers av forvaltningen og over år. Slike unntak og avvik må derfor vurderes kritisk og ikke gis i større utstrekning enn det som er strengt nødvendig.

Svakheter ved informasjonssikkerhet i statlige virksomheter

Riksrevisjonen har over flere år tatt opp vesentlige svakheter ved styringssystemer for informasjonssikkerhet i en rekke statlige virksomheter. Revisjonen for 2016 viser at dette fortsatt er et område med utfordringer, selv for store og dataintensive statlige virksomheter. Flere forhold er tatt opp med respektive virksomheter, mens svakheter ved informasjonssikkerheten i Oljedirektoratet, Statens Vegvesen og Skattedirektoratet er vurdert som vesentlige og derfor omtalt særskilt i Dokument 1 del II under det respektive departement.

Ledelsen har ansvaret for informasjonssikkerheten i virksomheten. Styringssystemet skal være et verktøy for ledelsen til å oppnå et tilfredsstillende sikkerhetsnivå. Vesentlige forbedringer i informasjonssikkerheten krever kompetanse og et vedvarende systematisk arbeid i virksomhetene. Departementene har et særlig ansvar for sikkerheten innenfor eget område. Mangelfull styring og oppfølging av informasjonssikkerhet gir risiko for at sensitiv informasjon, også personopplysninger, kan komme på avveie og at viktige tjenester for samfunnet settes ut av funksjon. Dette skjer til tross for stor oppmerksomhet om uheldige hendelser, samt omtale i Riksrevisjonens dokument 1 over flere år. Den raske digitaliseringstakten bidrar til å gjøre kritiske samfunnsfunksjoner sårbare. Ulike aktører tar i bruk stadig mer avanserte metoder ved dataangrep på statlige virksomheter. Riksrevisjonen mener det er kritikkverdig at det fortsatt er virksomheter der det er vesentlige svakheter ved informasjonssikkerheten.

Budsjettdisponeringen

Revisjonen viser at svakheter i budsjettgjennomføringen ligger på tilsvarende nivå som for 2015. Svakheterne er fortsatt i hovedsak knyttet til informasjonssikkerhet og håndtering av skjermingsverdige objekter og informasjon. Riksrevisjonen ser det som positivt at det for 2016 er merknader på færre departementsområder enn tidligere. Se omtale under de enkelte departementer i del II.

3.2 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet

Oljedirektoratet har et nasjonalt ansvar for data fra kontinentalsokkelen. Tap av dataene kan få forretningsmessige konsekvenser for oljesektoren. Manglende systematikk i arbeidet med informasjonssikkerhet kan føre til at risiko ikke blir håndtert, eller at sikkerhetstiltak som er satt i verk ikke fungerer etter hensikten. Riksrevisjonen har tidligere rapportert om vesentlige svakheter ved informasjonssikkerheten i Oljedirektoratet. I risikovurderingene til Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Politiets sikkerhetstjeneste de siste årene kommer det fram at olje- og energisektoren er særlig utsatt for ulike angrep knyttet til ikt-infrastruktur. Riksrevisjonen finner det sterkt kritikkverdig at direktoratet fortsatt ikke har et tilfredsstillende styringssystem for informasjonssikkerhet som gir betryggende kontroll med sensitive data.

3.3 Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker

Politiets behandling av beslag har stor samfunnsmessig betydning, blant annet for den enkeltes rettssikkerhet når beslaglagte ting brukes som bevis i straffesaker. I de forskjellige politidistriktene gjennomføres det til sammen mange tusen beslag hvert år.

Riksrevisjonen finner det sterkt kritikkverdig at mange beslag ikke befinner seg der hvor politiets datasystemer angir at de skal være. Revisjonen som ble gjennomført på området i 2009 og rapportert i Dokument 1 (2010–2011), er ikke fulgt opp på en tilfredsstillende måte. Riksrevisjonen finner det også kritikkverdig at det ikke gjennomføres risikovurderinger på området og at det er mangler i styringen og oppfølgingen av beslag.

3.4 Riksrevisjonen har ikke kunnet uttale seg om regnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell

Forsvaret og Forsvarsmateriell skulle for 2016 avlegge separate virksomhetsregnskaper og etterleve det statlige økonomireglementet, slik Stortinget forventet i Innst. 144 S (2016–2017). For 2016 er Forsvarsmateriells regnskap ført som en del av Forsvarets regnskap, i tråd med Forsvarsdepartementets beslutning. For avleggelsen av virksomhetsregnskapene ble det søkt DFØ om, og gitt, unntak fra sentrale regnskapsstandarder, men ikke fra kravet i økonomiregelverket om å avlegge selvstendige og reviderbare regnskaper. Riksrevisjonen mener at de omfattende unntakene vanskelig kan forenes med kravet om avleggelse av rettvise regnskaper. Dette medfører at det ikke foreligger grunnlag for revisjon av betydelige deler av regnskapene. Riksrevisjonen har som en konsekvens ikke vært i stand til å uttale seg om de to regnskapene for 2016.

Det vises for øvrig til Riksrevisjonens merknader under de enkelte departementer i del II og de anbefalingene som gis der.

---

4 Orientering om Riksrevisjonens revisjon av Sametingets tilskuddsforvaltning

Med utgangspunkt i Sametingets vedtak og forutsetninger, har Riksrevisjonen revidert sametingsrådets tilskuddsforvaltning for budsjettåret 2016 i tråd med avtalt prosedyre. Revisjonen er rapportert til Sametinget. Riksrevisjonen finner det hensiktsmessig at også Stortinget orienteres om revisjonen og Riksrevisjonens funn. Sametinget er ikke et underordnet organ av departementene, og er ikke underlagt instruksjons- og kontrollmyndighet fra regjeringen. Sametinget er delegert myndighet til å forvalte midlene som stilles til disposisjon for Sametinget over det årlige statsbudsjettet, jf. sameloven § 2-1 tredje ledd. Sametinget mottar bevilgninger over ti ulike departementers budsjetter. Midlene Sametinget disponerer fordeles av Sametinget i plenum og forvaltes ut fra Sametingets vedtak og forutsetninger. Bevilgningene til Sametinget var i 2016 på nær 436 millioner kroner. Sametingsrådet forvalter Sametingets budsjett og har blant annet ansvar for å fastsette regelverk og forvalte tilskudd i henhold til reglene i kapittel 6 i *bestemmelser om økonomistyring i staten*. Tilskuddsmidlene er viktige for at den samiske folkegruppen i Norge kan sikre og utvikle språk, kultur og samfunnsliv, slik formålet er etter sameloven § 1-1. Bevilgede tilskuddsmidler for 2016 utgjorde 292 millioner kroner.

Revisjonen som Riksrevisjonen har utført viser at det er svakheter ved sametingsrådets utforming og forvaltning av tilskuddsordningene. Regelverkene for tilskudd mangler tydelige og konkrete mål og kriterier for måloppnåelse, jf. *regelverk for økonomistyring i staten*. Det er krevende for potensielle søkere å gjøre seg kjent med vilkårene for tildeling av tilskudd i enkelte tilskuddsordninger. Dette skyldes at hovedelementene i tilskuddsordningene ikke er fremstilt samlet og lett tilgjengelig, men er spredt på flere kilder som Sametingets budsjettvedtak, regelverk og søknadsskjema. Det rapporteres i stor grad om aktiviteter, og i liten grad på målene for tilskuddsordningene i sametingsrådets rapportering til Sametinget. Riksrevisjonen vil følge opp tilskuddsforvaltningen i Sametinget.

Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll sendes Stortinget.

Vedtatt i Riksrevisjonens møte 19. september 2017

Per-Kristian Foss

Karl Eirik Schjøtt-Pedersen*

Beate Heieren Hundhammer

Gunn Karin Gjøl

Arve Lønnum

Jens Gunvaldsen

* Karl Eirik Schjøtt-Pedersen fratradte under behandling av saker knyttet til Olje- og energidepartementet.

II Resultatet av revisjonen av departementene og underliggende virksomheter

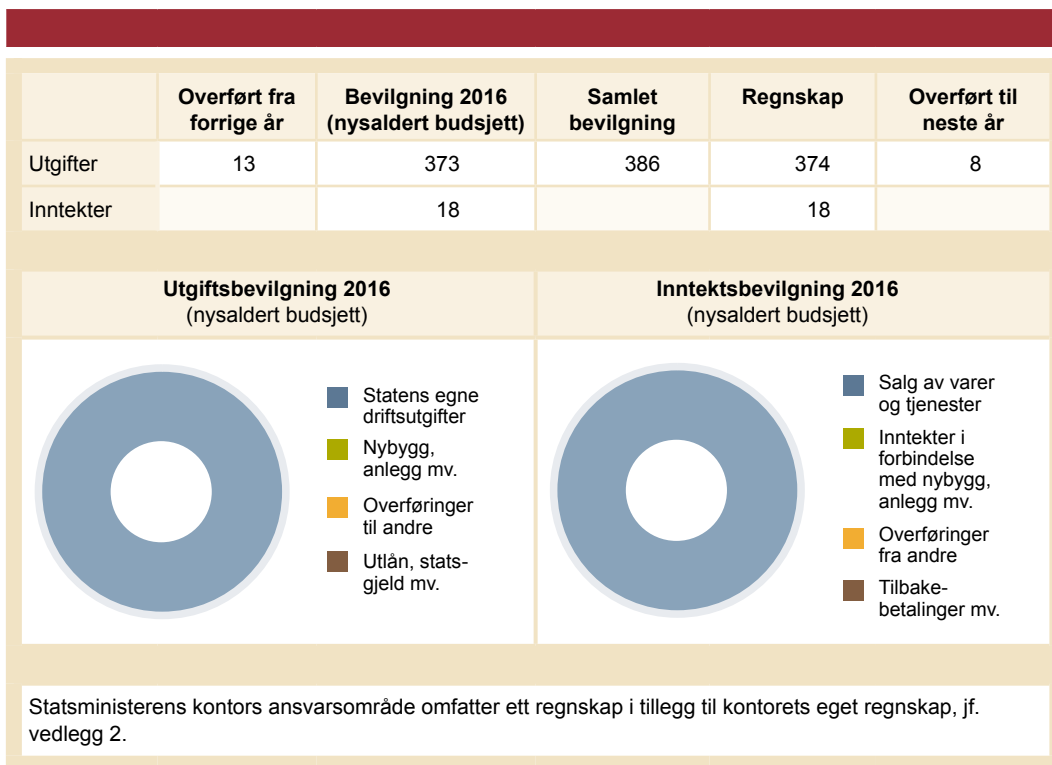

Statsministerens kontor

1 Statsministerens kontors budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for kontorets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under kontorets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

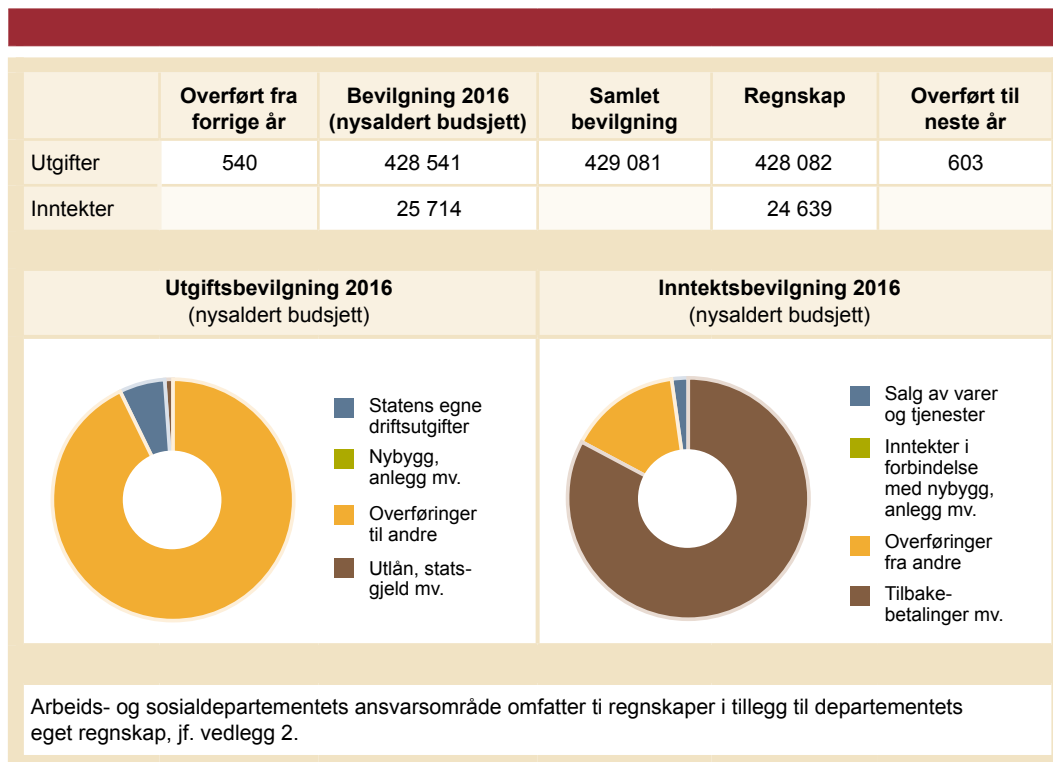
Riksrevisjonen har ikke tidligere hatt merknader til Statsministerens kontor og har heller ikke vesentlige merknader for 2016.

Virksomheter under Statsministerens kontor som har fått vesentlige merknader for 2016

Statsministerens kontor har én underliggende virksomhet, og det har ikke vært vesentlige merknader de siste fem årene.

Arbeids- og sosialdepartementet

1 Arbeids- og sosialdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Arbeids- og sosialdepartementet har ansvar for områdene arbeidsmarked, arbeidsmiljø, pensjoner og velferd, og disponerer en stor andel av statsbudsjettet.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen vesentlige mangler i arbeids- og velferdsetatens styringssystem for informasjonssikkerhet. Riksrevisjonen påpekte at det var risiko for at sensitive personopplysninger ikke blir godt nok beskyttet mot uautorisert innsyn og endringer. I Innst. 144 S (2016–2017) sluttet kontroll- og konstitusjonskomiteen seg til Riksrevisjonens vurderinger og konklusjoner. Riksrevisjonens oppfølging av saken i 2016 viser at etaten har satt i verk flere tiltak, blant annet innen styringssystemet for informasjonssikkerhet og administrasjon av tilganger til IT-systemer. Ytterligere tiltak er planlagt gjennomført i 2017. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

Innføringen av uførereformen 1. januar 2015 innebærer at alle uføretrygdde og uførepensjonister er underlagt nytt regelverk. Det nye regelverket legger til rette for at brukere skal kunne kombinere arbeid og uførepensjon fra Statens pensjonskasse, eller kombinere arbeid og uføretrygd fra arbeids- og velferdsetaten. Etter at skatteoppgjøret foreligger, skal det gjennomføres et lovpålagt etteroppgjør. I etteroppgjøret skal det beregnes om brukerne har fått korrekt utbetaling av uførepensjon fra Statens pensjonskasse, eller uføretrygd fra arbeids- og velferdsetaten i forhold til den inntekten de har hatt.

Riksrevisjonen har i 2016 revidert etteroppgjøret for inntektsåret 2015 i Statens pensjonskasse. Revisjonen viste at sakene som kontrollen omfattet, er korrekt beregnet. Mottakerne av uførepensjon har i all hovedsak fått informasjon om etteroppgjøret pensjonskassen har gjennomført, og om resultatet av dette. Uførepensjonister med beløp til gode har fått penger utbetalt, og de som har fått utbetalt for mye har fått krav om tilbakebetaling.

Riksrevisjonen har i 2016 også gjennomført en revisjon av etteroppgjøret i arbeids- og velferdsetaten. Personene som fikk utbetalt for lite uføretrygd i 2015, fikk etterbetalt beløpet. Sakene til de som fikk for mye utbetalt i 2015, er overført til NAV Innkreving.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Arbeids- og sosialdepartementet for 2016:

- vesentlige svakheter i arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet

Virksomheter under Arbeids- og sosialdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Arbeids- og velferdsetaten*
- Arbeidstilsynet**

Virksomheter under Arbeids- og sosialdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Arbeids- og velferdsetaten	x	x	x	x	x
Arbeidstilsynet	x			x	x
Pensjonstrygden for sjømenn				x	

* Se omtale under punkt 3.1.

** Merknader under Arbeidstilsynet gjelder brudd på særavtale for reiser innenlands. Saken er omtalt i virksomhetens revisjonsberetning.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Vesentlige svakheter i arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Arbeids- og sosialdepartementet ikke har fulgt arbeids- og velferdsetatens forvaltning av dagpengeordningen godt nok opp.

Riksrevisjonen konstaterer at arbeids- og velferdsetaten ikke har tilstrekkelig saksbehandlingskvalitet på dagpengeområdet. Videre påpeker Riksrevisjonen at arbeids- og velferdsetaten ikke sikrer at de som mottar dagpenger er reelle arbeidssøkere.

Dagpenger er delvis erstatning for tapt arbeidsinntekt som følge av arbeidsløshet. Vilkårene for å få dagpenger er hjemlet i *lov om folketrygd* (folketrygdloven) kapittel 4. I henhold til *lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker* (forvaltningsloven) § 17 skal forvaltningsorganet påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

Av folketrygdloven § 4-5 går det fram at man må være reell arbeidssøker for å ha rett til dagpenger. Som reell arbeidssøker regnes den som er arbeidsfør og yrkesmessig og geografisk mobil, det vil si er villig til å ta ethvert lønnet arbeid, på heltid eller deltid hvor som helst i Norge, og som er villig til å delta på arbeidsmarkedstiltak. I forskrift om dagpenger under arbeidsløshet § 4-1 presiseres det videre at den som mottar dagpenger, skal drive aktiv arbeidssøking eller annen aktivitet for å komme i arbeid for at medlemmet skal kunne anses som reell arbeidssøker. I henhold til rundskriv til folketrygdlovens § 4-5 skal vilkårene for å anses som reell arbeidssøker tolkes strengt.¹

I 2016 utbetalte arbeids- og velferdsetaten 15,45 milliarder kroner i dagpenger. Det utgjør en økning på nær 1,7 milliarder kroner sammenlignet med 2015. Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere økte fra 67 100 i 2015 til 75 800 i 2016.²

Revisjonen for 2016 viser en rekke svakheter ved arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger.

Arbeids- og velferdsetaten behandlet i overkant av 170 000 dagpengesøknader i 2016. Av disse ble rundt 63 000 saker avslått, det vil si ca. 37 prosent. Andelen av søknader om dagpenger som avslås på grunn av manglende dokumentasjon er høy, og utredningen av søknader før vedtak fattes er i mange tilfeller mangelfull.

Revisjonen viser at arbeids- og velferdsetatens internkontroll ikke sikrer at feil i saksbehandlingen fanges opp før vedtak fattes. 9400 personer påklaget dagpengevedtak i 2016, og over halvparten av de påklagede vedtakene ble omgjort.

1) Rundskriv til folketrygdloven § 4-5, punkt 1.1.

2) Arbeids- og velferdsdirektoratet, årsrapport 2016, side 64.

Dagpenger er blant områdene i arbeids- og velferdsetaten med mest klagebehandling. Riksrevisjonen konstaterer at NAV Klageinstans i sin årsrapport for 2016 opplyser at dagpengeområdet skiller seg negativt ut med betydelige kvalitetsutfordringer i selve saksbehandlingsprosessene, og at omfanget av klager ikke gir inntrykk av god og rettssikker behandling av sakene til dagpengesøkerne.

Revisjonen viser at etaten i liten grad stiller krav til mobilitet underveis i dagpengeperioden slik regelverket krever. Som reell arbeidssøker, må man blant annet være villig til å ta ethvert arbeid (yrkesmessig mobilitet), og til å ta arbeid hvor som helst i Norge (geografisk mobilitet). NAV-kontorene som revisjonen har intervjuet, opplyser at de ikke har stilt krav om mobilitet i 2016. Videre opplyser NAV-kontorene at de i stedet for å stille mobilitetskrav informerer om yrkesmessig og geografisk mobilitet i informasjonsmøter og i samtaler.

For å motta en ytelse skal det stilles krav til ulike former for medvirkning og aktivitet for å komme i arbeid. Det skal eventuelt sanksjoneres dersom pliktene ikke overholdes. Revisjonen viser at etaten i varierende grad stiller aktivitetskrav til dagpengemottakere, selv om det vektlegges at dette er et viktig virkemiddel for å komme tilbake i jobb. Analyser av dataene som revisjonen har mottatt, viser at sanksjoner i begrenset grad benyttes når krav om å være reell arbeidssøker ikke er overholdt.

Revisjonen viser videre at arbeids- og velferdsetaten ikke har etablert tilstrekkelige rutiner for å sikre at opplysningene om arbeidstid på meldekortet³ er riktig slik at korrekte dagpengeutbetalinger skal kunne beregnes. Ett NAV-kontor tok våren 2016 initiativ til å kontrollere faktisk arbeidstid for samtlige dagpengemottakere i kommunen. I 72 av 210 dagpengesaker var det ikke samsvar mellom hva den arbeidssøkende hadde oppgitt på meldekortene og hva arbeidsgiver hadde innrapportert. Flertallet av de som ble anmeldt for svindel av dagpenger i 2016, har hatt inntekt uten å informere arbeids- og velferdsetaten.

Feil i saksbehandlingen kan for den enkelte bety at søknad om dagpenger feilaktig blir avslått, eller at dagpengemottakeren ikke får utbetalt korrekt beløp. Manglende praktisering av krav til aktivitet eller mobilitet kan føre til at dagpengemottakere mottar ytelsen uten å oppfylle kravet om å være reell arbeidssøker. For å opprettholde tilliten til dagpengeordningen som en viktig del av det sosiale sikkerhetsnettet, er det avgjørende at arbeids- og velferdsetaten har tilfredsstillende kvalitet i forvaltningen av ordningen.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Arbeids- og sosialdepartementet:

- følger opp at arbeids- og velferdsetaten har tilstrekkelig saksbehandlingskvalitet på dagpengeområdet
- påser at arbeids- og velferdsetaten sikrer at de som mottar dagpenger er reelle arbeidssøkere
- sørger for at tilgjengelige sanksjoner benyttes når kravet om å være reell arbeidssøker ikke er overholdt

3) Dagpengemottakeren må i henhold til folketrykkløven §§ 4-8 melde fra til arbeids- og velferdsetaten om aktivitet siste 14 dager. Dette gjøres ved hjelp av meldekort.

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Vesentlige svakheter i arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet

Statsråden ser alvorlig på de funn Riksrevisjonen har omtalt når det gjelder forvaltning av dagpengeordningen.

Departementet erkjenner at det over tid har vært kjent med at omgjøringsprosenten for klagesaker i arbeids- og velferdsetaten er høy, og at dette særlig gjelder dagpengeområdet. Avslagene og de påfølgende omgjøringene, skyldes i stor grad manglende dokumentasjon fra bruker. Statsråden påpeker at omgjøringer i slike tilfeller medfører tidsspille og heft både for brukere og etaten. Andelen som søker dagpenger digitalt (selvbetjeningsløsninger) er på 90 prosent. Departementet er derfor opptatt av at arbeids- og velferdsetaten får på plass systemer og brukerdialoger som sikrer at bruker gir korrekt og tilstrekkelig informasjon første gang krav om ytelse blir satt fram. Statsråden framhever også at det arbeides med å heve kompetansen i etaten på dagpengeområdet.

Statsråden opplyser at departementet i styringsdialogen har lagt stor vekt på at feilutbetalinger i størst mulig grad må unngås, både generelt og mer spesifikt på dagpengeområdet. Arbeids- og velferdsdirektoratet leverte i desember 2016 en handlingsplan på området. Flere av tiltakene retter seg mot forvaltning av dagpenger, deriblant forbedret kommunikasjon og informasjon til bruker via meldekortet og økt bruk av opplysninger fra a-ordningen til kontrollformål. Departementet er i dialog med direktoratet om prioritering og innfasing av tiltakene i planen.

Statsråden viser til at det i tildelingsbrevene til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2016 og 2017, framgår tydelig at kravene til aktivitet og mobilitet skal praktiseres konsekvent og strengt. Departementet peker på at spørsmålet om mobilitet må håndteres som ledd i oppfølgingen av den enkelte arbeidssøker. Arbeids- og velferdsetaten arbeider nå med å utvikle digitale oppfølgingsverktøy. Etter planen vil kravene til dagpenge-mottakeren om aktivitet framgå her, og brukeren må rapportere om gjennomføring.

Statsråden viser til at det i styringsdialogen framover er behov for høy oppmerksomhet om de mangler og svakheter som Riksrevisjonen peker på. I etatsstyringsmøtet i juni 2017 har departementet signalisert at det vil be direktoratet om en samlet redegjørelse om forvaltningen av dagpenger. Redegjørelsen skal inneholde igangsatte og planlagte tiltak i forbedringsarbeidet, hvilke resultater som kan ventes og når de kan oppnås.

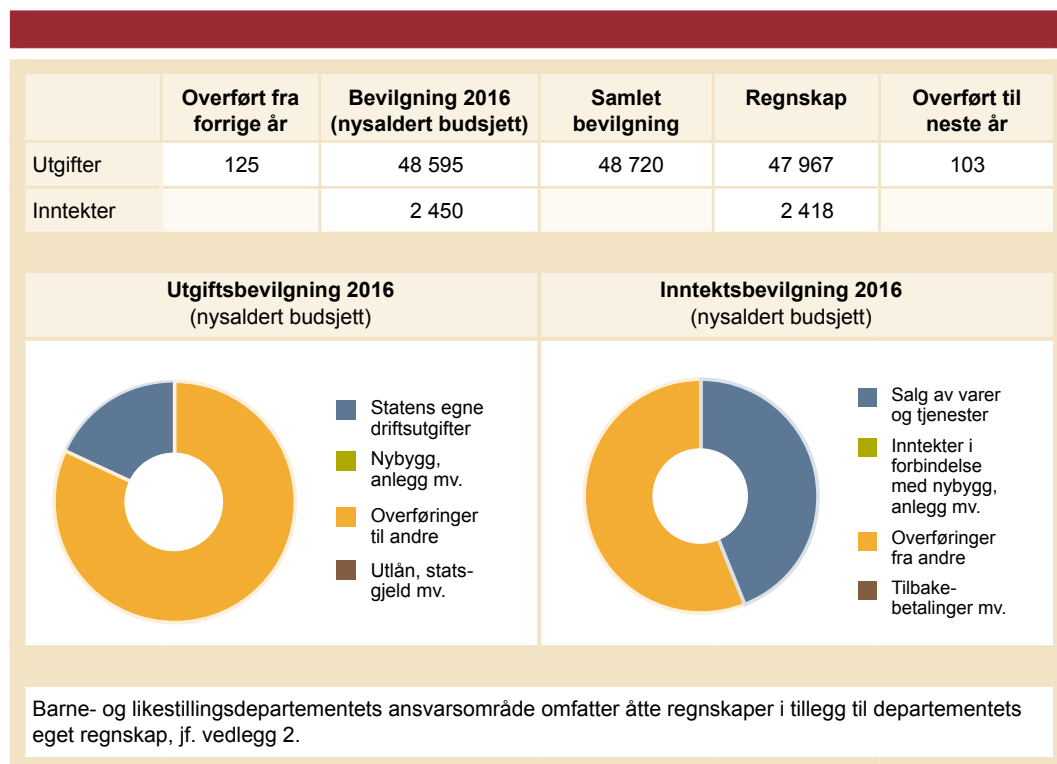
6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har merket seg at statsråden ikke tar stilling til Riksrevisjonens anbefaling om at tilgjengelige sanksjoner benyttes når kravet om å være reell arbeidssøker ikke er overholdt. Riksrevisjonen har for øvrig ingen ytterligere merknader.

Barne- og likestillingsdepartementet

1 Barne- og likestillingsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) har ansvar for barn og unges oppvekst og levekår, familie og samliv, likestilling, ikke-diskriminering og forbrukerpolitikk.

Riksrevisjonen har i 2016 revidert Barne-, ungdoms- og familiedirektoratets (Bufdir) forvaltning av tilskudd til tiltak mot vold og overgrep. Revisjonen viser at Bufdir i stor grad etterlever *bestemmelser om økonomistyring i staten* kapittel 6, «Forvaltning av tilskuddsordninger». Bufdir vil, som følge av revisjonen, på noen områder vurdere behovet for å justere interne retningslinjer og rundskriv slik at disse i større grad bidrar til effektivitet og god nok kvalitet i tilskuddsbehandlingen.

I Dokument 1 (2013–2014) hadde Riksrevisjonen merknader til at bemanning og kompetanse i barnevernsinstitusjoner ikke var i tråd med kvalitetsforskriftens krav, og at oppfølgingen fra departementet ikke var god nok. Riksrevisjonen pekte blant annet på Barne-, ungdoms- og familieetatens (Bufetat) utfordringer med å vurdere hvilke utdanninger som skulle regnes som barnevernfaglige og/eller sosialfaglige, og svakheter ved Bufetats eget system for administrasjon av turnus og beregning av arbeidstimer i barnevernsinstitusjoner. I Innst. 130 S (2014–2015) uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen at Bufetat måtte sette i verk tiltak, slik at de får på plass ordninger som sikrer forsvarlig bemanning og kompetanse i barnevernsinstitusjonene. Riksrevisjonens oppfølging av saken i 2016 viser at departementet har satt i verk flere tiltak, blant annet at bemanning og kompetanse har vært tema i etatsstyringsmøtene og ved særskilt oppfølging av Bufdir. Riksrevisjonen merker seg at Bufetat på sin side har fulgt opp med å legge vekt på kompetanse ved godkjenning og kvalitetssikring av institusjoner gjennom differensiert institusjonstilbud, og ved å øke andelen faglærte. Riksrevisjonen merker seg videre at det på enkelte områder fortsatt gjenstår litt arbeid, og at det vil bli anskaffet et nytt turnussystem i 2017/2018.

Riksrevisjonen har ingen vesentlige merknader til Barne- og likestillingsdepartementet for 2016.

Virksomheter under Barne- og likestillingsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

Ingen virksomheter har fått vesentlige merknader.

Virksomheter under Barne- og likestillingsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

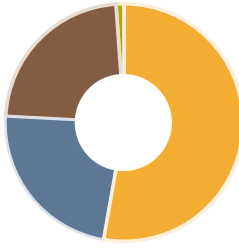
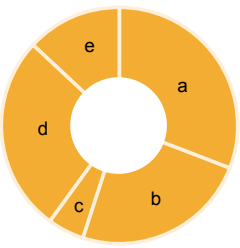
	2016	2015	2014	2013	2012
Barne, ungdoms- og familieetaten		x	x	x	x
Forbrukerrådet		x			x
Barneombudet					x
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker					x

Finansdepartementet

1 Finansdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

	Overført fra forrige år	Bevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Samlet bevilgning	Regnskap	Overført til neste år
Utgifter	760	63 092	63 852	64 083	650
Inntekter		995 787		995 259	

Utgiftsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Inntektsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)
 <ul style="list-style-type: none"> ■ Statens egne driftsutgifter ■ Nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer til andre ■ Utlån, statsgjeld mv. 	 <ul style="list-style-type: none"> ■ Salg av varer og tjenester ■ Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer fra andre <ul style="list-style-type: none"> a Folketrygdens inntekter b Skatt på inntekt og formue c Skatt og avgift på utvinning av petroleum d Merverdiavgift e Annet ■ Tilbake betalinger mv.

Finansdepartementets ansvarsområde omfatter seks regnskaper i tillegg til departementets eget regnskap, jf. vedlegg 2.

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Tabellen inkluderer også kapitler som Finansdepartementet har ansvar for som budsjettdepartement. Overføring til og fra Statens pensjonsfond utland inngår ikke i tabellen, se ekstrakt del III og grafisk figur i utbrettside bak for mer informasjon om Statens pensjonsfond. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Finansdepartementet med underliggende virksomheter har blant annet ansvar for å legge til rette for vedtak i den økonomiske politikken og i budsjettarbeidet, sikre finansieringen av offentlig virksomhet gjennom skatter og avgifter og forvalte statlig formue og gjeld. Videre skal departementet sørge for å samordne arbeidet med statsbudsjettet og statlig økonomistyring, medvirke til et offisielt statistikk- og datagrunnlag og bidra til velfungerende finansmarkeder.

Det er et gjennomgående ønske at budsjettpolitikken må innrettes slik at samfunnet får mer ut av pengene som brukes i offentlig sektor. Regjeringen ønsker derfor større oppmerksomhet om resultater og hva vi får igjen for offentlig ressursbruk.

Finansdepartementet har som budsjettdepartement et spesielt ansvar for å finne områder og ordninger i hele staten som er egnet for forbedringer. Etatene under Finansdepartementet har omfattende kontakt med næringsliv, organisasjoner og publikum. Bruk av elektronisk rapportering og annen digital kommunikasjon er avgjørende for service og tilgjengelighet, samt for å legge til rette for lavere ressursbruk i etatene.

På Finansdepartementets ansvarsområde er det gjennomført flere store omorganiseringer. Skatteetaten har fra 1. januar 2016 overtatt ansvaret for innkreving av toll, merverdiavgift ved innførsel og særavgifter fra Tolletaten. Overføring av forvaltningen av særavgifter for ikke-registrerte avgiftspliktige og for merverdiavgift ved innførsel, er gjennomført fra 1. januar 2017. Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjennomført en omorganisering for å forberede organisasjonen til kommende strategiske, samfunnsmessige og teknologiske endringer. Det er også nedsatt et utvalg for å se på SSBs forskningsvirksomhet. Utvalget leverte sin anbefaling 5. januar 2017, og arbeidet med å sette opp mål og bestemme organisering vil bli gjennomført i 2017.

Finansdepartementet har det overordnede ansvaret for forvaltning og utvikling av regelverket for statlig økonomistyring. Forvaltningen av økonomiregelverket, utredningsinstruksen og operative oppgaver knyttet til statsregnskapet og statlig betalingsformidling er i hovedsak delegert til Direktoratet for økonomistyring (DFØ). Det er de siste årene gjennomført flere reformer innen statlig økonomistyring. Riksrevisjonen er i dialog med DFØ og Finansdepartementet om innholdet i rollen som regelverksforvalter, jf. omtale under del I.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Finansdepartementet for 2016:

- svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerhet i valutaregisteret

Virksomheter under Finansdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Skatteetaten

Virksomheter under Finansdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Skatteetaten	x				x
Direktoratet for økonomistyring			x		x
Statistisk sentralbyrå			x	x	
Tolletaten					x

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerhet i valutaregisteret

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Skattedirektoratet ikke har sikret opplysningene i valutaregisteret slik *lov om register over opplysninger om valutaveksling og overføring av betalingsmidler inn og ut av Norge* (valutaregisterloven) og *lov om behandling av personopplysninger* (personopplysningsloven) krever.

Ansvar og roller i personopplysningsloven og valutaregisterloven med forskrift

Behandlingsansvarlig er etter valutaregisterloven § 2 den enhet som er gitt i ansvar å samle inn opplysninger og vedlikeholde og drifte registeret. Det er også den behandlingsansvarlige som bestemmer formålet med behandlingen av personopplysninger og hvilke hjelpemidler som skal brukes, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 4. Skattedirektoratet fikk overført ansvaret som behandlingsansvarlig for valutaregisteret fra Tolldirektoratet 1. januar 2016 og skal sørge for nødvendig sikring av konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet av opplysningene i valutaregisteret, jf. valutaregisterforskriften § 2.

Databehandler er den som behandler personopplysninger på vegne av den behandlingsansvarlige, jf. personopplysningsloven § 2 nr. 5. Det er eksterne databehandlere som forvalter og drifter valutaregisteret på vegne av Skattedirektoratet.

Brukeretater er etatene som er brukere av registeret. Politiet, Skatteetaten, Tolletaten, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Finanstilsynet skal ha elektronisk tilgang til opplysningene i registeret, jf. valutaregisterloven § 6. Søk i registeret skal kun skje ut fra disse etatenes behov for opplysninger i forbindelse med forebygging og bekjempelse av kriminalitet, kontrollvirksomhet og tilsyn.

Valutaregisteret ble opprettet 1. januar 2005. Skattedirektoratet fikk overført ansvaret for valutaregisteret fra Tolldirektoratet 1. januar 2016. Skattedirektoratet skal som behandlingsansvarlig sørge for at opplysningene ikke blir kjent for uvedkommende, og at opplysninger ikke blir endret utilsiktet eller av uvedkommende.

Revisjonen av Skattedirektoratet som behandlingsansvarlig for valutaregisteret viser at valutaregisterloven og personopplysningsloven med forskrifter ikke etterleves på flere punkter:

- det er ikke gjennomført risikovurderinger av informasjonssikkerhet for å klarlegge sannsynligheten for og konsekvenser av sikkerhetsbrudd
- det er ikke stilt tilstrekkelige krav til informasjonssikkerhet i avtaler med eksterne databehandlere

- det er ikke påsett at eksterne databehandlere oppfyller lovens krav til informasjonssikkerhet
- ansvars- og myndighetsforhold for bruk av valutaregisteret er ikke tydeliggjort mellom Skattedirektoratet og brukeretatene
- det er ikke gjennomført sikkerhetsrevisjoner av valutaregisteret
- det er ikke gjennomført kontroller av logger som kan avdekke eventuell uautorisert bruk av registeret i brukeretatene

Revisjonen viser at manglende krav til og oppfølging av eksterne databehandlere har ført til svakheter i sikringen av registeret og den tekniske infrastrukturen det bygger på. Flere ansatte hos databehandlerne enn tjenestebehovet skulle tilsi, har administratorrettigheter, som gir mulighet til å lese, kopiere, endre og slette opplysninger i registeret. Det er mangelfull logging av hva administratorene gjør i systemet, og det er ikke rutiner som vil oppdage uautorisert bruk. Det er videre mangelfulle krav til passord, manglende kryptering av overføring av opplysninger, og det benyttes upersonlige brukerkontoer for administrasjon av deler av infrastrukturen.

Valutaregisteret inneholder store mengder personopplysninger om valutaveksling og overføring av betalingsmidler inn og ut av Norge. For å ivareta den enkelte innbyggers personvern, og for at registeret skal kunne brukes etter sin hensikt, er det avgjørende at opplysningene i registeret sikres på forsvarlig måte. De omfattende svakhetene i forvaltningen av informasjonssikkerheten i valutaregisteret øker risikoen for at personopplysninger kan misbrukes, slettes, endres eller komme på avveie.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Finansdepartementet:

- følger opp at Skattedirektoratet tar sitt ansvar som behandlingsansvarlig for valutaregisteret og etterlever kravene til informasjonssikkerhet i lov og forskrift

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerhet i valutaregisteret

Statsråden er enig med Riksrevisjonen om at det er viktig at opplysningene i valutaregisteret sikres på forsvarlig måte. Revisjonsrapporten vil være nyttig for Skatteetatens arbeid med å forbedre forvaltningen av informasjonssikkerheten i registeret. Statsråden har redegjort for den planlagte oppfølgingen av alle områdene hvor Riksrevisjonen har påpekt manglende etterlevelse av lover og forskrifter, og vil følge opp Skatteetaten i tråd med Riksrevisjonens anbefalinger.

Statsråden viser til at Skatteetaten nå har igangsatt en risikovurdering av valuta-registeret og planlegger å gjennomføre en ekstern sikkerhetstest med oppfølgende revisjon i løpet av 2017. Skattedirektoratet vil også i forbindelse med reforhandling eller inngåelse av ny avtale med databehandlere gjennomgå kravene som stilles, og følge opp at administratorrettigheter er i tråd med tjenstlige behov og at rapporteringskrav er i tråd med personopplysningsforskriften. Skattedirektoratet jobber også med ulike tiltak for å styrke kontrollen av logger, og Finansdepartementet vil vurdere behovet for å klargjøre ansvarsfordelingen mellom Skatteetaten som behandlingsansvarlig og brukerne av registeret.

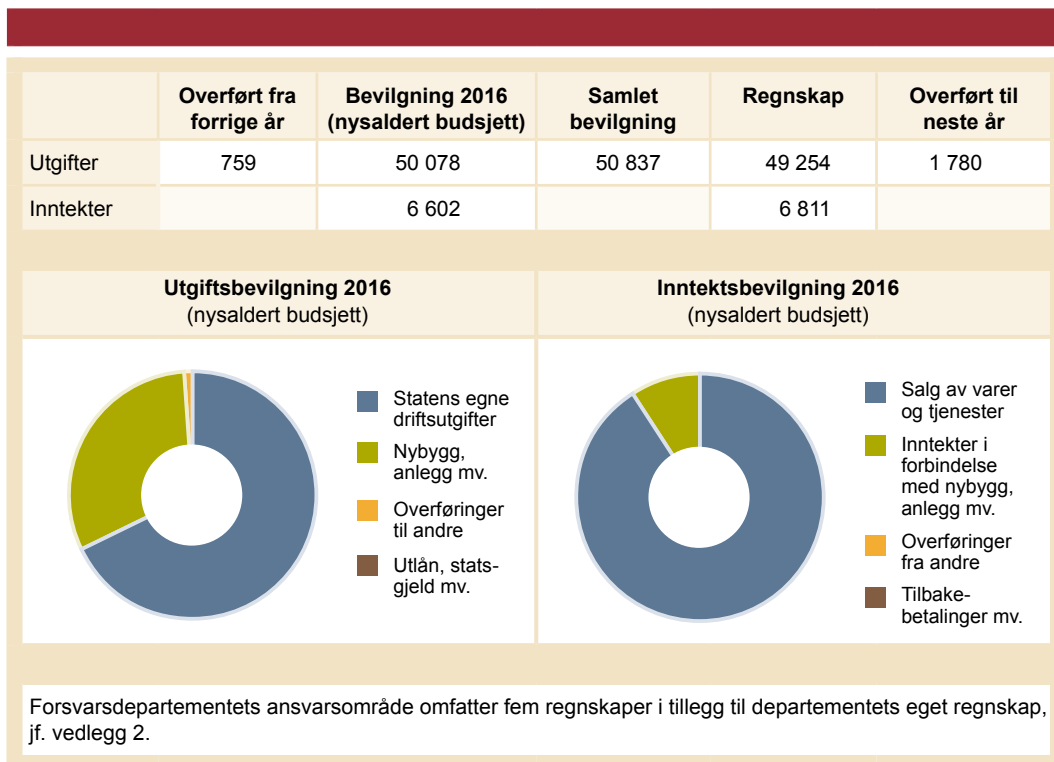
---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Forsvarsdepartementet

1 Forsvarsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Forsvarsdepartementet har ansvar for å utforme og sette i verk norsk sikkerhets- og forsvarspolitik. Forsvarssektorens grunnleggende oppdrag er å forsvare Norge og sikre nasjonal selvstendighet.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Forsvarsdepartementet:

- Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016
- Forsvarsdepartementets manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt

Virksomheter under Forsvarsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Forsvaret
- Forsvarsmateriell
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet*

Virksomheter under Forsvarsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Forsvaret	x	x	x	x	x
Forsvarsmateriell	x				
Nasjonal sikkerhetsmyndighet	x				
Forsvarsbygg				x	

* Dette gjelder brudd på anskaffelsesregelverket. Saken er omtalt i virksomhetens revisjonsberetning.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikke har lagt til rette for at Forsvaret og Forsvarsmateriell er i stand til å avlegge separate og korrekte virksomhetsregnskaper for 2016. Det er videre kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ved opprettelsen av Forsvarsmateriell ikke har sørget for at grunnleggende forutsetninger i det statlige økonomireglementet er etterlevd, slik Stortinget forventer i Innst. 144 S (2016–2017)¹.

Regjeringen vedtok i 2015 en omorganisering av Forsvaret ved å skille ut og etablere Forsvarsmateriell som en egen virksomhet fra 1. januar 2016. Fra samme tid ble Forsvarets regnskapssystem i det nye felles integrerte forvaltningssystemet (FIF 3.0) tatt i bruk. Parallelt med dette vedtok Forsvarsdepartementet at virksomheter i forsvarssektoren fra og med 2016 skulle ta i bruk de statlige regnskapsstandardene (SRS) i virksomhetsregnskapene. Dette innebar blant annet oppsett av separate inngående balanser for Forsvarsmateriell og Forsvaret per 1. januar 2016.

1) Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om Riksrevisjonens rapport om den årlige revisjon og kontroll for budsjettåret 2015, unntatt Riksrevisjonens rapport om revisjon av politiets og Forsvarets objektsikring – tillegg nr. 1 til Dokument 1 (2016–2017).

Forsvarsdepartementet har søkt Direktoratet for økonomistyring (DFØ) om en rekke unntak fra sentrale bestemmelser i det statlige økonomiregelverket og de statlige regnskapsstandardene (SRS). Riksrevisjonen mener at de omfattende unntakene er svært vanskelige å forene med kravet om avleggelse av rettvise årsregnskaper for Forsvaret og Forsvarsmateriell. Unntakene medfører også at det ikke foreligger grunnlag for revisjon av betydelige deler av regnskapene.

Departementene har ved etablering av nye virksomheter et ansvar for å sikre at virksomhetene kan avlegge regnskap i henhold til økonomiregelverket i staten. Ved opprettelsen av Forsvarsmateriell besluttet Forsvarsdepartementet at Forsvarsmateriells regnskap skulle føres som en del av Forsvarets regnskap i 2016 og 2017.

Både Forsvaret og Forsvarsmateriell er virksomheter av stor økonomisk vesentlighet. Samlet bevilgning til de to virksomhetene i 2016 var 43,1 milliarder kroner.² Riksrevisjonen kan imidlertid ikke ta stilling til om Forsvarets og Forsvarsmateriells regnskaper faktisk gir et rettvise bilde av hva som er den økonomiske situasjonen i 2016. På grunn av usikkerhet og mangler ved regnskapene har Riksrevisjonen ikke vært i stand til å hente inn tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis, og Riksrevisjonen har dermed ikke vært i stand til å gi uttrykk for en mening om regnskapene.

Riksrevisjonen viser til at Forsvarsdepartementet ikke har etablert et system for hvordan overlevering av eiendeler (anleggsmidler og varer) skal gjennomføres mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell. Forsvaret har blant annet mottatt anleggsmidler vederlagsfritt fra Forsvarsmateriell i 2016. Anleggsmidlene er aktivert til 5,1 milliarder kroner i Forsvarets balanse, men er ikke synliggjort i Forsvarets bevilgning.

Forsvarsmateriell er ikke registrert i merverdiavgiftsregisteret og har ikke bokført merverdiavgift per 31. desember 2016. Dette er ikke i henhold til *lov om merverdiavgift* § 2-1 (1). Det er avdekket flere feil i Forsvarets behandling av merverdiavgift. Forsvaret har blant annet feilaktig fakturert Justis- og beredskapsdepartementet uten merverdiavgift i forbindelse med redningshelikoptertjenesten. Ifølge Forsvaret utgjør manglende fakturert merverdiavgift om lag 170 millioner kroner. På grunn av manglende egnet underlagsdokumentasjon, har det ikke vært mulig å bekrefte dette beløpet.

Forsvarsmateriell har ansvaret for anskaffelsene av F-35 kampflyene. Det har på grunn av manglende internkontroll ikke vært mulig å bekrefte anskaffelseskostnaden for F-35 i Forsvarsmateriells virksomhetsregnskap. Videre er det avdekket feil ved verdsettelsen av F-35 i både Forsvarsmateriells og Forsvarets årsregnskaper. På grunn av anskaffelsenes betydelige økonomiske og samfunnsmessige betydning, er det etter Riksrevisjonens syn viktig å etablere god internkontroll i Forsvarsmateriell for kjøp av F-35 kampflyene.

Riksrevisjonen kan på denne bakgrunn ikke uttale seg om Forsvarets og Forsvarsmateriells årsregnskaper for 2016.

3.2 Forsvarsdepartementets manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Forsvarsdepartementet ikke i tilstrekkelig grad har tilrettelagt bygninger og personlig bekledning og utrustning ved innføring av allmenn verneplikt i Forsvaret.

2) 29,9 milliarder kroner til Forsvaret og 13,2 milliarder kroner til Forsvarsmateriell.

Stortinget fattet 14. juni 2013 vedtak om å innføre kjønnsnøytral verneplikt i Norge. Med bakgrunn i Stortingets vedtak er lov om verneplikt endret, slik at verneplikten nå gjelder likt for kvinner og menn. Endringen gjelder for kvinner født etter 1. januar 1997, og de første vernepliktige etter den nye ordningen møtte til tjeneste sommeren 2016. Både utenriks- og forsvarskomiteen og kontroll- og konstitusjonskomiteen understreket viktigheten av at fysiske fasiliteter og utstyr i Forsvaret skal være tilrettelagt for begge kjønn. Forsvarsdepartementet har det overordnede ansvaret for vernepliktsloven, medregnet innføring av allmenn verneplikt.

Ved innrykket sommeren 2016 var 27 prosent av de vernepliktige kvinner. Det er viktig at soldatene innlosjeres i bygninger som er tilrettelagt for begge kjønn, og at det finnes tilstrekkelig og tilpasset personlig bekledning og utrustning. Uten nødvendige tilpasninger vil ikke de vernepliktige kunne utføre sitt oppdrag på en sikker og god måte.

Revisjonen viser at det ved innføringen av allmenn verneplikt er vesentlige utfordringer med å tilrettelegge bygninger og anlegg for begge kjønn. De bygningsmessige utfordringene gjelder i hovedsak mangelfull kapasitet på sanitæranlegg for både kvinner og menn. Revisjonen viser videre at det i liten grad er gjennomført permanente bygningsmessige forbedringer og tiltak for å tilrettelegge for allmenn verneplikt. Flere av de undersøkte forsvarsleirene har foretatt midlertidige tilpasninger som ikke dekker behovene.

Flere typer artikler innen personlig bekledning og utrustning er ikke godt nok tilpasset eller tilgjengelig for de vernepliktige. Mangelfull lagerkapasitet i leirene gjør at enkelte artikler, eller størrelser på enkelte artikler, blir prioritert bort. Dette gjelder ofte de minste størrelsene, som i hovedsak benyttes av kvinner.

Riksrevisjonens funn samsvarer med forhold som Ombudsmannsnemnda for Forsvaret har tatt opp. Ombudsmannsnemnda for Forsvaret skriver i sin innberetning til Stortinget for 2016³ at innføringen av allmenn verneplikt blir godt forvaltet i Forsvaret, men med to klare unntak: Kasernestandard tilpasset begge kjønn, og tilpasninger av personlig bekledning og utstyr.

Forsvarsdepartementet har ikke gitt Forsvaret konkrete styringssignaler i iverksettelsesbrevet for 2016 om hvordan allmenn verneplikt skal innføres. Departementet har heller ikke gitt føringer til Forsvarsbygg, som forvalter Forsvarets bygningsmasse, eller til Forsvarsmateriell, som har ansvar for investeringsprosjekter vedrørende personlig bekledning og utrustning. Departementet har ikke bedt om konkrete resultatopplysninger eller måltall fra virksomhetene om innføringen, gjennom året. Verken Forsvarsdepartementet, Forsvaret eller Forsvarsbygg har en samlet oversikt over nødvendige bygningsmessige utbedringstiltak for at bygninger og anlegg legges til rette for allmenn verneplikt. Det finnes heller ingen økonomiske analyser over hvor mye det vil koste å sette i verk nødvendige tiltak, slik at bygningene i Forsvaret skal være egnet til bruk for begge kjønn.

Det er risiko for at mangel på eller lite tilpasset personlig bekledning og utrustning kan påføre soldatene skader. Dårlig tilpasset utstyr er lite operativt, og kan i verste fall være årsaken til livstruende situasjoner i militære oppdrag. Det er også risiko for at bygninger og anlegg som ikke er tilpasset begge kjønn, kan svekke Forsvarets omdømme og føre til lavere rekruttering av kvinner til Forsvaret enn ønskelig.

3) Dokument 5 (2016–2017).

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Forsvarsdepartementet:

- sørger for at grunnleggende forutsetninger ved å være en egen virksomhet i henhold til bevilgningsreglementet og økonomiregelverket i staten kommer på plass for Forsvarsmateriell
- sørger for å videreføre innføringen av allmenn verneplikt, herunder tilpasse bygninger og anlegg samt personlig bekledning og utrustning for begge kjønn

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016

Statsråden svarer at etableringen av periodisert regnskap i Forsvaret og Forsvarsmateriell fra regnskapsåret 2016 skal legge til rette for mer effektiv ressursbruk og økonomi- og virksomhetskontroll. Dette skal gi bedre informasjon om kostnader og balanse, som virksomheten kan knytte til informasjon om ulike aktiviteter, tjenester, resultater og effekter.

Samtidig med innføring av de statlige regnskapsstandardene (SRS) i Forsvaret og Forsvarsmateriell, er det innført ny kontoplan og ny versjon av Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem (FIF 3.0). FIF 3.0 ble opprinnelig designet for å understøtte én etat. I en overgangsfase var det derfor nødvendig med noen unntak fra økonomiregelverket for å kunne levere regnskap for både Forsvaret og Forsvarsmateriell. I forbindelse med dette har Direktorat for økonomistyring (DFØ), som regelverksforvalter på vegne av Finansdepartementet, gitt unntak fra enkelte deler av økonomiregelverket for regnskapsårene 2016 og 2017.

Statsråden erkjenner at innføringen av ny kontoplan og ny versjon av FIF 3.0 i 2016 samtidig med innføringen av de statlige regnskapsstandardene har gitt en krevende situasjon. Statsråden henviser til at Forsvaret og Forsvarsmateriell, til tross for noen påviste feil og innvilgede unntak, likevel vurderer at årsregnskapene gir et rettvise bilde av etatenes økonomiske stilling.

Statsråden opplyser at Forsvarsdepartementet har gitt Forsvarsmateriell, støttet av Forsvaret, oppdrag om å legge til rette for at etatene skal være i stand til å avlegge selvstendige reviderbare regnskaper, uten behov for unntak, fra og med 2018.

Statsråden skriver videre at Riksrevisjonens råd og veiledning har vært til stor nytte i etatenes arbeid med regnskapet for 2016 og at hun vil legge Riksrevisjonens anbefalinger til grunn for det videre forbedringsarbeidet på dette området.

5.2 Forsvarsdepartementets manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt

Statsråden viser til at innføringen av allmenn verneplikt er en naturlig videreføring av likestilling mellom kvinner og menn. Arbeidet med å sikre at Forsvaret var forberedt til å ta imot vernepliktige kvinner og menn da de møtte til tjeneste fra sommeren 2016, har favnet bredt. Innføringen av allmenn verneplikt har krevd kortsiktige tiltak, men vil være et kontinuerlig arbeid som strekker seg ut over 2016, jf. Prop 1 S (2016–2017). Statsråden påpeker at det verken har vært mulig, eller en realistisk eller hensiktsmessig ambisjon, at tilrettelegging for allmenn verneplikt skulle være ferdigstilt i 2016. I arbeidet med tilpasning av eiendom, bygg og anlegg, personlig bekledning og utrustning, har det vært spesielt viktig at Forsvaret har kunnet vinne erfaringer med

kjønns sammensetning i de ulike avdelingene, som grunnlag for tilretteleggingen. Det er i 2017-budsjettet bevilget 10 millioner kroner ekstra til Forsvarsbygg for strakstiltak som kan bedre bo- og sanitærforhold for soldatene. Videre er det prioritert over 40 millioner kroner til anskaffelse av personlig bekledning og utrustning.

Statsråden er så langt godt fornøyd med måten Forsvaret har gjennomført innføringen av allmenn verneplikt på, og viser i den forbindelse til blant annet vernepliktundersøkelsen i 2016. Statsråden erkjenner imidlertid at det finnes forhold som skal forbedres ytterligere innenfor tilpasning av eiendom, bygg og anlegg og personlig bekledning og utrustning. Statsråden er samtidig av den klare oppfatning at Riksrevisjonen ikke tegner et fullstendig eller representativt bilde av forholdene i Forsvaret ved innføringen av allmenn verneplikt. Etter statsrådets syn er ikke alle funnene Riksrevisjonen har lagt til grunn for sine konklusjoner knyttet til innføringen av allmenn verneplikt. Forsvaret har fortsatt kaserner av varierende standard og alder. Utfordringer knyttet til eldre bygningsmasse treffer begge kjønn og er således ikke spesielt knyttet til innføringen av allmenn verneplikt. Også innenfor personlig bekledning og utrustning, er det utfordringer som treffer begge kjønn.

Statsråden er sterkt uenig i det inntrykket Riksrevisjonen skaper med sin merknad om at risikoen for påføring av skade og livstruende situasjoner, på grunn av manglende personlig bekledning og utrustning, har økt som følge av innføringen av allmenn verneplikt.

Statsråden tar Riksrevisjonens merknader til etterretning, og understreker at Riksrevisjonens funn vil bli tatt med i det videre arbeidet med innføring av allmenn verneplikt, herunder arbeidet med å tilpasse bygninger og anlegg samt personlig bekledning og utrustning for begge kjønn.

---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

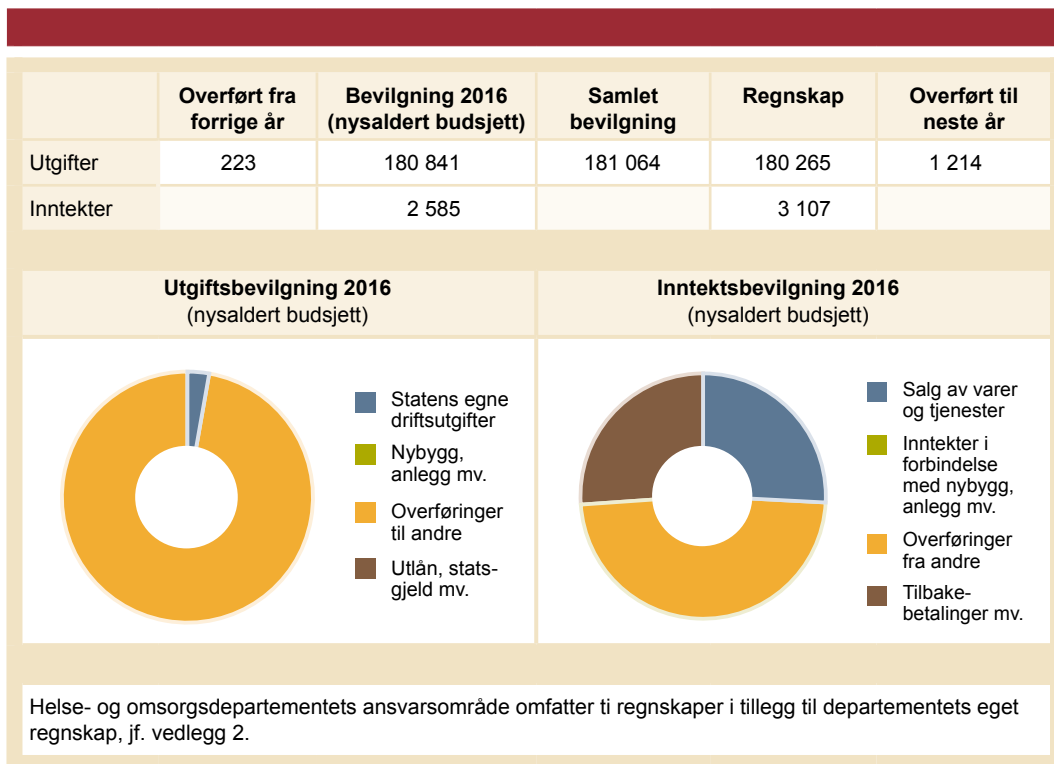
Riksrevisjonen merker seg at statsråden vurderer at årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell, til tross for påviste feil og innvilgede unntak, likevel gir et rettvise bilde. Vi vil understreke at det etter lov og instruks tilligger Riksrevisjonen å vurdere hva som gir et riktig bilde av den økonomiske virksomheten.

Riksrevisjonen konstaterer at heller ikke i 2017 vil Forsvaret og Forsvarsmateriell være i stand til å avlegge selvstendige reviderbare regnskaper, uten behov for unntak fra økonomiregelverket i staten. Det er sterkt kritikkverdig at Forsvaret og Forsvarsmateriell ikke fremlegger reviderbare regnskaper i 2016 og 2017.

Riksrevisjonen merker seg at statsråden er sterkt uenig i det inntrykket hun mener skapes av at risikoen for påføring av skade og livstruende situasjoner har økt som følge av manglende personlig bekledning og utrustning etter innføringen av allmenn verneplikt. Stortinget vedtok innføringen av kjønnsnøytral verneplikt allerede i 2013 og har gitt innføringen høy prioritet. Riksrevisjonen fastholder at det er kritikkverdig at Forsvaret ikke i tilstrekkelig grad er i stand til å tilby kvinner og menn like vilkår innenfor områdene eiendom, bygg og anlegg, og personlig bekledning og utrustning.

Helse- og omsorgsdepartementet

1 Helse og omsorgsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Helse- og omsorgsdepartementets ansvarsområde omfatter blant annet folkehelsearbeid, primærhelsetjenesten i kommunene, spesialisthelsetjenesten, tannhelsetjenesten, hjelp til personer med psykiske lidelser og helsetjenester til rusmiddelavhengige.

I 2016 ble arbeidet med å innføre en modell for felles administrative tjenester («konsernmodell») i den sentrale helseforvaltningen påbegynt. En mer sentralisert produksjon av felles administrative tjenester, som inkluderer drift av IKT, skal gi en mer effektiv helseforvaltning. Modellen finansieres innenfor etatens gjeldende budsjettammer og Norsk Helsenett SF er gitt i oppdrag å etablere et administrativt tjenestesenter for IKT, anskaffelser og arkiv for alle etater i helseforvaltningen. Senteret ble etablert 1. januar 2017, og skal være fullt operativt senest i 2018.

Riksrevisjonen kritiserte i Dokument 1 (2016–2017) Helse- og omsorgsdepartementet for dårlig framdrift i arbeidet med å etablere hensiktsmessige sanksjoner mot misbruk av blåreseptordningen, og for at Helsedirektoratet ikke brukte de lovlige sanksjonsmulighetene som finnes, for eksempel å frata en lege hele eller deler av retten til å foreskrive på blå resept. Kontroll- og konstitusjonskomitéen uttaler i Innst.144 S (2016–2017) at den forventer at departementet nå arbeider for å følge opp og etablere hensiktsmessige sanksjoner mot misbruk av ordningen. Helse- og omsorgsdepartementet opplyser at det i et eget etatsstyringsmøte i 2017 vil gjennomgå Helsedirektoratets kontrollrutiner knyttet til forvaltningen av helserefusjonsområdet, og at denne gjennomgangen også vil omfatte behovet for bedre sanksjonsmuligheter mot leger som misbruker ordningen. Riksrevisjonen følger saken som en del av det ordinære arbeidet.

I Dokument 1 (2016–2017) kritiserte Riksrevisjonen den manglende rapporteringen på tilskuddsordningen for kommunalt rusarbeid og boligsosialt arbeid, og dårlig koordinering av tilskuddsregelverket mellom de ulike departementenes ordninger. Helse- og omsorgsdepartementet opplyser at det er et forbedringspotensial for resultatrapporteringen, og at datagrunnlaget kan bli bedre. Regelverket for ordningen vil i 2017 bli revidert for å sikre at tilskudd bidrar til reell kapasitetsvekst. Riksrevisjonen følger saken som en del av det ordinære arbeidet.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Helse- og omsorgsdepartementet for 2016:

- regelverket er dårlig tilpasset automatisert saksbehandling av helserefusjoner

Virksomheter under Helse- og omsorgsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Direktoratet for e-helse *

Virksomheter under Helse- og omsorgsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Direktoratet for e-helse	x				
Bioteknologirådet		x		x	
Fond for privat helsetjeneste		x			
Norsk pasientskadeerstatning		x			
Statens strålevern		x			
Folkehelseinstituttet			x		
Helsedirektoratet			x		
Statens helsetilsyn			x		
Statens legemiddelverk			x		

* Forbehold i beretningen om manglende inntektsføring i strid med bevilgningsreglementet. Saken er omtalt i virksomhetens revisjonsberetning.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Regelverket for helserefusjoner er dårlig tilpasset automatisert saksbehandling

Helsefunksjoner

Staten delfinansierer enkelte helsetjenester gjennom refusjonsordninger. Helsedirektoratet, ved HELFO, utbetaler helserefusjoner etter folketrygdloven kapittel 5 om stønader ved helsetjenester.

Årlig utbetaler HELFO om lag 34 milliarder kroner. En stor andel av helserefusjonene består av direkte oppgjør til behandlere som leger, psykologer, fysioterapeuter, tannleger med flere. Behandlerne har ansvar for at kravene som sendes, er korrekte og i tråd med regelverk og avtaler.

Om lag 98 prosent av kravene fra behandlere kontrolleres og utbetales helautomatisk.

Oppgjørssystemet i HELFO foretar logiske kontroller av om kravene er i samsvar med regelverk og avtaler. Dersom de automatiske kontrollene ikke oppdager feil, vil oppgjørssystemet godkjenne utbetaling av kravene. Systemet behandler om lag 80 millioner enkeltregninger per år. Helautomatiske oppgjør gir grunnlag for en effektiv behandling av store mengder helserefusjoner.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Helse- og omsorgsdepartementet ikke har sørget for at regelverket for helserefusjoner er tilstrekkelig tilpasset automatisert saksbehandling.

Automatisering av saksbehandling har stor innvirkning på hvordan oppgaver er organisert og utformet i både næringsliv og offentlig forvaltning. Dette er spesielt viktig ved forvaltning av store transaksjonsmengder. At samfunnets fellesmidler er forvaltet i tråd med regelverk og avtaler, er avgjørende for borgernes tillit til forvaltningen.

Helse- og omsorgsdepartementet har myndighet til å fastsette regelverk for helserefusjoner, samt krav til og standarder for elektroniske pasientjournaler (EPJ-systemer) for behandlerne. Fastsettelse av et tydelig regelverk har stor betydning for automatisert saksbehandling av helserefusjoner.

Riksrevisjonens kontroll viser at ca. 800 millioner kroner i innsendte krav om helserefusjoner fra de største behandlergruppene (leger, tannleger mv.) ikke er i samsvar med formaliserte krav i gitte forskrifter og avtaler. Komplekse og uklare regelverk på behandlerområdene, samt manglende krav til kontroller i EPJ-systemer, fører til usikkerhet om refusjonene er rettmessige.¹

De påviste avvikene innebærer ikke nødvendigvis at behandleren feilaktig har fått utbetalt refusjon. Avvikene skyldes blant annet at refusjonskrav utløst av turnusleger, studenter og annet hjelpepersonell ikke er nevnt i regelverket. Videre er sammenhenger mellom takster uklart beskrevet, og krav til takstbruk er utydelig.

En sentral utfordring ved selve finansieringssystemet er at det inneholder svært mange takster og bestemmelser som er vanskelige å operasjonalisere inn i automatiserte kontroller. Kontrollene i den automatiske saksbehandlingen avviser bare krav som er tydelig feil.

Helsedirektoratet ved HELFO kompenserer til en viss grad svakheter i den automatiserte kontrollen med oppfølging, tilbakemelding til behandlerne og etterkontroller ut fra analyser og risiko- og vesentlighetsvurderinger. Imidlertid krever dette betydelig ressursbruk. Dette kunne vært unngått dersom regelverket i større grad blir tilpasset automatisering, og dersom kontroller i større grad blir innebygd i behandlernes EPJ-systemer.

Det er ikke mulig med dagens automatiserte system å sikre at helserefusjonene har tilstrekkelig kvalitet, med de regelverkene og forutsetningene som ligger til grunn. For å få full effekt av digitaliseringen må regelverk og avtaler i større grad tilpasses automatisert saksbehandling.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Helse- og omsorgsdepartementet:

- sørger for at regelverket for helserefusjoner bedre tilpasses automatisert saksbehandling

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Regelverket for helserefusjoner er dårlig tilpasset automatisert saksbehandling

Statsråden viser til at regelverket er utformet ut fra en forutsetning om at staten har tillit til at behandler vurderer hva som er nødvendig helsehjelp og riktig behandling for den enkelte pasient. Behandlers vurderinger kan gi seg utslag i ulik skjønnsutøvelse og takstbruk. Et for rigid og detaljert regelverk vil kunne risikere å legge hindringer i veien for å ta i bruk nye behandlingsmetoder. En mer presis definisjon av aktivitet og klare kriterier for utløsning av takst gjør det enklere å automatisere, men må avveies mot behandlernes behov for å utvise medisinsk skjønn.

1) Det vises til note 7 i Helsedirektoratets årsregnskap 2016. I 2016 krevde HELFO tilbake 54 millioner kroner fra behandlere.

Det arbeides kontinuerlig med å klargjøre regelverket. Arbeidet omfatter blant annet de årlige takstforhandlingene mellom staten og interesseforeningene, utviklingstiltak, etablering av nye ordninger og ved mer særskilte oppdateringer og gjennomganger. Hovedfokus for takst-forhandlingene er et inntektsoppgjør der myndighetene skal sikre en effektiv og god helsetjeneste som bidrar til å nå de helsepolitiske målene. Behov for kontroll, herunder å tilrettelegge for automatisering, er følgelig bare ett av flere hensyn som skal ivaretas.

Statsråden viser til at automatiserte kontroller, ut over et tilrettelagt regelverk, også stiller krav om elektronisk innsending, god informasjon fra alle aktører som er involvert og gode og oppdaterte registerdata. Det må gjøres endringer i de elektroniske pasientjournalssystemene (EPJ) som er omfattende og tidskrevende, og hvor det gjøres prioriteringer fra leverandør og brukere som ikke nødvendigvis først og fremst ivaretar kontroll.

Statsråden opplyser at en økt grad av digitalisering i helse- og omsorgssektoren er nødvendig for blant annet å oppnå bedre tjenester av god kvalitet for brukerne, og samtidig bidra til effektiv ressursbruk.

For å oppnå dette, vil departementet måtte avveie flere målsettinger:

- regelverk/finansieringssystemer som støtter opp under riktig medisinsk praksis
- balanse mellom automatiske kontroller, og kompensierende kontrolltiltak når automatiske kontroller ikke er tilstrekkelig
- EPJ-systemer som bygger opp under effektive og automatiske kontroller
- tett samarbeid med de berørte helseprofesjonene

Med utgangspunkt i forutsetningene som er nevnt ovenfor, er statsråden i stor grad enig i Riksrevisjonens anbefaling om å tilpasse regelverket for helserefusjoner bedre til automatisert saksbehandling. Statsråden vil be Helsedirektoratet og Direktoratet for e-helse utrede nærmere hvilke helserefusjonsområder og hvilke tiltak for å forbedre EPJ-systemene som skal prioriteres.

---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

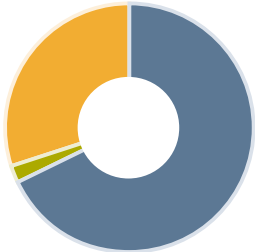
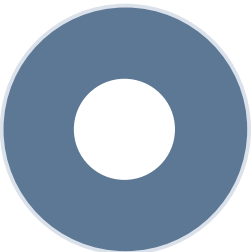
Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Justis- og beredskapsdepartementet

1 Justis- og beredskapsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

	Overført fra forrige år	Bevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Samlet bevilgning	Regnskap	Overført til neste år
Utgifter	716	53 018	53 734	52 768	838
Inntekter		8 491		8 525	

Utgiftsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Inntektsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)
 <ul style="list-style-type: none"> ■ Statens egne driftsutgifter ■ Nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer til andre ■ Utlån, statsgjeld mv. 	 <ul style="list-style-type: none"> ■ Salg av varer og tjenester ■ Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer fra andre ■ Tilbakebetalinger mv.

Justis- og beredskapsdepartementets ansvarsområde omfatter 20 regnskaper i tillegg til departementets eget regnskap, jf. vedlegg 2.

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for politi- og påtalemyndigheten, rettsvesenet, samfunnssikkerhet og beredskap, redningstjenesten, utlendingsforvaltningen og kriminalomsorgen. I desember 2015 ble det opprettet en ny statsrådspost for innvandring og integrering under departementet. Ansvar for samordning av norsk politikk i polarområdet og Svalbardbudsjettet ligger også til departementet. Hovedmålene på Justis- og beredskapssektoren er knyttet til straffesakskjeden, migrasjonskjeden og samfunnssikkerhets- og beredskapskjeden. Dette er særskilt utfordrende ansvarsområder hvor regjeringen ønsker å oppnå bedre resultater.

Riksrevisjonen har tidligere tatt opp med Justis- og beredskapsdepartementet Politidirektoratets utfordringer med styring og kontroll av økonomiforvaltningen i politidistriktene og særorganene. I Justis- og beredskapsdepartementets hovedinstruks for økonomi- og virksomhetsstyring for politiet går det fram at politidirektøren er virksomhetsleder i politi- og lensmannsetaten, med overordnet ansvar for ledelse og oppfølging av politidistriktene og særorganer. Direktoratet startet i 2016 et internkontrollprosjekt for å få på plass et helhetlig internkontrollsystem i politiet. Prosjektet består av flere faser og forventes å være fullført i 2019. Forbedringsprosessene som er satt i gang, har ikke kommet langt nok til at det kan bygges på virksomhetens internkontroll ved bekreftelsen av regnskapet i 2016. Våren 2017 ble det etablert en felles nasjonal enhet for lønns- og regnskapsoppgaver i Kristiansund.

Riksrevisjonen har forventninger til at Justis- og beredskapsdepartementet sørger for at det etableres systemer og rutiner i Politidirektoratet som sikrer at regnskapsrapporteringen er i henhold til kravene i økonomiregelverket for staten.

I Dokument 1 (2015–2016) omtalte Riksrevisjonen alvorlige svakheter i sikkerhet og kontroll ved saksbehandling og utstedelse av biometriske pass. Riksrevisjonen pekte blant annet på risiko for misligheter som følge av manglende sporbarhet og etterkontroll. I Innst. 169 S (2015–2016) uttaler kontroll- og konstitusjonskomiteen at det er svært alvorlig at det ikke er etablert tilfredsstillende sikkerhet og kontroll med prosessen, og legger til grunn at de tiltak Riksrevisjonen foreslår, blir tatt til følge. Komiteen ba videre Riksrevisjonen om å følge opp saken i den kommende revisjonen.

Riksrevisjonens oppfølging av saken i 2016 viser at politiet har gjennomført enkelte tiltak for å sikre bedre kontroll og sikkerhet ved saksbehandling og utstedelse av biometriske pass. De største og mest vesentlige forbedringene vil komme 1. april 2018, ved innføring av nye pass og nasjonalt ID-kort. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

Riksrevisjonen har gjennomført en revisjon av Integrerings- og mangfoldsdirektoratets (IMDi) forvaltning av tilskudd til innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet. Det overordnede målet for denne tilskuddsordningen er at midlene skal bidra til å øke invandrerbefolkningens deltakelse i og tillit til det norske samfunnet, og til å styrke frivillige organisasjoners rolle i integreringsarbeidet. Revisjonen viser at ikke alle krav til statlig tilskuddsforvaltning etterleves. Svakheterne fører samlet sett til usikkerhet om målet med tilskuddsordningen nås, og de øker risikoen for bevisste og ubevisste feil.

Justis- og beredskapsdepartementet tok over ansvaret for tilskuddsordningen fra 2016. Departementet vil i 2017 sette i verk tiltak for å sikre bedre styringsinformasjon på området. Det skal blant annet gjennomføres en evaluering av tilskuddsordningen. Dette vil gi et bedre kunnskapsgrunnlag for utvikling av IMDis og frivillighetens rolle i

integreringsarbeidet og kan føre til endringer i innretningen av ordningen. Departementet tar sikte på å forskriftsfeste regelverk for tilskuddsordninger til frivillige organisasjoner. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Justis- og beredskapsdepartementet for 2016:

- vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker

Virksomheter under Justis- og beredskapsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Politidirektoratet

Virksomheter under Justis- og beredskapsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Politidirektoratet	x	x	x	x	x
Kriminalomsorgsdirektoratet			x		x

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker

Riksrevisjonen finner det sterkt kritikkverdig at mange beslag i politi- og lensmannsetaten ikke befinner seg der virksomhetens datasystemer angir at de skal være. Revisjonen som ble gjennomført på området i 2009 og rapportert i Dokument 1 (2010–2011), er ikke fulgt opp på en tilfredsstillende måte. Riksrevisjonen finner det videre kritikkverdig at det ikke gjennomføres risikovurderinger på området, og at det er mangler i styringen og oppfølgingen av beslag.

Politiets behandling av beslag har stor samfunnsmessig betydning, blant annet på grunn av den enkeltes rettssikkerhet når beslaglagte ting brukes som bevis i straffesaker. Det gjennomføres til sammen mange tusen beslag hvert år i de forskjellige politidistriktene.

Riksrevisjonen gjennomførte en revisjon av beslagsområdet i 2009, som ble rapportert i Dokument 1 (2010–2011). Revisjonen viste blant annet svakheter ved utarbeidelse og ajourhold av beslagsprotokoller, feil ved overføring av beslag mellom distrikter eller internt i distriktet, manglende kontroll til beslagsrom og større beholdninger av amnestivåpen og forvaltningsvåpen. I Innst.138 S (2010–2011) uttalte Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité at det var kritikkverdig at mange forhold som Riksrevisjonen tok opp, var gjengangere, inkludert beslag i straffesaker.

Revisjonen i 2016 viser at det fortsatt er mangler ved politiets håndtering av beslag i straffesaker. Det er manglende etterlevelse av lov, instruks og vedtatte rundskriv på området. Dette inkluderer følgende forhold:

- Mange beslag i politi- og lensmannsetaten befinner seg ikke der systemet angir at de skal være. Dette gjelder særlig Oslo politidistrikt, hvor antall beslag utgjør ca. 20 prosent av totalt antall beslag i hele landet. Revisjonen viser at 12 prosent, eller

ca. 3800, av beslagene som kvitteres inn, ikke oppbevares der politiets datasystemer opplyser at de skal være.

- Ifølge straffeprosessloven § 213 skal beslutning om heving av beslag fattes av påtalemyndigheten eller domstolene. I 23 av 102 (22,5 prosent) undersøkte saker går det ikke fram av dokumentasjonen at kravet er etterlevd.
- Ingen av de fem undersøkte politistasjonene kunne vise fram dokumentasjon om når og hvor destruksjon av det enkelte beslag ble gjennomført, eller over hvem som var til stede under destruksjonen.
- Det er få adgangsbegrensninger til rom som brukes til midlertidig oppbevaring av beslag.

Det er også mangler ved den overordnede styringen av området. Politidirektoratet gjennomfører ikke risikovurderinger, følger i liten grad opp og dokumenterer ikke på tilfredsstillende måte politidistriktenes håndtering og oppfølging av beslag.

Manglende oversikt over beslag kan få betydning for bevisførselen i straffesaker og den enkeltes rettssikkerhet. Fravær av risikovurderinger og et bevisst forhold til hvordan tilgjengelig informasjon om beslag kan nyttiggjøres, gjør det videre vanskelig å identifisere risikoen og sette i verk hensiktsmessige tiltak.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Justis- og beredskapsdepartementet sikrer:

- at Politidirektoratets kontroll, oppfølging og rapportering på beslagsområdet tilpasses slik at en effektiv intern kontroll basert på risiko og vesentlighet oppnås

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Vesentlige svakheter i politiets behandling og oppfølging av beslag i straffesaker

Statsråden understreker at det er alvorlig at det er mangler ved politiets håndtering av beslag i straffesaker og at dette må rettes.

Statsråden støtter anbefalingen om at Justis- og beredskapsdepartementet må sikre at Politidirektoratets kontroll, oppfølging og rapportering på beslagsområdet tilpasses slik at formålet om en effektiv internkontroll basert på risiko og vesentlighet kan oppnås.

Departementet vil gjennom styringsdialogen følge opp at Politidirektoratet ivaretar sin ledelse og oppfølging av politidistriktene og særorganene, herunder at de har gode rutiner for internkontroll. Politidirektoratet forutsettes gjennom styringsdialogen eller på annen måte å orientere departementet om særlige utfordringer, konkrete avvik og gjennomføring av oppfølgingstiltak for å sikre god måloppnåelse og om lukking av eventuelle avvik.

Departementet har bedt Politidirektoratet beskrive hvilke tiltak som allerede er planlagt eller iverksatt. Politidistriktene er bedt om å gjøre følgende i 2017:

- Lagerposisjonsfeil: Beslagslokasjoner i straffesakssystemet BL skal samsvare med faktiske beslagslokasjoner i distriktet.
- Tilgangslister til beslagsrommene skal gjennomgås og revideres slik at tilgangen er begrenset, jf. rundskriv 2010/007 om beslag fra Politidirektoratet.
- Rutiner for utkvittering og destruksjon av beslag skal gjennomgås og revideres slik at dette skjer i samsvar med lovverket.

- Innskjerpe lokale rutiner som understreker påtalemyndighetens ansvar for å beslutte utlevering, destruering mv. av beslag.
- Innskjerpe rutiner som fastsetter at det skal føres tilsyn/kontroll med beslag minst to ganger i året, jf. rundskriv 2010/007 om beslag.

Fram mot 2018 vil Politidirektoratet vurdere ytterligere kontroll av politidistriktenes beslagshåndtering. Rundskriv 2010/007 om beslag er revidert og distriktenes ansvar for oppfølgingspunktene fra årsrapporteringen vil bli understreket. Det er varslet at direktoratet vurderer kontroll av beslag i noen politidistrikter. Situasjonen i Oslo politidistrikt, som er beskrevet i rapporten fra Riksrevisjonen, vil bli fulgt særskilt opp.

Statsråden legger til grunn at Politidirektoratet har truffet tiltak som er egnet til å rette opp situasjonen. Justis- og beredskapsdepartementet vil følge utviklingen gjennom styringsdialogen med direktoratet.

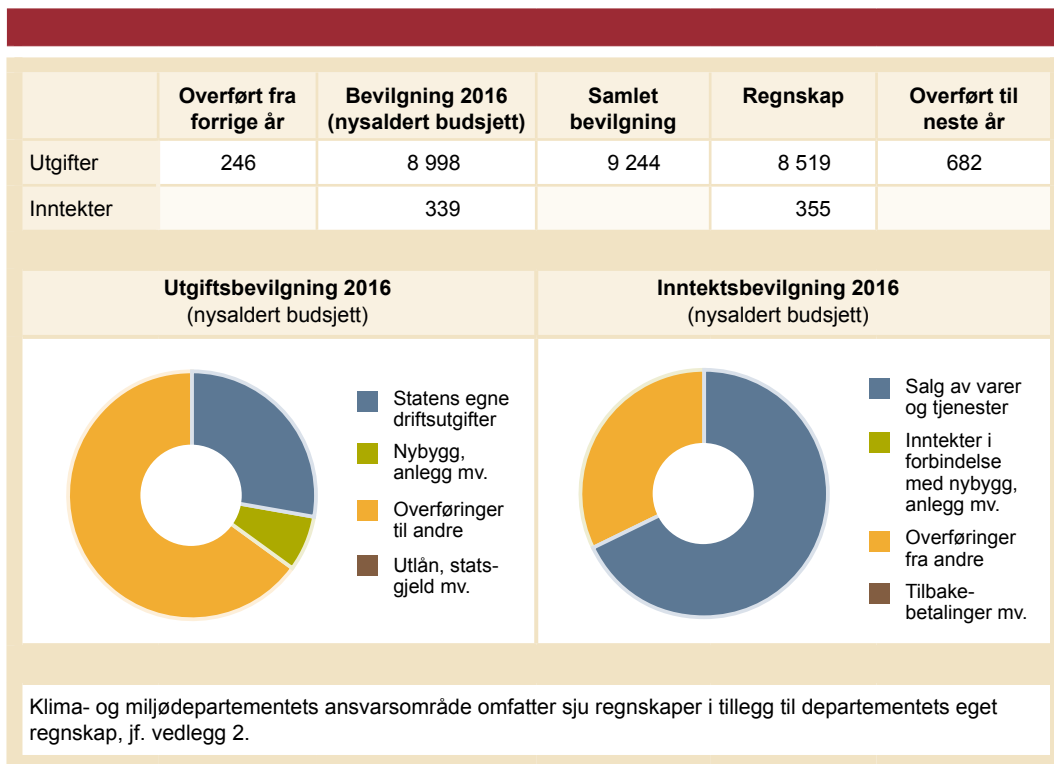
---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Klima- og miljødepartementet

1 Klima- og miljødepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Klima- og miljødepartementet skal utvikle og gjennomføre egne tiltak og være pådriver overfor ulike sektormyndigheter. Gjennom forvaltning av svært mange lovverk, ulike underliggende virksomheter og utstrakt bruk av tilskudd til både statlige og kommunale aktører skal departementet fremme miljøtiltak og forhindre forurensning.

Departementet har ansvar for å samordne regjeringens klima- og miljøpolitiske mål og følge opp at klima- og miljøpolitikken gir forventede resultater.

Riksrevisjonen kritiserte Klima- og miljødepartementets tilskuddsforvaltning i 2014 i Dokument 1 (2015–2016). I Innst. 169 S (2015–2016) framhevet kontroll- og konstitusjonskomiteen at tilskudd er et viktig virkemiddel for å oppnå departementets mål. Komiteen viste i sin behandling til at det er alvorlig dersom statlige virksomheter ikke har systemer og en praktisering av slike ordninger som er egnet til å skape tilstrekkelig tillit.

Først i mars 2017 vedtok Klima- og miljødepartementet overordnede retningslinjer for departementets tilskuddsforvaltning. Departementet tar sikte på at interne rutiner for tilskuddsforvaltningen er etablert i departementets avdelinger innen 2018.

I Dokument 1 (2016–2017) kritiserte Riksrevisjonen Klima- og miljødepartementet for at styringssystemet for informasjonssikkerhet i Norsk Polarinstitutt ikke var i samsvar med eForvaltningsforskriften og basert på anerkjente standarder for informasjonssikkerhet. Kontroll- og konstitusjonskomiteen uttaler i Innst. 144 S (2016–2017) at systemet må komme på plass snarest mulig. Departementet har hatt en særskilt oppfølging av Norsk Polarinstitutt i 2016.

I 2016 er det gjennomført en etterlevelsesrevisjon av om Riksantikvaren har sikret oppdatert og korrekt informasjon om tilstanden til fredede bygninger i privat eie. Det er et mål at alle fredede bygninger i privat eie skal være tilstandsvurdert og satt i stand til ordinært vedlikeholds nivå innen 2020. Tilstandsvurderingen er grunnlaget for tildelingen av tilskudd og foretas i hovedsak av fylkeskommunene. Riksantikvaren kan ikke instruere fylkeskommunene og har ingen sanksjonsmuligheter overfor dem. Revisjonen viser at Riksantikvaren har tilstrekkelig informasjon om tilstanden for middelalderbygninger. For de øvrige fredede bygningene, er det store variasjoner mellom fylkene. Riksrevisjonen følger sakene som en del av det ordinære arbeidet.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Klima- og miljødepartementet for 2016:

- svakheter ved Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus

Virksomheter under Klima- og miljødepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Miljødirektoratet*

Virksomheter under Klima- og miljødepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Miljødirektoratet (Direktoratet for naturforvaltning)	x				x
Norsk Polarinstitutt		x			
Riksantikvaren			x	x	x
Norsk kulturminnefond			x	x	

* Se omtale under punkt 3.1.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Svakheter ved Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus

Faktaboks om Miljøstatus

Miljøstatus er ifølge Klima- og miljødepartementet Norges største informasjonsbank om miljø. Her blir informasjon om miljøtilstand og utvikling fortløpende oppdatert og tilpasset aktuelle utfordringer. Nettstedet fyller flere funksjoner.

Miljøstatus presenterer nasjonale resultatmål med tilhørende indikatorer og informerer om forskjellige tema, miljødata og miljøkart. Nettstedet er et element i et system for resultatoppfølging av de politiske målene på området.

En del av formålet med Miljøstatus er å gjøre det enklere for enkeltmennesker å medvirke i beslutningsprosesser som har betydning for miljøet. Bedre tilgang på miljøinformasjon skal også bidra til bedre kommunikasjon mellom alle aktørene som bidrar i miljøvernarbeidet.

Miljøstatus inngår i et internasjonalt nettverk av rapportering på miljø, slik at det kan gjøres europeiske sammenligninger og oppsummeringer på hvordan det går med miljøet i Europa og globalt.

Miljødirektoratet er ansvarlig redaktør for nettstedet.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Klima- og miljødepartementet ikke har hatt en formalisert styringsdialog med Miljødirektoratet om hvilke indikatorer som skal benyttes for rapportering på nasjonale miljømål, og hvordan status for nasjonale miljømål og indikatorer skal oppsummeres. Revisjonen finner det videre kritikkverdig at Miljødirektoratet ikke i tilstrekkelig grad har sikret at nettstedet Miljøstatus inneholder oppdatert og korrekt informasjon.

Miljøstatus presenterer nasjonale resultatmål med tilhørende indikatorer og informerer om forskjellige tema, miljødata og miljøkart. Departementet henviser leseren av de årlige budsjettproposisjonene til Miljøstatus for å få informasjon om graden av måloppnåelse for nasjonale mål på miljøområdet. For miljøforvaltningen og andre brukere er det nødvendig at informasjonen som ligger til grunn for deres beslutninger og kommunikasjon, er kvalitetssikret og etterrettelig.

Bestemmelser om økonomistyring i staten (økonomibestemmelsene) gir føringer for styringsdialogen mellom departement og underliggende virksomhet. Videre gir *reglement for økonomistyring i staten*, økonomibestemmelsene og *Klima- og*

miljødepartementets instruks for virksomhets- og økonomistyringen i Miljødirektoratet føringer om at det skal være etablert tilfredsstillende interne kontrolltiltak.

Revisjonen av Klima- og miljødepartementet viser følgende:

- Det er ikke etablert formelle styringsrutiner for Miljødirektoratets forvaltning av Miljøstatus etter at informasjon om indikatorene sist ble presentert i budsjettproposisjonen for 2014.
- Departementet har ikke gitt klare føringer for presentasjonen av mål og indikatorer for Miljøstatus.

Klima- og miljødepartementet har valgt å rapportere overordnet på de nasjonale målene i budsjettproposisjonen og henviser i dag til nettstedet Miljøstatus for mål og indikatorer. Revisjonen har vist at Miljøstatus i liten grad beskriver måloppnåelsen for de nasjonale målene utover å angi en delvis miljøtilstand på områdene.

Revisjonen av Miljødirektoratet viser følgende:

- En stor andel av informasjonen på Miljøstatus er ikke oppdatert.
- En stor andel eksterne leverandører er ikke informert skriftlig om hvilke data som skal leveres til nettstedet, tidspunktet for når det skal skje, og ansvaret for kvalitetssikring av dataene. Miljødirektoratets interne fagavdelinger har derimot fått slike føringer.
- Det finnes ikke en ajourført oversikt over hvilke eksterne leverandører som leverer data til Miljøstatus.
- Rutinene for kvalitetssikring av data som skal publiseres på nettstedet, mangler informasjon om hvordan data skal avstemmes og kvalitetssikres, og hvordan kvalitetssikringen skal dokumenteres.

Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus er viktig for å sikre at informasjonen er pålitelig, aktuell og forståelig for brukerne. Mangelfull oppfølging kan innebære en risiko for feilrapportering til Stortinget og andre sentrale brukere, og dette kan igjen føre til at beslutninger tas på feil grunnlag. At nettstedet har oppdatert informasjon og god datakvalitet, er sentralt for alle brukere som søker kunnskap om miljøet.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Klima- og miljødepartementet:

- gjennom styringsdialogen med Miljødirektoratet sikrer at nettstedet Miljøstatus har et tilfredsstillende innhold som er kvalitetssikret

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Svakheter ved Miljødirektoratets kvalitetssikring av nettstedet Miljøstatus

Statsråden deler Riksrevisjonens syn om at det er svakheter i framstillingen av indikatorene i Miljøstatus, og at styringsdialogen mellom departementet og Miljødirektoratet om indikatorene ikke har vært god nok. Statsråden viser til at det for miljøforvaltningen er nødvendig for troverdigheten at informasjonen som ligger til grunn for beslutninger og kommunikasjon er kvalitetssikret og etterrettelige. Statsråden opplyser at Klima- og miljødepartementet har iverksatt en rekke tiltak og vil iverksette ytterligere tiltak for at informasjonen i Miljøstatus skal ha et tilfredsstillende innhold med god kvalitet. Departementet vil blant annet endre framstillingen av status for

måloppnåelse for de nasjonale målene og styrke styringsdialogen med Miljødirektoratet om forvaltningen av Miljøstatus.

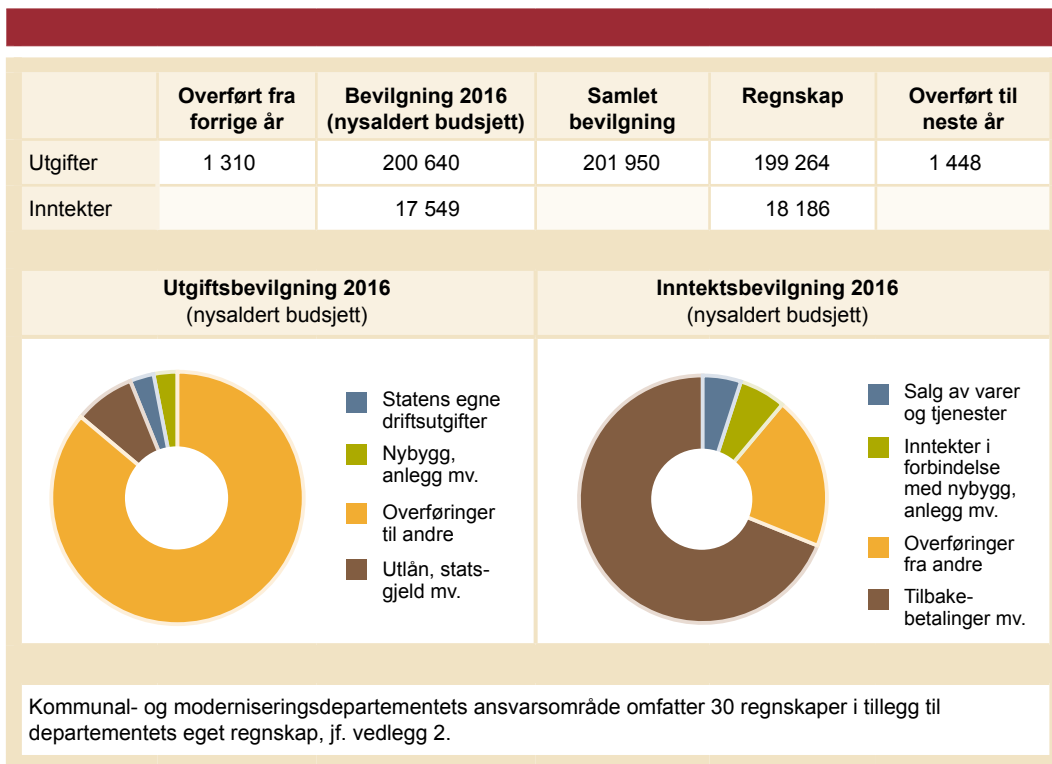
---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

1 Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har ansvar for boligpolitikk, plan- og bygningsloven, kommuneøkonomi og lokalforvaltning, IKT- og forvaltningspolitikk, regional- og distriktpolitikk, valggjennomføring, statlig arbeidsgiverpolitikk, samer og nasjonale minoriteter, kart- og geodatapolitikken.

Departementet har ansvaret for et omfattende reformarbeid i offentlig sektor og for sentrale statlige forvaltningsområder. Reformarbeidet er blant annet knyttet til strukturendringer i kommunal- og fylkeskommunal organisering og digitalisering og effektivisering av statlig forvaltning.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen departementets styring av fylkesmannsembetene på innkjøpsområdet. Undersøkelsen viste at fylkesmennene ikke etterlevde det statlige regelverket for offentlige anskaffelser godt nok. I Innst. 144 S (2016–2017) uttalte kontroll- og konstitusjonskomiteen at komiteen har merket seg at statsråden vil styrke arbeidet for å sikre at regelverket på anskaffelsesområdet følges opp av fylkesmannsembetene. Riksrevisjonens oppfølging av saken i 2016 viser at departementet har fulgt opp embetene på innkjøpsområdet, blant annet gjennom etatsstyringsmøtene og i tildelingsbrevet for 2017. Departementet arbeider med sentralisering av administrative funksjoner, herunder anskaffelser, for embetene. Det er planlagt at dette skal settes i verk fra 1. januar 2019. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

I 2016 har Riksrevisjonen revidert tilskuddsforvaltningen hos seks fylkesmenn. I 2016 forvaltet fylkesmennene ca. 3,7 milliarder kroner i tilskudd for sju departementer. Revisjonen omfattet tre tilskuddsordninger. Riksrevisjonen konkluderer med at de seks fylkesmennene på sentrale områder etterlever gjeldende regelverk, men at det er enkelte svakheter knyttet til internkontroll, utbetaling og rapportering.

Riksrevisjonen har ingen vesentlige merknader til Kommunal- og moderniseringsdepartementet for 2016.

Virksomheter under Kommunal- og moderniseringsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

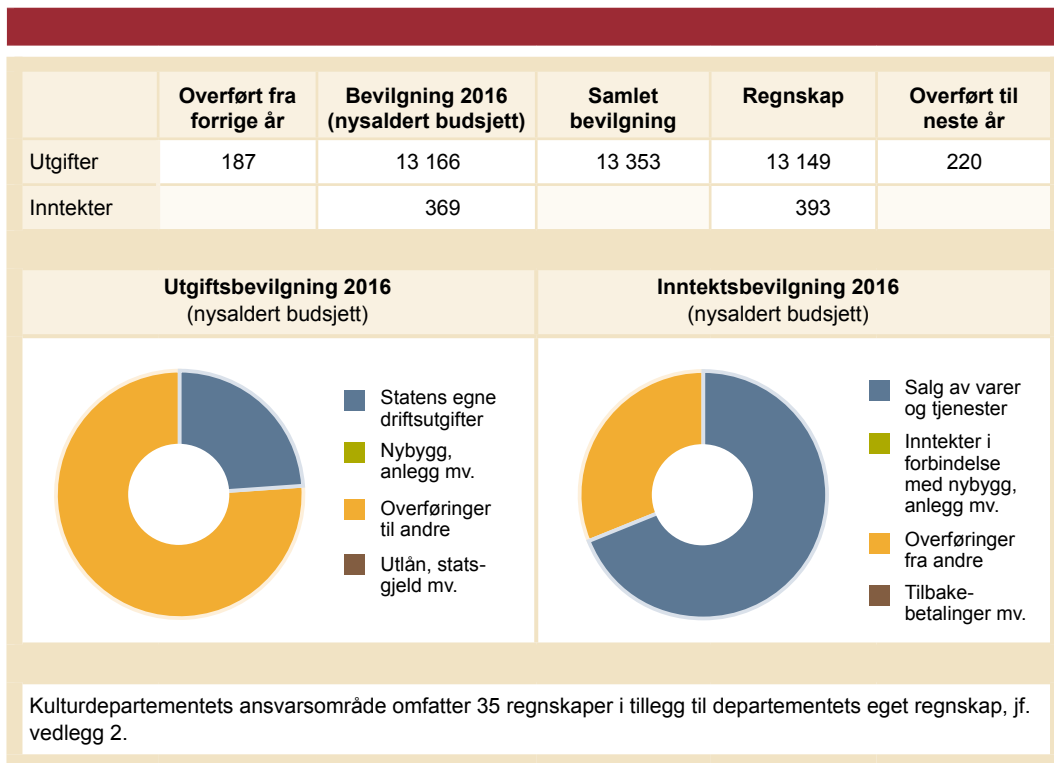
Ingen virksomheter under Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fått vesentlige merknader for 2016.

Virksomheter under Kommunal- og moderniseringsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon		x		x	x
Fylkesmannen i Hedmark		x			x
Fylkesmannen i Rogaland		x			x
Fylkesmannen i Troms		x			x
Fylkesmannen i Buskerud		x			
Fylkesmannen i Vest-Agder		x			
Husleietvistutvalget		x			
Husbanken			x		x
Fylkesmannen i Hordaland			x		
Statens kartverk			x		
Fylkesmannen i Nordland				x	x
Fylkesmannen i Oslo og Akershus				x	x
Fylkesmannen i Møre og Romsdal				x	
Fylkesmannen i Vestfold				x	
Fylkesmannen i Østfold				x	
Sametinget				x	
Fylkesmannen i Oppland					x

Kulturdepartementet

1 Kulturdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*. I tillegg til bevilgninger over statsbudsjettet forvalter Kulturdepartementet spillemidler, som er overskuddet fra Norsk Tipping AS. Hovedfordelingen av spillemidlene skjer ved kongelig resolusjon på grunnlag av «Tuppenøkelen». I 2016 utgjorde dette 3,8 milliarder kroner. Disse midlene revideres ikke av Riksrevisjonen.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Kulturdepartementet har ansvar for den statlige politikken og forvaltningen på områdene kultur, opphavsrett, kirke, medier, idrett, frivillig virksomhet, tros- og livssynssamfunn samt pengespill og lotteri.

Det er i 2016 sluttført en forvaltningsreform for et tydelig skille mellom kirke og stat. Ved endringer i *lov om den norske kirke* (kirkeloven) er Den norske kirke etablert som et eget rettssubjekt med virkning fra 1. januar 2017. Statens økonomiske ansvar overfor Den norske kirke går fram av kirkeloven § 2 a. Etter budsjettsøknad fra Kirkemøtet, gir staten tilskudd til prestedtjenesten og kirkens virksomhet. For 2017 utgjør tilskuddet 1969 millioner kroner. Som følge av at de kirkelige virksomheter mister sin tilknytning til staten, er Riksrevisjonen fra regnskapsåret 2017 ikke lenger revisor for Den norske kirke.

Rikskonsertene fikk i 2016 nye oppgaver og ny styringsstruktur. Virksomheten skal ivareta det nasjonale ansvaret for Den kulturelle skolesekken for alle kunstuttrykk og har som følge av omleggingen endret navn til Kulturtanken. Den kulturelle skolesekken finansieres i hovedsak av spillemidler, og det er kun utgifter til lønn og drift som dekkes over statsbudsjettet. Spillemidler blir tildelt utenfor statsbudsjettet og inngår ikke i statsregnskapet. Det er private revisorer som reviderer spillemidlene, og midlene er per i dag ikke omfattet av Riksrevisjonens årlige revisjon.

Virksomheter under Kulturdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Kulturtanken *

Virksomheter under Kulturdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

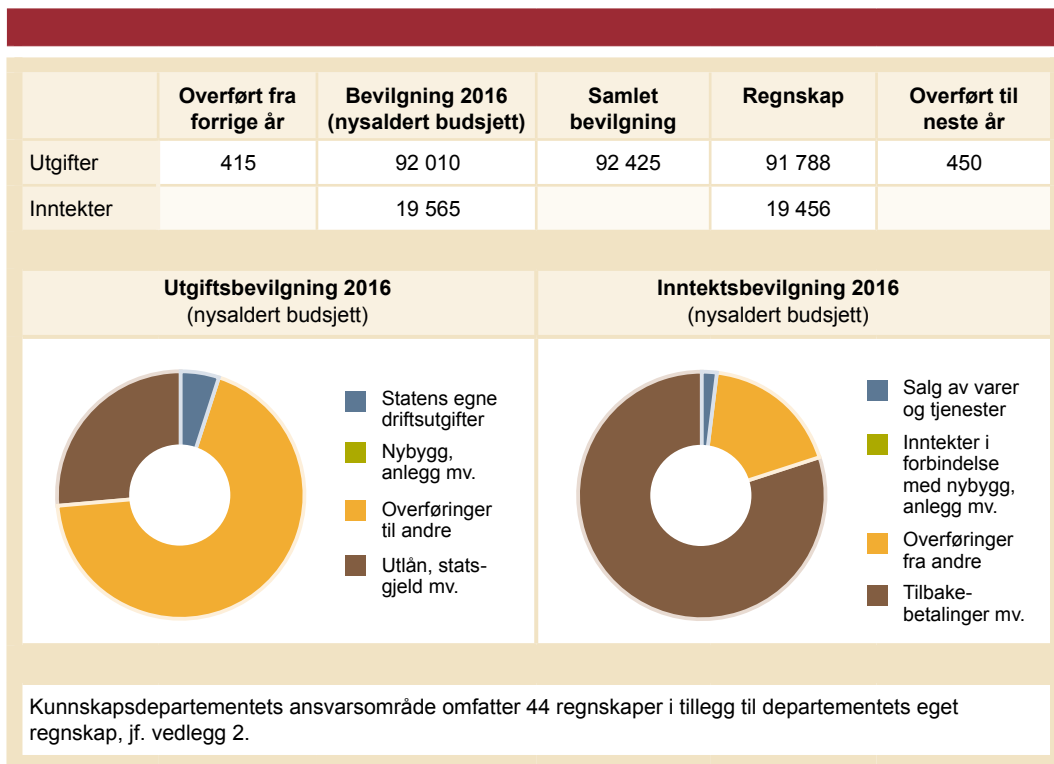
	2016	2015	2014	2013	2012
Kulturtanken	x				
Opplysningsvesenets fond				x	x
Arkivverket				x	x
Språkrådet				x	x
Kirkerådet				x	
Nasjonalbiblioteket				x	
Nord-Hålogaland bispedømmeråd					x
Norsk lyd- og blindeskriftsbibliotek					x

* Dette gjelder ettergivelse av krav på 480 000 kroner. Saken er omtalt i virksomhetens revisjonsberetning.

Kunnskapsdepartementet

1 Kunnskapsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Kunnskapsdepartementet har ansvar for barnehager, grunnskole, kulturskole, videregående opplæring, fagskoleutdanning og høyere utdanning. Departementet har også ansvar for forskning og voksnes læring. Virksomhets- og regnskapsstrukturen under Kunnskapsdepartementets ansvarsområde er variert og sammensatt, både når det gjelder organisasjonsform og hvilke regnskapsprinsipper som benyttes.

Av i alt 41 virksomheter er det 29 forvaltningsorganer med særskilte fullmakter til å føre utgifter og inntekter netto utenfor statsregnskapet og 2 ordinære forvaltningsorganer (herunder Kunnskapsdepartementet) som avlegger regnskap etter periodiseringsprinsippet i henhold til de statlige regnskapsstandardene (SRS). I tillegg er det 10 ordinære forvaltningsorganer som avlegger regnskap etter kontantprinsippet.¹

Forvaltningsorganer med særskilte fullmakter er underlagt departementets etatsstyring, men har egne styrever. Styrene er gitt ansvar for økonomi, at den faglige virksomheten holder høy kvalitet, og at institusjonene drives effektivt og i overensstemmelse med de lover, forskrifter og regler som gjelder. Virksomheten drives med de rammer og mål som gis av overordnet myndighet.

Strukturreformen i universitets- og høyskolesektoren tar utgangspunkt i Meld. St. 18 (2014–2015) *Konsentrasjon for kvalitet*. Hovedmålet med reformen var å styrke kvaliteten på utdanningen og forskningen gjennom å endre strukturen i sektoren og samle ressursene på færre, men sterkere institusjoner. Som et ledd i arbeidet med å nå dette målet, har sektoren de siste to årene gjennomgått en rekke organisasjonsmessige endringer.

Riksrevisjonen har i tidligere undersøkelser avdekket at vitenskapelig ansatte i universitets- og høyskolesektoren har et betydelig antall bierverv. Kontroll- og konstitusjonskomiteen ba i 2011² departementet om å vurdere opprettelse av et eget register med oversikt over verv og tilknytninger som vitenskapelig ansatte i UH-sektoren har, for å sikre åpenhet og tillit til vitenskapelig ansattes uavhengighet og hindre eventuelle rolle- og habilitetskonflikter.

Departementet mener at det ligger utenfor arbeidsgivers styringsrett å pålegge noen form for registrering av sidegjøremål og bierverv, og forutsetter at forebygging av risiko på dette området ivaretas av den enkelte virksomhet som en integrert del av virksomhetens internkontroll, uten overordnede føringer. Det er derfor ikke etablert noe felles register eller oversikt over sidegjøremål og bierverv til vitenskapelig ansatte i universitets- og høyskolesektoren. Enkelte virksomheter har imidlertid utarbeidet egne, og til dels omfattende, interne regelverk og tekniske løsninger som for disse kan bidra til å redusere risikoen på området.

Riksrevisjonen har gjennom flere år, og senest i rapporteringen til Stortinget i Dokument 1 (2013–2014), påpekt feil og mangler i etterlevelsen av anskaffelsesregelverket i universitets- og høyskolesektoren. De mest alvorlige bruddene gjaldt protokollplikten, og spesielt i virksomheter hvor betydelige deler av anskaffelsesvirksomheten gjennomføres på fakultets- eller instituttnivå.

1) Kontantprinsippet (§ 3, tredje ledd i bevilgningsreglementet): «Utgifter og inntekter skal tas med i budsjettet for det året de antas å bli kontant betalt». Kontantprinsippet avviker fra regnskapsprinsippet, som er vanlig i privat virksomhet.
2) Innst. S. nr. 211 (2011–2012).

Kontroll- og konstitusjonskomiteen ba i 2013³ departementet om å sette i verk tiltak for å styrke den interne kontrollen i forbindelse med anskaffelser og vurdere om virksomhetene bør sentralisere innkjøpsfunksjonen.

Riksrevisjonen har for fire utvalgte universiteter kontrollert om virksomhetene har etablert et system for internkontroll knyttet til anskaffelsesvirksomheten slik *reglement for økonomistyring i staten* § 14 krever. Videre er det for et begrenset antall lokale anskaffelser kontrollert at kravene til dokumentasjon og etterkontroll er etterlevd.

Revisjonen viser at alle de kontrollerte virksomhetene har etablert til dels omfattende instruksjer og rammeverk for styring og gjennomføring av anskaffelsesvirksomhetene på alle nivåer. Rammeverket er tilgjengelig på alle nivåer i virksomheten.

Revisjonen har imidlertid avdekket feil og mangler i etterlevelsen av dette rammeverket ved Universitetet i Tromsø Norges arktiske universitet og Universitetet i Agder. Ved Universitetet i Oslo avdekket revisjonen svakheter i etterlevelsen av interne regler, mens det ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet ikke ble avdekket tilsvarende feil og mangler.

Kunnskapsdepartementet vedgår at det på anskaffelsesområdet er utfordringer med etterlevelse og dokumentasjon, selv om det er etablert rutiner og retningslinjer. Departementet vil derfor også framover ha fokus på anskaffelsesområdet, og peker på at utviklingen i universitets- og høgskolesektoren gjør at virksomhetene gjennom fusjoner utvikler seg til større og mer robuste enheter med økende grad av sentralisering av anskaffelsesvirksomheten og styrking av de merkantile fagmiljøene.

Virksomheter under Kunnskapsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Nord universitet *

3) Innst. S. nr. 123 (2013–2014).

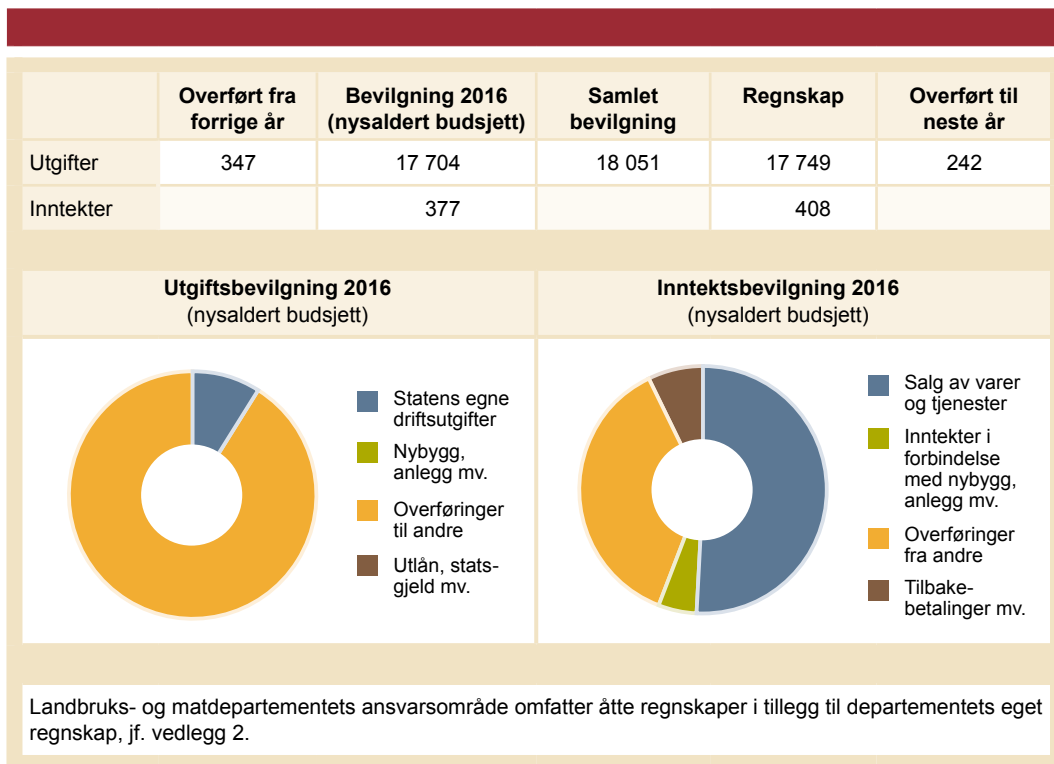
Virksomheter under Kunnskapsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Nord universitet	x				
Høgskolen i Lillehammer		x			
Universitetet i Agder		x			
Høgskolen i Bergen			x		x
Foreldreutvalgene for grunnopplæringen og barnehagene			x		
Høgskolen i Ålesund			x		
Norges forskningsråd			x		
Statped			x		
Utdanningsdirektoratet			x		
Vox, nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk			x		
De nasjonale forskningsetiske komiteene				x	
Høgskolen i Nesna				x	
Høgskolen i Buskerud					x
Norges Handelshøgskole					x

* Nord universitet har fått vesentlige merknader for brudd på administrativt regelverk. Forholdet gjelder gjentatte overtredelser av bevertningsreglementet. Saken er omtalt i virksomhetens revisjonsberetning.

Landbruks- og matdepartementet

1 Landbruks- og matdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Landbruks- og matdepartementet har ansvar for matpolitikken og landbrukspolitikken. Landbrukspolitikken omfatter arealforvaltning, jord og skogbruk, husdyrhold, reindrift og utvikling av nye næringer med utgangspunkt i landbruket. Landbrukspolitikken skal sikre ressursgrunnlaget for landbruksproduksjon, utvikle kunnskapsgrunnlaget og medvirke til verdiskaping og sysselsetting i hele landet med utgangspunkt i landbruket og landbruksbaserte produkter.

Riksrevisjonen hadde vesentlige merknader til regnskapsføringen og fant ikke grunnlag for å kunne uttale seg om Veterinærinstituttets regnskap for årene 2013, 2014 og 2015¹ eller NIBIOs regnskap for 2015.² Kontroll- og konstitusjonskomiteen har gitt uttrykk for at den forventer at departementet sørger for at instituttene følger opp Riksrevisjonens anbefalinger, slik at instituttene kan avlegge pålitelige årsregnskaper i årene framover.³

Riksrevisjonen merker seg at Landbruks- og matdepartementet i sin styringsdialog i 2016, har rettet økt oppmerksomhet mot regnskapsrapportering og internkontroll hos instituttene⁴. Departementet vil også utarbeide retningslinjer for den eksterntfinansierte aktiviteten, og disse vil gjelde fra 2018. Ny ledelse ved Veterinærinstituttet har lagt vekt på å forbedre internkontrollen og derigjennom regnskapskvaliteten. Riksrevisjonen har derfor kunnet avgi beretning til årsregnskapet for 2016.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen at Veterinærinstituttet ikke har et styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med eForvaltningsforskriften § 15. Kontroll- og konstitusjonskomiteen ga uttrykk for at den forventer at Veterinærinstituttet får på plass et nytt styringssystem for informasjonssikkerhet som samsvarer med regelverket⁵. Landbruks- og matdepartementet opplyser at det i 2016 har fulgt opp Veterinærinstituttets arbeid med informasjonssikkerhet. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Landbruks- og matdepartementet for 2016:

- Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for 2016.
- Det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret, og disse fører blant annet til manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd.

Virksomheter under Landbruks- og matdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- NIBIO*
- Mattilsynet**

1) Dokument 1 (2014–2015), Dokument 1 (2015–2016), Dokument 1 (2016–2017).
2) Dokument 1 (2016–2017).
3) Innst. 144 S (2016–2017).
4) Landbruks- og matdepartementets brev av 4. mai 2017.
5) Innst. 144 S (2016–2017).

Virksomheter under Landbruks- og matdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
NIBIO	x	x			
Veterinærinstituttet		x	x	x	
Bioforsk			x		
Mattilsynet	x			x	

* se omtale under punkt 3.1

** se omtale under punkt 3.2

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for 2016

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Landbruks- og matdepartementets styring og oppfølging av NIBIO ikke har ført til nødvendige forbedringer, slik at instituttet kan avlegge et regnskap i henhold til kravene i økonomiregelverket i staten og statlige regnskapsstandarder. Departementet har det overordnede ansvaret for at virksomheten rapporterer relevant og pålitelig resultat- og regnskapsinformasjon, og at virksomheten har en forsvarlig internkontroll.⁶

NIBIO er en prosjektbasert virksomhet med en omfattende prosjektportefølje. Økonomimodellen må legge til rette for styring og rapportering om prosjekter. Om lag halvparten av virksomhetens inntekter kommer fra eksterne finansieringskilder i form av ulike typer tilskudd og oppdragsvirksomhet. Eksternfinansiert prosjektvirksomhet fordrer at økonomimodellen også forebygger risiko for kryss-subsidiering mellom ulike prosjektkategorier, og mellom eksternfinansiert og bevilgningsfinansiert aktivitet.

NIBIO ble opprettet 1. juli 2015⁷ og har siden etableringen arbeidet med forbedring av sine økonomi- og regnskapsrutiner og internkontrollen i instituttet. Etter Riksrevisjonens vurdering har imidlertid NIBIO i sitt første hele driftsår likevel hatt utfordringer med å innføre en internkontroll som sikrer korrekt og etterprøvbare allokering av kostnader på prosjekter, og korrekt klassifisering av inntekter fra ulike finansieringskilder. Virksomhetens økonomimodell og internkontrollrutiner har ikke i tilstrekkelig grad vært innrettet for å sikre at det avlegges et korrekt regnskap etter kravene i de statlige regnskapsstandardene.

Riksrevisjonen kan på denne bakgrunn ikke uttale seg om NIBIOs årsregnskap for 2016.

3.2 Det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret, og disse fører blant annet til manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Landbruks- og matdepartementet ikke har sikret seg at Mattilsynet har god nok kontroll med registrering i Husdyrregisteret og ikke i tilstrekkelig grad benytter tilgjengelige virkemidler for å sikre etterlevelse av sporbarhetsregelverket. Riksrevisjonen ser alvorlig på at Husdyrregisteret ikke viser korrekt informasjon.

6) *Bestemmelser om økonomistyring i staten* punkt 1.2 d) og e).

7) Sammenslåing av Bioforsk, Institutt for skog og landskap og Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning.

Riksrevisjonen finner det videre kritikkverdig at departementet ikke har hatt oppmerksomhet på kvaliteten i Mattilsynets rapportering til EU. Riksrevisjonen konstaterer at Mattilsynets rapportering til EU om tilsyn med sporbarhet, ikke er i henhold til rapporteringskravene. Riksrevisjonen konstaterer videre at utfordringene ikke har vært omtalt i departementets styringsdialog med Mattilsynet i 2016.

I henhold til *lov om matproduksjon og mattrygghet mv.* (matloven) skal Mattilsynet føre tilsyn med at dyreholder etterlever kravene til registrering og rapportering av dyr og dyrehold i Husdyrregisteret. Mattilsynet kan også fatte nødvendige vedtak ved brudd på bestemmelser gitt i eller i medhold av matloven. Av EU-forordninger følger det minstekrav til Mattilsynets omfang av kontroller og krav til rapportering til EU. I *bestemmelser om økonomistyring i staten* er det satt krav om at virksomhetene skal etablere internkontroll, og at den interne styringen skal være innrettet slik at virksomhetene har nødvendig styringsinformasjon.

Husdyrregisteret

Med bakgrunn i krav fra EU er det innført sporingskrav for storfe og småfe (sau og geit) i Norge. Reglene er hjemlet i matloven med tilhørende forskrifter og EU-forordninger. Det stilles blant annet krav til innhold i et register som Husdyrregisteret og det stilles krav til virksomheter og personer som eier produksjonsdyr (dyreholdere) og til slakterier om rapportering i registeret.

Ved utbrudd av alvorlige smittsomme dyresykdommer eller matbårne sykdommer hos mennesker vil opplysningene i Husdyrregisteret kunne være avgjørende for hvor raskt man klarer å finne smitekilden og dermed få begrenset utbruddet. For å kunne oppfylle sitt formål må registeret til enhver tid være oppdatert og vise korrekt informasjon.

Det er dyreholder som er ansvarlig for korrekt rapportering i registeret. Sporbarhetsregelverket for storfe og småfe stiller krav om rapportering i Husdyrregisteret av ulike hendelser som skjer i dyreholdet. Storfe er registrert som enkeltindivider i Husdyrregisteret. Dyreholder har ansvar for at alle forflytninger av dyr til og fra driftsenheten og alle fødsler og dødsfall av dyr på driftsenheten blir registrert innen 7 dager etter at hendelsen har funnet sted. Småfe er registrert i registeret med antall dyr per besetning, og dyreholder skal årlig rapportere antall småfe per 1. januar. Det er i alt 38 485 dyrehold i Norge med storfe og småfe (per september 2016). Dyreholdene har til sammen 2 093 204 dyr, hvorav 1 228 449 er småfe og 864 755 storfe.

Mattilsynet har forvaltningsansvaret for Husdyrregisteret og skal føre tilsyn med storfe- og småfehold og fatte ulike administrative vedtak dersom dyreholder ikke registrerer relevante hendelser i Husdyrregisteret. EU-forordningene stiller krav til Mattilsynets arbeid på området. Det er også krav om at Mattilsynet skal rapportere om sin tilsynsvirksomhet til EU.

Revisjonen viser at Mattilsynet ikke gjennomfører risikovurderinger knyttet til manglende rapportering i Husdyrregisteret. Mattilsynet gjennomfører ikke systematiske kontroller av data i Husdyrregisteret for å vurdere om registeret er oppdatert. Revisjonen viser at 48 prosent av hendelsene (fødsel, forflytning og dødsfall) i storfehold i 2016 ikke ble rapportert innen fristen på syv dager. I underkant av 3000 dyreholdere med småfe har ikke rapportert om antall dyr i perioden 2013–2016.

Revisjonen viser videre:

- Mattilsynets risikovurderinger og påfølgende prioriteringer er i hovedsak knyttet til tilsyn med dyrevelferd etter dyrevelferdsloven, og ikke knyttet til manglende rapportering til Husdyrregisteret
- gjennomførte tilsyn dokumenteres ulikt i tilsynssystemet
- Mattilsynet har ikke etablert en enhetlig prosess for kvalitetssikring av gjennomførte tilsyn
- registrering av antall inspiserede dyr ved tilsynet er ikke fullstendig
- regionene har ulik praksis når det gjelder bruk av virkemiddelet «påpeking av plikt»⁸
- datagrunnlaget i Mattilsynets tilsynssystem gir ikke et fullstendig eller korrekt bilde av informasjon om gjennomførte tilsyn med sporbarhet
- Mattilsynet kan ikke dokumentere hvilke data fra tilsynssystemet som ligger til grunn for rapporteringen til EU

Landbruks- og matdepartementet har i flere år vært kjent med at dyreholdere ikke overholder gjeldende forskrifter om krav til rapportering om dyreholdet i Husdyrregisteret.

Riksrevisjonen merker seg at departementet over tid har hatt oppmerksomhet på tiltak for å heve datakvaliteten i Husdyrregisteret. Blant annet viser departementet til at Mattilsynet i 2013 ble bedt om å prioritere arbeidet med å vurdere og sette i verk relevante virkemidler for å heve datakvaliteten i registeret. Mattilsynet gjennomførte derfor i 2014 et eget tilsynsprosjekt på merking, registrering og rapportering av storfe. Resultatene viste forbedret rapporteringshastighet i Husdyrregisteret, men fortsatt er ikke datakvaliteten god nok. Ved utbrudd av smittsomme dyresykdommer eller smitte gjennom mat for mennesker, vil det være vanskelig å kunne spore hvor smitten kommer fra. Dette er viktig for å avgrense sykdomsutbrudd før det får for stort omfang og unødvendig rammer flere dyreholdere med store økonomiske konsekvenser.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Landbruks- og matdepartementet:

- påser at NIBIO etablerer en økonomimodell og internkontroll som er innrettet for å sikre at det avlegges et korrekt regnskap etter kravene i de statlige regnskapsstandardene (SRS)
- følger opp at Mattilsynets kontroll med opplysningene i Husdyrregisteret er tilstrekkelig
- vurderer om Mattilsynet nyttiggjør seg tilgjengelige virkemidler for å redusere risikoen for manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd
- følger opp at Mattilsynets rapportering til EU er korrekt

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Riksrevisjonen kan ikke uttale seg om årsregnskapet til Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) for 2016

Statsråden ser alvorlig på at NIBIO for andre år på rad har levert et regnskap som Riksrevisjonen ikke kan uttale seg om. Statsråden peker på at sammenslåingen av de tre instituttene har vært utfordrende med hensyn til internkontroll og regnskapskvalitet. Departementet vil følge opp Riksrevisjonens anbefalinger og vil i styringen av NIBIO fortsatt ha stor oppmerksomhet rettet mot internkontroll og regnskapskvalitet.

8) I henhold til Mattilsynets retningslinjer for virkemiddelbruk ved tilsyn går det fram at «påpeking av plikt» rettslig sett er å anse som veiledning om regelverket.

Statsråden viser til at departementet gjennom styringsdialogen har stilt krav om at instituttet må ha en økonomimodell og intern kontroll som sikrer et korrekt regnskap, og at Riksrevisjonens merknader blir fulgt opp. Det er satt i verk flere tiltak. Statsråden mener departementet har gått langt i å oppfylle sitt overordnede ansvar for styring, oppfølging og kontroll av NIBIO, men konstaterer at forbedringsarbeidet som pågår ikke var ferdig i tide for regnskapet for 2016.

5.2 Det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret, og disse fører blant annet til manglende sporbarhet ved sykdomsutbrudd

Statsråden deler Riksrevisjonens vurdering av at det er svakheter i Mattilsynets kontroll med rapportering i Husdyrregisteret. Statsråden er enig i at det er nødvendig med økt oppmerksomhet på oppfølging av registeret i tiden framover og viser blant annet til at Mattilsynet vil bygge opp en ny EU-rapportering fra grunnen av.

Statsråden sier seg videre enig med Riksrevisjonen i at datakvaliteten fremdeles er for dårlig til at Husdyrregisteret sikrer fullgod etterlevelse av sporbarhetsregelverket. Mattilsynet har startet oppfølgingen av de mangler og svakheter som Riksrevisjonen har påpekt. Det skal blant annet etableres rutiner for regelmessig uttak og analyse av data som grunnlag for planlegging av tilsyn. I tillegg vil Mattilsynet samarbeide med TINE og Animalia for å bedre datakvaliteten i Husdyrregisteret. Statsråden vil følge opp Mattilsynets arbeid gjennom styringsdialogen.

Når det gjelder spørsmålet om Mattilsynet i tilstrekkelig grad nyttiggjør seg tilgjengelige virkemidler for å redusere risikoen for manglende sporbarhet ved utbrudd av sykdommer, peker statsråden på at Mattilsynet vil revidere retningslinjene for virkemiddelbruk. Det vil også blir gjennomført kurs for tilsatte for å sikre bedre forståelse, og dermed riktigere bruk av virkemidlene.

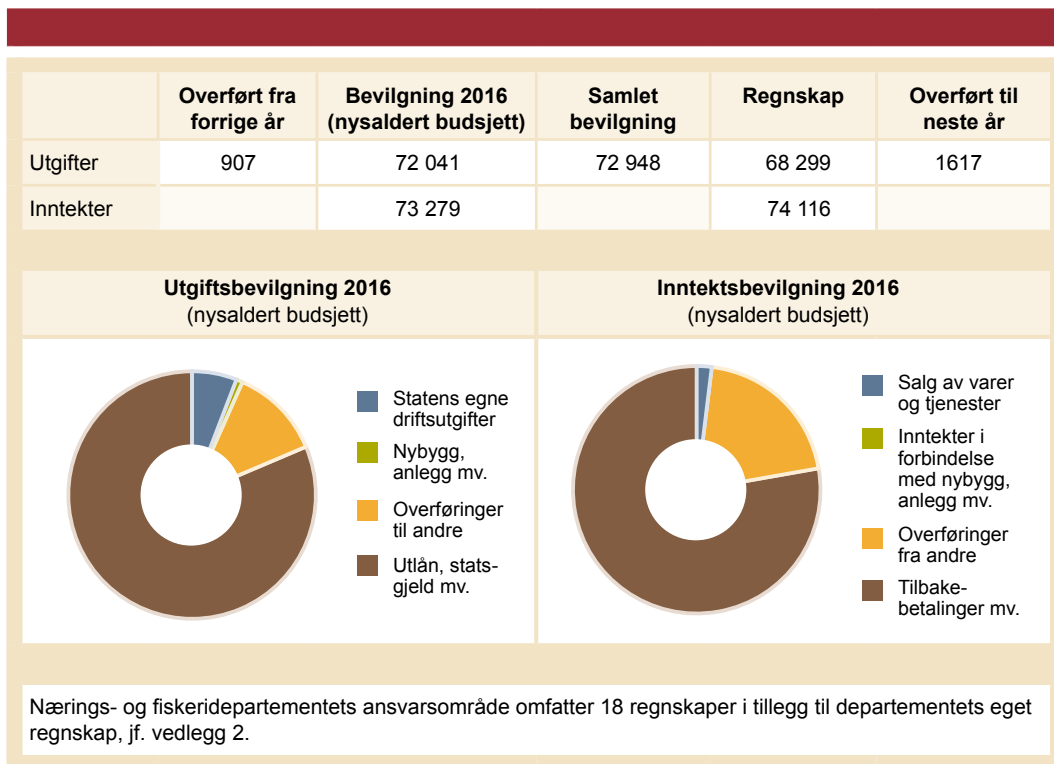
---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Nærings- og fiskeridepartementet

1 Nærings- og fiskeridepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Nærings- og fiskeridepartementet har ansvaret for å utforme en framtidsrettet nærings- og sjømatpolitikk. Departementet skal fremme norsk næringsliv og handel, og bidra til en bærekraftig forvaltning av fiskeri- og havbruksnæringen. Departementet har også ansvaret for skipsfartspolitikken.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen mangler ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i henholdsvis Brønnøysundregistrene og Havforskningsinstituttet. Riksrevisjonen anbefalte Nærings- og fiskeridepartementet å følge opp at virksomhetene etablerer et styringssystem i samsvar med eForvaltningsforskriften § 15 og basert på anerkjente standarder. Departementet opplyser at det i 2016 har fulgt opp arbeidet med informasjonssikkerhet i begge virksomhetene, og at det fremdeles pågår forbedringsarbeid. Riksrevisjonen vil følge saken videre.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Nærings- og fiskeridepartementet for 2016:

- betydelig etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen

Virksomheter under Nærings- og fiskeridepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016:

- Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard*

Virksomheter under Nærings- og fiskeridepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren på Svalbard	x				
Brønnøysundregistrene		x	x	x	
Havforskningsinstituttet		x	x		
Fiskeridirektoratet			x	x	
Garantiinstituttet for eksportkreditt				x	x

* se omtale under punkt 3.1

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Betydelig etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at departementet ikke har fulgt godt nok opp hvordan oppgavene med konsesjonsbehandling og tilsynsvirksomhet hos Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren på Svalbard (DMF) er ivaretatt etter at mineralloven trådte i kraft i 2010. Departementet har gjennom styringsdialogen i flere år vært kjent med at direktoratet har utfordringer med lang saksbehandlingskø i konsesjonsbehandlingen, og at det blir gjennomført få stedlige driftstilsyn.

Departementet har ikke gitt direktoratet tilstrekkelige rammevilkår for å kunne ivareta oppgavene i mineralloven. Riksrevisjonen viser til Stortingets intensjoner og til lovens forarbeider.

I henhold til *lov om erverv og utvinning av mineralressurser* (mineralloven) skal DMF behandle søknader om driftskonsesjon og føre tilsyn med mineralnæringen for å sikre at uttak av mineralske ressurser foregår på en bergfaglig forsvarlig måte. Kontroll med forsvarlig uttak av mineralressurser er i hovedsak knyttet til behandling av søknader om driftskonsesjoner og oppfølging i form av driftstilsyn. Antall driftstilsyn har gått betydelig ned, og køen for behandling av konsesjonssøknader har vært lang etter at loven trådte i kraft. I lovforarbeidene til mineralloven ble det lagt til grunn at tilsyn med driften er en viktig arbeidsoppgave for DMF. Departementet så det som avgjørende for gjennomføringen og oppfølgingen av mineralloven at DMF utfører de tilsynsoppgavene som går fram av lovforslaget.¹

Departementet opplyser at innføringen av mineralloven ikke var godt nok forberedt, og at departementet i ettertid ser at DMF ikke hadde tilstrekkelig faglig kapasitet og administrative ressurser for å håndtere alle oppgavene. DMF har fått økt driftsbevilgning fra om lag 30 millioner kroner i 2014 til 43 millioner kroner i 2017 for å kunne ivareta tilsyns- og forvaltningsansvaret bedre. På grunn av et betydelig antall konsesjonssøknader som ble mottatt ved utgangen av 2014, er behandling av konsesjonssøknader prioritert på bekostning av tilsynsaktivitet.

Mineralnæringen er en næring i sterk utvikling. Saksbehandling av søknader om driftskonsesjon og gjennomføring av stedlige driftstilsyn er vesentlige oppgaver for å fremme og sikre samfunnsmessig forsvarlig forvaltning og bruk av mineralressurser. Mineralressurser er ikke-fornybare og må derfor forvaltes i samsvar med prinsippet om bærekraftig utvikling.

Mineralnæringen og mineralloven

Mineralnæringen omfatter virksomheter som leter, tar ut og bearbeider mineraler og bergarter fra fast fjell og løsmasser. Mineralnæringen er en vesentlig industri som omsatte for nær 12,5 milliarder kroner i 2015 og 50–60 prosent av omsetningen utgjør eksport. *Lov om erverv og utvinning av mineralressurser* (mineralloven) trådte i kraft 1. januar 2010.

Mineralloven skal sikre samfunnsmessig forsvarlig forvaltning og bruk av mineralressursene i samsvar med prinsippet om en bærekraftig utvikling. Direktoratet for mineralforvaltning med bergmesteren på Svalbard er ilagt forvaltningsansvaret for mineralloven.

Mineralloven § 43 krever at det søkes direktoratet om driftskonsesjon for et samlet uttak på mer enn 10 000 m³ masse, og for ethvert uttak av naturstein. For driftsuttak som var i gang før 2010, ble det fastsatt et krav om å søke konsesjon etter loven, men i henhold til § 69 ble det gitt en overgangsordning på fem år for å oppfylle kravene i § 43.

Etter mineralloven § 59 skal direktoratet føre tilsyn med mineralnæringen for å sikre at uttak av mineralske ressurser foregår på en bergfaglig forsvarlig måte. I tillegg skal direktoratet føre tilsyn med at vilkår og pålegg overholdes, samt at sikrings- og oppryddingsplikten etterleves. Direktoratet skal også føre tilsyn med at arbeider ikke fører til unødvendig forurensing eller skade på miljøet.

Driftskonsesjoner

DMF har i perioden 2010–2016 mottatt totalt 864 søknader om driftskonsesjon. Vel 80 prosent av søknadene kom inn i 2014 og 2015. I 2016 har direktoratet ferdigbehandlet 105 søknader. Dette er det høyeste antall ferdigbehandlede saker per år siden

1) Innst. O. nr. 89 (2008–2009).

mineralloven trådte i kraft, med en økning fra 2015 til 2016 på 42 prosent. Revisjonen viser at direktoratet ved utgangen av 2016 likevel hadde et betydelig etterslep, med 569 ikke-ferdigbehandlede søknader og en estimert saksbehandlingstid på seks år.

Saksbehandlingskvaliteten i de kontrollerte sakene er i all hovedsak i henhold til DMFs interne rutiner. Revisjonen viser imidlertid at:

- Direktoratet har mangelfulle rutiner og systemer for oppfølging av vilkår gitt i konsesjoner.
- Flere drivere av igangsatte uttak, som i påvente av konsesjonsbehandling skal ha vedtak om utsatt frist for oppfyllelse av kravet om driftskonsesjon, har ikke fått slikt vedtak og driver uten hjemmel. Direktoratet har ikke fullstendig oversikt over omfanget.
- For uttak som var i drift før mineralloven trådte i kraft, har direktoratet ikke vurdert om uttakene drives i henhold til lovens § 43 og tilhørende forskrift. Krav som skal vurderes, er for eksempel om driverne er skikket til å utvinne forekomsten, om uttaket har en bergteknisk ansvarlig, og om driverne kan stille økonomisk garanti for sikrings- og oppryddingstiltak.

Etter Riksrevisjonens vurdering er det risiko forbundet med at mineraluttak drives uten tillatelse etter mineralloven. Når det fattes vedtak om konsesjon, stilles det blant annet vilkår om nødvendig økonomisk sikkerhet for sikrings- og oppryddingstiltak og om at uttaket har en bergteknisk ansvarlig. Dette er viktig for å sikre at driften foregår på en bergfaglig forsvarlig måte. At søknader om konsesjon ikke blir behandlet innen rimelig tid, er ikke i tråd med god forvaltningsskikk. Det er risiko for at oppstart av nye uttak av mineralske ressurser forsinkes, og dette kan gå ut over viktige samfunnsoppgaver knyttet til for eksempel utbygging av vei og jernbane. Det er også risiko for at DMFs omdømme blir svekket.

Stedlige driftstilsyn

Revisjonen viser at det i 2016 er gjennomført 21 stedlige driftstilsyn blant de om lag 1300 uttakene DMF skal føre driftstilsyn med. De stedlige tilsynene er planlagt og prioritert ut fra fare for liv og helse og/eller bekymringsmeldinger. I tillegg er det gjennomført postale tilsyn², blant annet for å få bedre oversikt over mengden uttak DMF skal føre tilsyn med.

Riksrevisjonen vil understreke viktigheten av at tilsynsvirksomheten blir tilstrekkelig ivaretatt. På grunn av manglende stedlig tilsynsvirksomhet er det risiko for at uttak av mineralressurser ikke foregår på bergfaglig forsvarlig måte og i tråd med godkjente planer og vilkår gitt i konsesjonene. Manglende stedlige tilsyn gjør det vanskelig å sikre at forvaltning av mineralressursene utføres forsvarlig og på en bærekraftig måte. Det er også viktig å føre tilsyn med at sikrings- og oppryddingsplikten etterleves.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Nærings- og fiskeridepartementet:

- følger opp at DMF ivaretar oppgavene med konsesjonsbehandling og tilsynsvirksomhet i henhold til minerallovens krav
- vurderer om DMF har tilstrekkelige rammevilkår for å kunne ivareta minerallovens krav

2) Innhentning og kvalitetssikring av informasjon.

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Betydelig etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen

Statsråden sier seg enig i at DMF ikke fullt ut har vært i stand til å ivareta sitt forvaltningsansvar for søknader om driftskonsesjon etter mineralloven § 43 og tilsynsplikten etter lovens § 59. Statsråden slutter seg til Riksrevisjonens anbefalinger og vil fortsette arbeidet med å bedre rammevilkårene for DMF for å bedre kapasitets- og ressurs situasjonen i etaten.

Statsråden opplyser at departementet i ettertid ser at DFM ikke hadde tilstrekkelig faglig kapasitet og administrative ressurser for å håndtere alle oppgavene som ble tildelt da mineralloven trådte i kraft i 2010. DMF har i løpet av de siste tre årene blitt tilført økte ressurser, og har prioritert å redusere saksbehandlingskøen. Dette har blant annet ført til at den fysiske tilsynsaktiviteten er nedprioritert, bortsett fra ved melding om akutte hendelser eller ved fare for liv og helse. DMF har gjennomført, og er i ferd med å gjennomføre, tiltak som vil effektivisere saksbehandlingen.

Departementet har satt i gang et arbeid med evaluering av mineralloven. I den sammenheng vil også kapasitetsaspektet og muligheten for forenklinger bli vurdert.

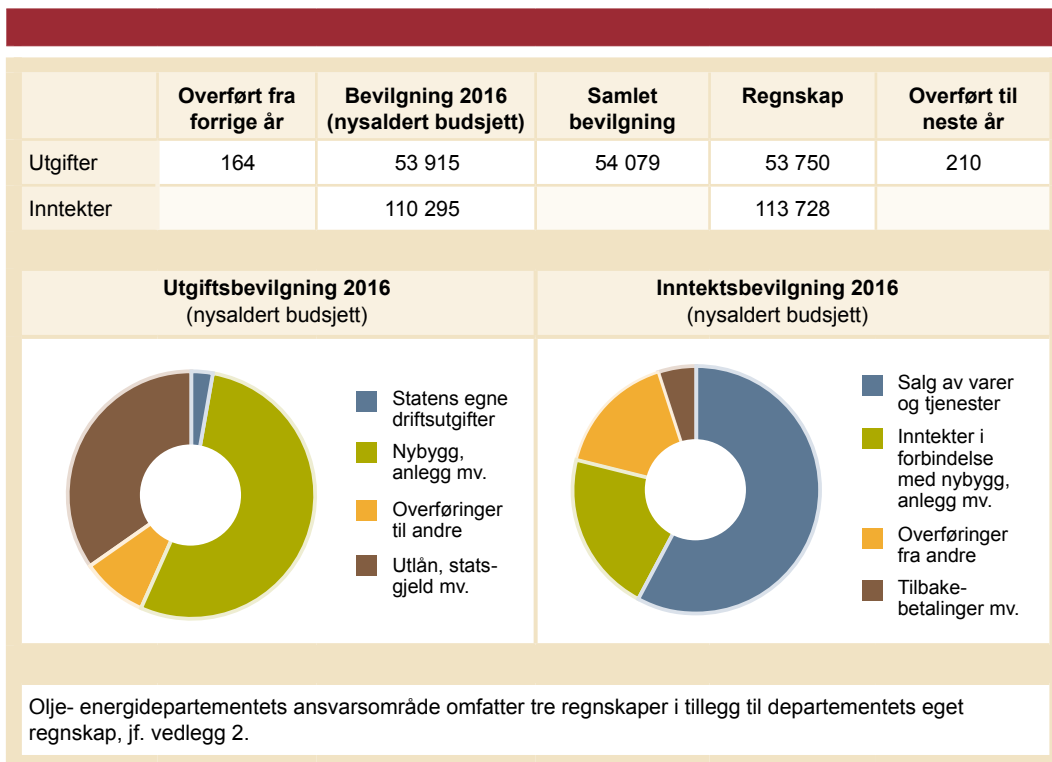
---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Olje- og energidepartementet

1 Olje- og energidepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Olje- og energidepartementet har som hovedoppgave å legge til rette for en samordnet og helhetlig energipolitikk. Et overordnet mål er å sikre høy verdiskaping gjennom effektiv og miljøvennlig forvaltning av energiressursene. Departementet har ansvar for etatsstyringen av blant annet Oljedirektoratet og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE).

I Dokument 1 (2016–2017) hadde Riksrevisjonen merknader til at Olje- og energidepartementet ikke hadde fulgt opp etableringen av en overordnet systemløsning i NVE for å sikre nødvendig informasjon for styring av NVEs tilsynsvirksomhet for kraftforsyningsberedskap. Kontroll- og konstitusjonskomiteen var enig i kritikken og forventet at departementet ville følge opp NVEs arbeid med styringssystemet innenfor tilsynsområdet på en langt mer aktiv måte. Komiteen forventet at dette arbeidet skulle inngå som et fast oppfølgingspunkt i styringsdialogen fram til det er tilfredsstillende løst. Olje- og energidepartementet har orientert Riksrevisjonen om at det i tildelingsbrevet til NVE for 2017 er tatt inn tydelige krav til NVE om etablering av en overordnet systemløsning for å sikre nødvendig informasjon for styringen av NVEs tilsynsvirksomhet. NVE skal rapportere om sitt arbeid med styringssystemet i årsrapporten og i den ordinære styringsdialogen. Riksrevisjonen vil følge saken videre i det løpende arbeidet.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Olje- og energidepartementet for 2016:

- svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet

Virksomheter under Olje- og energidepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Oljedirektoratet*

Virksomheter under Olje- og energidepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Oljedirektoratet	x			x	
Norges vassdrags- og energidirektorat		x			

* Se omtale under punkt 3.1

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet

Riksrevisjonen finner det sterkt kritikkverdig at Oljedirektoratet fortsatt ikke har et tilfredsstillende styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med eForvaltningsforskriften § 15 og anerkjente standarder.

Et styringssystem for informasjonssikkerhet skal ifølge Direktoratet for forvaltning og IKT sikre at virksomhetens informasjon/systemer ikke blir kjent for uvedkommende, ikke blir endret utilsiktet eller av uvedkommende, og at det er tilgjengelig ved behov.

Riksrevisjonen har tidligere rapportert om vesentlige svakheter knyttet til informasjonssikkerheten i Oljedirektoratet og om mangelfull oppfølging av sikkerheten i

databasen DISKOS¹ (Dokument 1 [2014–2015]). Kontroll- og konstitusjonskomiteen forventet at det ble gjennomført tiltak som sikret at Oljedirektoratet implementerte et nødvendig styringssystem for informasjonssikkerhet.²

Riksrevisjonen har i 2016 gjennomført en revisjon av Oljedirektoratets styringssystem for informasjonssikkerhet. Departementet har i sin styringsdialog og i tildelingsbrev fulgt opp status i arbeidet med informasjonssikkerhet. Riksrevisjonen konstaterer likevel at arbeidet med styringssystemet i direktoratet ikke er ferdigstilt, og at aktiviteter for styring og kontroll i varierende grad er satt i verk.

Følgende mangler er avdekket i revisjonen:

- Klassifisering av informasjon med hensyn på grad av sensitivitet er ikke ferdigstilt.
- Årlig risikoprosess er definert, men ikke etablert i praksis.
- Sikkerhetstiltak er ikke utledet fra styringssystemet, og er i varierende grad dokumentert og evaluert.
- Det finnes ikke et enhetlig system for rapportering og håndtering av informasjonssikkerhetshendelser.
- Det er ikke gjennomført evaluering og forbedring av styringssystemet.

Manglende systematikk i arbeidet med informasjonssikkerhet kan føre til at risiko ikke blir håndtert, eller at sikkerhetstiltak som er satt i verk, ikke fungerer etter hensikten. Svakheterne i Oljedirektoratets styring av og kontroll med informasjonssikkerhet kan medføre risiko for at sensitive opplysninger ikke blir tilstrekkelig beskyttet mot uautorisert innsyn og endring.

Oljedirektoratet har et nasjonalt ansvar for data fra kontinentalsokkelen. Det har en oversikts- og formidlerrolle når det gjelder data, analyser og beslutningsgrunnlag, og direktoratet behandler både intern og eksternt informasjon fra oljesektoren som det er viktig å beskytte. Mangelfull informasjonssikkerhet øker risikoen for at det inntreffer hendelser som kan skade samfunnets tillit til direktoratet, og som kan få forretningsmessige konsekvenser for oljesektoren. I Nasjonal sikkerhetsmyndighets risikovurderinger de siste årene kommer det fram at olje- og energisektoren er særlig utsatt for ulike angrep knyttet til ikt-infrastruktur, og at det forventes at mengden og omfanget av denne typen angrep vil øke i årene som kommer.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Olje- og energidepartementet:

- sikrer at Oljedirektoratet har etablert et tilfredsstillende styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med eForvaltningsforskriften § 15

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet

Statsråden opplyser at Olje- og energidepartementet våren 2017 har innhentet en oppdatert oversikt over status og plan for videre arbeid fra Oljedirektoratet for å ferdigstille styringssystemet, herunder status på de manglene Riksrevisjonen har påpekt. Oljedirektoratet har i 2017 styrket bemanningen og kompetansen på området. I tillegg har Oljedirektoratet engasjert eksternt konsulent, som skal bidra med å etablere en tiltaksplan for lukking av utestående avvik.

1) Nasjonalt datalager for lete- og utvinningsrelatert informasjon fra norsk sokkel.

2) Innst. 130 S (2014–2015).

Departementet vil legge Oljedirektoratets plan til grunn for den videre oppfølgingen av arbeidet med informasjonssikkerhet i direktoratet. Det vil ha en særskilt oppfølging av arbeidet med å lukke utestående avvik. Informasjonssikkerheten i direktoratet vil bli fulgt opp i styringsdialogen.

---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

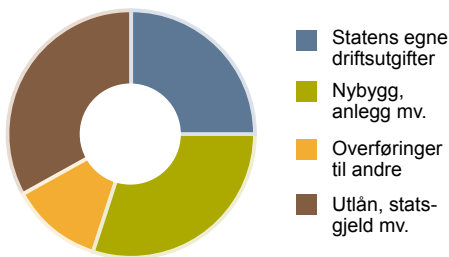
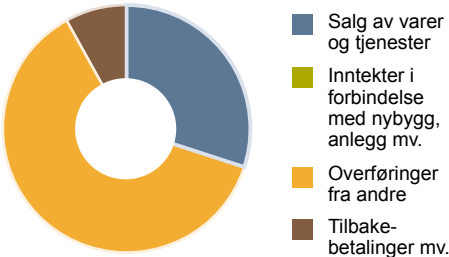
Riksrevisjonen har ingen ytterligere merknader.

Samferdselsdepartementet

1 Samferdselsdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

	Overført fra forrige år	Bevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Samlet bevilgning	Regnskap	Overført til neste år
Utgifter	3 411	89 946	93 357	90 981	2 373
Inntekter		6 084		6 125	

Utgiftsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Inntektsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)
 <ul style="list-style-type: none"> Statens egne driftsutgifter Nybygg, anlegg mv. Overføringer til andre Utlån, statsgjeld mv. 	 <ul style="list-style-type: none"> Salg av varer og tjenester Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv. Overføringer fra andre Tilbakebetalinger mv.

Samferdselsdepartementets ansvarsområde omfatter ni regnskaper i tillegg til departementets eget regnskap, jf. vedlegg 2.

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Samferdselsdepartementets ansvarsområde omfatter blant annet post- og televirksomheten, luftfarts-, veg- og jernbanesektoren og kystforvaltningen. Det er i løpet av 2016 satt i gang en større reform av jernbanesektoren. Blant annet ble Jernbanedirektoratet og statsforetaket Bane NOR opprettet fra 1. januar 2017. Reformen skal bidra til å nå målet om at jernbanetransporten skal spille en enda viktigere rolle for å løse transport-, miljø- og klimautfordringer.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen at Samferdselsdepartementet ikke hadde sørget for at tidligere rapporterte svakheter i forvaltningen av driftskontrakter i Statens vegvesen var blitt korrigert. Videre påpekte Riksrevisjonen at Statens vegvesen i ulik grad fulgte opp avdekkede avvik fra vilkårene i kontraktene med private entreprenører. Samferdselsdepartementet har gjort rede for en rekke tiltak som Statens vegvesen arbeider videre med for å sikre en mer ensartet forvaltning av driftskontraktene, og at departementet vil følge opp dette i etatsstyringsdialogen med Statens vegvesen.

I Dokument 1 (2016–2017) omtalte Riksrevisjonen også at Samferdselsdepartementet verken i tildelingsbrevet eller i styringsdialogen med Luftfartstilsynet hadde tydeliggjort sine forventninger til innholdet i tilsynets økte aktivitet vedrørende innenlands helikoptersikkerhet. Tilsynsaktiviteten var redusert fra 2014 til 2015, på tross av at en ekstern sikkerhetsstudie hadde konkludert med at styrket tilsynsaktivitet ville være et av de mest effektive tiltakene for å redusere havarifrekvensen. Departementet opplyser at Riksrevisjonens funn og status for tilrådingene fra sikkerhetsstudien for innenlandshelikopter følges opp i etatsstyringsmøter med virksomheten.

Riksrevisjonen har følgende merknader til Samferdselsdepartementet for 2016:

- svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen
- manglende oppfølging av prioriterte midler til fornyelse av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området
- mindreforbruk av bevilgning til tilskudd til gang- og sykkelveger

Virksomheter under Samferdselsdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Statens vegvesen*
- Jernbaneverket**

Virksomheter under Samferdselsdepartementet med vesentlige merknader de fem siste årene

	2016	2015	2014	2013	2012
Jernbaneverket	x		x	x	x
Statens vegvesen	x	x		x	x
Luftfartstilsynet		x			

* Se omtale under punkt 3.1 og 3.3.

** Se omtale under punkt 3.2.

3 Riksrevisjonens merknader

3.1 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Statens vegvesen ikke har fullført arbeidet med å etablere et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet. Videre finner Riksrevisjonen det kritikkverdig at kravene til beskyttelse av informasjonen i saksbehandlingssystemet Autosys trafikant ikke har vært oppfylt, og at det flere år etter at systemet ble tatt i bruk, fortsatt eksisterer risiko for at personopplysninger kan eksponeres for uvedkommende. Det er også kritikkverdig at Statens vegvesens egne sikkerhetstiltak ikke gjennomføres som forutsatt.

Autosys

En av Statens vegvesens oppgaver er å gjennomføre førerprøver og tilsyn med kjøretøy. I dette arbeidet benyttes Autosys, et elektronisk saksbehandlingssystem som består av et førerkortregister og et motorvognregister. Systemet ble tatt i bruk i starten av 1980-årene for å støtte opp under Statens vegvesens oppgaver innen trafikant og kjøretøy. For over ti år siden ble det satt i gang et arbeid med å etablere et nytt førerkort- og motorvognregister.

Førerkortregisteret (Autosys trafikant) ble fullt ut tatt i bruk i 2014 og inneholder et betydelig omfang av personopplysninger, også personopplysninger som defineres som sensitive. Registeret er også viktig for politiet og tollvesenet.

Nytt Autosys trafikant skal bidra til økt eksternt samvirke, selvbetjening og bedre tilgjengelighet for innbyggerne. Dette er i tråd med overordnede politiske mål om økt digitalisering og bedre tilgjengelighet til offentlige tjenester.

Det følger av regelverket¹ for personopplysninger at det skal etableres et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet. Et styringssystem for informasjonssikkerhet skal sikre konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet ved behandling av personopplysninger. Det er videre krav om at internkontrollen skal dokumenteres.

Offentlige virksomheter er avhengige av ikt-systemer i oppgaveløsning og forvaltning av informasjon. Det er avgjørende både for private og offentlige interesser at informasjonen som forvaltes, blir beskyttet, og at nettverk og systemer til enhver tid er sikre og stabile.

Riksrevisjonen har over flere år i revisjonen av Statens vegvesen påpekt svakheter knyttet til informasjonssikkerheten. Revisjonen i 2016 viser at Statens vegvesen fortsatt ikke har ferdigstilt arbeidet med å etablere et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet. Det gjenstår å få på plass instruksjoner og kontrollerende tiltak. Planen er at systemet skal være tatt i bruk i løpet av 2018.

Revisjonen viser videre at Statens vegvesen ikke har fulgt opp egne krav til beskyttelse av informasjonen i saksbehandlingssystemet Autosys trafikant. Med bakgrunn i at saksbehandlingssystemet inneholder personsensitive opplysninger, skulle det ha vært plassert i et høyere sikkerhetsnivå enn dagens nivå. Statens vegvesen gjennomførte i 2017 en risikovurdering av Autosys trafikant. Analysen viser blant annet at det bør settes i verk tiltak for å redusere sannsynligheten for at uvedkommende får tilgang til informasjonen i systemet.

1) Lov om behandling av personopplysninger med tilhørende forskrift om behandling av personopplysninger.

Revisjonen av utvalgte sikkerhetstiltak viser at Statens vegvesen ikke fullt ut følger alle anbefalinger som er satt i bransjestandarder og leverandøranbefalinger for drift av nettverk og infrastruktur. For eksempel gjennomføres det ikke sikkerhetsoppdateringer av operativsystemer og Oracle-databaser så ofte som planlagt, og tilgangsstyringen av brukere med utvidede rettigheter til server, database og nettverk følger ikke Statens vegvesens egne retningslinjer og rutiner.

Svakhetene i Statens vegvesens styring av og kontroll med informasjonssikkerheten kan føre til at nødvendige sikkerhetstiltak ikke blir satt i verk, samt risiko for at sensitive personopplysninger ikke er tilstrekkelig sikret mot uautorisert innsyn og endring.

3.2 Manglende oppfølging av prioriterte midler til fornyelse av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Jernbaneverket i 2016 ikke fullt ut benyttet prioriterte midler til fornyelse av infrastruktur i Oslo-området.² I styringsdialogen med Jernbaneverket ble heller ikke Stortingets forutsetninger for bruk av midlene i Oslo-området fulgt opp. Riksrevisjonen finner det også kritikkverdig at Jernbaneverket ikke har et helhetlig styringssystem for planlegging, styring og oppfølging av mindre fornyelsesprosjekter.³

For 2016 vedtok Stortinget en bevilgning på i overkant av åtte milliarder kroner på Jernbaneverkets post for drift og vedlikehold, i tråd med innstillingen fra transport- og kommunikasjonskomiteen.⁴ 340 millioner kroner av bevilgningen skulle prioriteres til fornyelsestiltak som skulle sikre en mer punktlig avvikling av rushtidstrafikken i Oslo-området.⁵ Tiltakene omfattet signalanlegg, kontaktledningsanlegg og sporveksel og skulle supplere andre drifts- og vedlikeholdstiltak for å oppnå økt punktlighet. Av innstillingen gikk det fram at komiteen så positivt på at det ble foreslått en økning til fornyelse i 2016 og at Oslo-området var prioritert.⁶

Det er et betydelig vedlikeholdsetterslep på norsk jernbaneinfrastruktur, beregnet til 17,5 milliarder kroner ved utgangen av 2015.⁷ Gammel og utdatert infrastruktur medfører flere negative konsekvenser for driftsstabiliteten. Punktligheten i Oslo-området i rushtiden ligger under målet på 90 prosent, og persontogene i området var mindre punktlig per andre tertial 2016 enn tilsvarende periode i 2015.⁸ Avvik og forsinkelser i Oslo-området medfører negative ringvirkninger for trafikkavviklingen og for reisende i hele jernbanenettet, og dette gir betydelige samfunnsøkonomiske kostnader. Det er derfor av stor samfunnsmessig betydning at det settes i verk målrettede tiltak for å forbedre driftsstabiliteten i området.

I Dokument 3:10 (2015–2016)⁹ kom det fram at feil på signalanlegg, kontaktledning og andre feil i selve jernbaneinfrastrukturen var de viktigste årsakene til innstillinger av persontog og forsinkelsestimer på jernbanenettet de senere årene, samt at økte bevilgninger i liten grad har ført til at målene for driftsstabilitet nås. Videre kom det fram at fornyelser av signalanlegg ikke er prioritert i påvente av innføringen av ERTMS.¹⁰

2) Innst. 13 S (2015–2016), Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2016, herunder prioritering av 340 millioner kroner til fornyelse av infrastruktur i Oslo-området.

3) Jernbaneverket definerer mindre fornyelsesprosjekter som prosjekter med kostnad under 50 millioner kroner.

4) Kapittel 1350, post 23. Bevilgningen på posten kan overføres og kan nyttes under post 30 Investeringer i linjen.

5) Prop. 1 S (2015–2016) Samferdselsdepartementet.

6) Innst. 13 S (2015–2016), Innstilling fra transport- og kommunikasjonskomiteen om bevilgninger på statsbudsjettet for 2016.

7) Prop. 1 S (2015–2016) Samferdselsdepartementet.

8) Jernbaneverkets tertialrapport for andre tertial 2016.

9) Riksrevisjonens undersøkelse av effektivitet i vedlikehold av jernbanenettet.

10) European Rail Traffic Management System.

Riksrevisjonen merker seg at Jernbaneverket tidlig i 2016 ble kjent med en betydelig kostnadsreduksjon for ett av prosjektene som skulle finansieres av de prioriterte midlene.¹¹ Utbetalingene i prosjektet ble omtrent 100 millioner kroner lavere enn forutsatt. I september 2016 var ca. 70 prosent av de frigjorte midlene ikke fordelt på andre planlagte fornyelsestiltak i Oslo-området. På denne bakgrunn stiller Riksrevisjonen spørsmål ved om Jernbaneverket hadde en tilstrekkelig prosjektreserve til å kunne sette i gang mindre fornyelsesprosjekter i Oslo-området.

23,7 millioner av de benyttede midlene i 2016 vedrørte tiltak som vanskelig kan anses å være i tråd med forutsetningen om å bidra til økt punktlighet i rushtidstrafikken i Oslo-området. Dette omfattet tiltak som for eksempel heiser, klimasluser og ventilasjonsanlegg på stasjonsområder.

Revisjonen viser også at Jernbaneverket ikke hadde et helhetlig styringssystem for planlegging, styring og oppfølging av mindre fornyelsesprosjekter.¹² Virksomheten har ikke satt standardiserte krav til styring av slike mindre prosjekter. Dette har medført ulik styring av ellers likeartede prosjekter og varierende kvalitet på tilgjengelig prosjektdokumentasjon.

Etter Riksrevisjonens vurdering kan mangler i prosjektstyringen og manglende prosjektreserve være medvirkende årsaker til at midler ble stående ubenyttet, og at deler av midlene ble benyttet til tiltak som ikke var i tråd med Stortingets forutsetning.

Revisjonen har også vist at Samferdselsdepartementet verken i tildelingsbrev, etatsstyringsdialog eller krav til rapportering fra Jernbaneverket har omtalt midlene Stortinget prioriterte til fornyelse i Oslo-området.

3.3 Mindreforbruk av bevilgning til tilskudd til gang- og sykkelveger

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Samferdselsdepartementet ikke har påsett at bevilgningen på kapittel 1320 post 63 tilskudd til gang- og sykkelveger er benyttet som forutsatt. Stortinget har gjennom økt bevilgning prioritert blant annet tilrettelegging av infrastruktur for mer sykling på kommunale- og fylkeskommunale veger. For budsjettåret 2016 er mindreforbruket på 144,4 millioner kroner, noe som utgjør 66 prosent av bevilgningen. Posten har også hatt et mindreforbruk de foregående årene.

---

4 Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Samferdselsdepartementet:

- følger opp at Statens vegvesen etablerer et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med *lov om personopplysninger* § 13 og basert på anerkjente standarder, og sikrer at det etableres god informasjonssikkerhet i Autosys trafikant
- følger opp at aktørene på jernbanesektoren iverksetter målrettede tiltak for å forbedre driftsstabiliteten i Oslo-området

11) Samprosjekt Oslo S.

12) Jernbaneverket definerer mindre fornyelsesprosjekter som prosjekter med kostnad under 50 millioner kroner.

---

5 Departementets oppfølging

5.1 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen

Statsråden understreker at det er en grunnleggende forutsetning at informasjonssikkerheten er godt ivaretatt i systemer som inneholder særlig sensitive personopplysninger. På bakgrunn av en gjennomført verdivurdering av Autosys trafikant, er det i april 2017 satt i drift en ny versjon av systemet hvor sikkerhetsnivået er satt høyere. Statens vegvesen vil arbeide videre for å sikre en lik vurdering av hvilket sikkerhetsnivå en skal ha for sensitive personopplysninger i de ulike systemene.

5.2 Manglende oppfølging av prioriterte midler til fornyelse av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området

Statsråden viser til at det i Prop. 1 S (2015–2016) var lagt opp til å prioritere 340 millioner kroner til fornyelse i Oslo-området. Statsråden mener at redegjørelsen i budsjettproposisjonen ikke var ment å være uttømmende eller avgrensende, og at beløpet som var prioritert til fornying i Oslo-området kun ga en indikasjon om omfanget. Statsråden viser også til at det i Stortingets budsjettvedtak ligger en betydelig fleksibilitet med hensyn til hvordan midlene fordeles på tiltak innenfor poster i budsjettåret, mellom postene og mellom budsjettår.

Det avsatte beløpet på 340 millioner kroner til fornyelse i Oslo-området var basert på gjennomføring av flere tiltak og aktiviteter. Aktivitetene ble i hovedsak gjennomført som planlagt, men vesentlig rimeligere enn det var lagt opp til. Det var da opp til Jernbaneverket å vurdere hvordan de frigjorte midlene best kunne brukes innenfor gjeldende føringer, fullmakter og virksomhetens formål.

Samferdselsdepartementet er enig med Riksrevisjonen i at Jernbaneverkets styringssystemer for planlegging, styring og oppfølging av mindre fornyingsprosjekter ikke har vært gode nok. Bane NOR SF har nå innført standardiserte prosedyrer/regler for organisering og styring av all prosjektorganisert fornying. Departementet forventer at dette på sikt vil bidra til bedre styring og oppfølging av tildelte bevilgninger til jernbaneformål, herunder drift og vedlikehold av jernbaneinfrastrukturen, og til bedre beslutningsgrunnlag i budsjettframleggene.

5.3 Mindreforbruk av bevilgning til tilskudd til gang- og sykkelveger

Statsråden opplyser at Statens vegvesen fra og med tildelingsåret 2016 justerte søknadsprosessen for tilskudd til gang- og sykkelveger for å legge bedre til rette for at midler som ble tildelt faktisk ble benyttet i tildelingsåret. Samferdselsdepartementet ser at dette ikke har hatt ønsket effekt og har derfor bedt Statens vegvesen om å vurdere nye tiltak. Departementet vil følge opp Statens vegvesen for å bidra til at det etableres prinsipper og rutiner som legger til rette for at tilskuddene i større grad blir benyttet i tildelingsåret.

---

6 Riksrevisjonens sluttmerknad

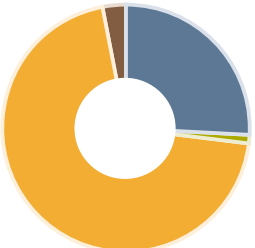
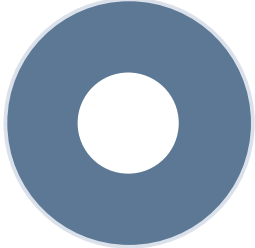
Riksrevisjonen understreker viktigheten av at det blir tatt hensyn til Stortingets prioriteringer. Det er av stor samfunnsmessig betydning at det settes i verk målrettede tiltak for å forbedre driftsstabiliteten for jernbanen i Oslo-området.

Utenriksdepartementet

1 Utenriksdepartementets budsjett og regnskap for 2016 (tall i millioner kroner)*

	Overført fra forrige år	Bevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Samlet bevilgning	Regnskap	Overført til neste år
Utgifter	361	42 036	42 397	41 352	1 043
Inntekter		230		274	

Utgiftsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)	Inntektsbevilgning 2016 (nysaldert budsjett)
 <ul style="list-style-type: none"> ■ Statens egne driftsutgifter ■ Nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer til andre ■ Utlån, statsgjeld mv. 	 <ul style="list-style-type: none"> ■ Salg av varer og tjenester ■ Inntekter i forbindelse med nybygg, anlegg mv. ■ Overføringer fra andre ■ Tilbakebetalinger mv.

Utenriksdepartementets ansvarsområde omfatter to regnskaper i tillegg til departementets eget regnskap, jf. vedlegg 2.

* Tabellen inneholder budsjett- og regnskapstall for departementets egen kapittelnummerserie og eventuelt andre kapitler som hører inn under departementets ansvarsområde. Sektordiagrammets inndeling er i henhold til bevilgningsreglementet § 4, jf. rundskriv R-101 *Statens kontoplan for statsbudsjettet og statsregnskapet*.

---

2 Hovedfunn og utviklingstrekk

Utenriksdepartementets oppgave er å arbeide for Norges interesser internasjonalt. Departementet arbeider for å fremme fred og sikkerhet, en internasjonal rettsorden, en økonomisk rettferdig verdensordning og bærekraftig utvikling. Utenriksdepartementet og i overkant av 90 utenriksstasjoner (inklusive ambassader, faste delegasjoner i multilaterale organisasjoner, generalkonsulater og andre representasjoner), utgjør til sammen utenriksstjenesten. I antall ansatte er Utenriksdepartementet det største departementet i norsk statsadministrasjon. Ambassadene har et vidt spekter av oppgaver og betjener alt fra departementets ledelse, det offentlige Norge for øvrig, norsk næringsliv og norsk kultur til den enkelte norske borger i utlandet. I underkant av 30 milliarder kroner av departementets totalbudsjett går til internasjonal bistand. Utbetaling av tilskudd foretas både ved utenriksstasjonene og i departementet.

Riksrevisjonen har ingen vesentlige merknader til Utenriksdepartementet for 2016.

Virksomheter under Utenriksdepartementet som har fått vesentlige merknader for 2016

- Ingen virksomheter har fått vesentlige merknader de siste fem årene

III Ekstrakt av Norges
statsregnskap og regnskapet
for administrasjonen av Svalbard
for budsjettåret 2016

Riksrevisjonen legger med dette fram ekstrakt av Norges statsregnskap for budsjettåret 2016 i henhold til Grunnloven § 75k.

Ekstraktet omfatter bevilgningsregnskapet for budsjettåret 2016 og kapitalregnskapet – statens balanse per 31. desember 2016. Videre er regnskapet for administrasjonen av Svalbard for 2016 tatt med.

Statsregnskapet 2016

Bevilgningsregnskapet for budsjettåret 2016 (tall i millioner kroner)*

Utgifter	Saldert budsjett	Overført fra forrige år	Nysaldert budsjett	Samlet bevilgning	Regnskap	Merutgift (-) og mindreutgift	Overført til neste år
Det kongelige hus	232	0	232	232	232	0	0
Regjeringen	345	13	374	387	374	13	10
Stortinget og underliggende institusjoner	2 302	86	2 253	2 338	2 164	174	75
Høyesterett	95	4	97	102	101	0	0
Utenriksdepartementet	41 360	361	42 036	42 397	41 352	1 045	1 043
Kunnskapsdepartementet	55 813	396	55 865	56 262	55 780	482	438
Kulturdepartementet	13 059	187	13 166	13 353	13 149	203	220
Justis- og beredskapsdepartementet **	41 426	712	52 921	53 632	52 667	966	837
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	181 486	1 125	180 726	181 851	180 774	1 077	1 091
Arbeids- og sosialdepartementet	42 895	406	40 754	41 160	40 673	486	487
Helse- og omsorgsdepartementet	154 978	223	150 700	150 923	150 198	724	1 214
Barne- og likestillingsdepartementet **	40 963	125	28 835	28 960	28 421	539	103
Nærings- og fiskeridepartementet **	9 907	412	11 254	11 665	10 257	1 408	1 299
Landbruks- og matdepartementet	17 462	347	17 705	18 052	17 749	303	242
Samferdselsdepartementet	89 764	3 411	89 946	93 358	90 981	2 377	2 373
Klima- og miljødepartementet	8 929	246	8 998	9 244	8 519	724	682
Finansdepartementet	47 507	760	63 042	63 802	64 082	- 280	650
Forsvarsdepartementet	48 892	759	50 078	50 837	49 254	1 583	1 780
Olje- og energidepartementet	21 048	163	25 912	26 076	25 933	143	209
Ymse utgifter	4 400	0	50	50	1	49	0
Statsbankene **	113 576	528	113 269	113 797	109 057	4 740	357
Statlig petroleumsvirksomhet	29 000	0	28 000	28 000	27 815	185	0
Statens forretningsdrift	3 363	177	3 282	3 459	3 188	271	342
Folketrygden	439 556	129	437 754	437 883	437 087	796	106
Statens pensjonsfond utland	204 087	0	121 671	121 671	124 779	- 3 108	0
Sum utgifter	1 612 447	10 570	1 538 919	1 549 490	1 534 588	14 902	13 557

* Det kan være avvik mellom sumtallene i tabellene og de avrundede tallene som står ovenfor summene. Sumtallene er i samsvar med statsregnskapet. I tabellen er statsbankene, statens forretningsdrift mv. gruppert for seg, selv om de administrativt hører inn under ulike departementer. Disse gruppene vil være inkludert i tallene i tabell 1 under det enkelte departement i del II.

** Overført bevilgning fra 2015 er fordelt etter det departementet som disponerer bevilgningen i 2016, og enkelte av overføringene kan derfor avvike noe fra "Overført til neste år" i samme tabell i fjor.

Bevilgningsregnskapet for budsjettåret 2016 (tall i millioner kroner)

Inntekter	Saldert budsjett	Nysaldert budsjett	Regnskap	Merinntekt og mindreinntekt (-)
Skatter på formue og inntekt	251 138	239 200	240 294	1 094
Arbeidsgiveravgift og trygdeavgift	310 331	305 500	304 924	- 576
Tollinntekter	3 360	3 333	3 369	36
Merverdiavgift	263 560	266 800	266 172	- 628
Avgifter på alkohol	13 000	13 500	13 503	3
Avgifter på tobakk	7 200	7 500	7 254	- 246
Avgifter på motorvogner	30 168	29 444	29 140	- 304
Andre avgifter	53 387	51 589	52 105	517
<i>Sum skatter og avgifter</i>	<i>932 144</i>	<i>916 866</i>	<i>916 762</i>	<i>- 104</i>
Renter av statens forretningsdrift	77	75	77	1
Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i forbindelse med nybygg, anlegg mv.	2 245	2 348	2 527	179
<i>Sum inntekter av statens forretningsdrift</i>	<i>2 322</i>	<i>2 423</i>	<i>2 604</i>	<i>181</i>
Renter fra statsbankene	8 717	8 382	8 445	64
Renter av kontantbeholdning og andre krav	4 589	4 092	3 823	- 269
Utbytte eksklusiv Statoil	15 529	14 703	14 703	0
<i>Sum renteinntekter og utbytte eksklusiv statens forretningsdrift og Statoil</i>	<i>28 835</i>	<i>27 177</i>	<i>26 971</i>	<i>- 205</i>
Inntekter under departementene	41 301	35 665	36 962	1 297
Overføring fra Norges Bank	14 800	26 589	26 589	0
Tilbakeføring fra Statens banksikringsfond	0	0	0	0
<i>Sum andre inntekter</i>	<i>56 101</i>	<i>62 254</i>	<i>63 550</i>	<i>1 297</i>
Sum inntekter eksklusiv oljeskatter, petroleumsvirksomhet og tilbakebetalinger	1 019 403	1 008 719	1 009 888	1 169
Inntekter fra statlig petroleumsvirksomhet	119 900	90 900	94 270	3 370
Skatt og avgift på utvinning av petroleum	97 805	48 001	47 606	- 395
Aksjeutbytte fra Statoil	15 382	10 770	10 717	- 53
<i>Sum petroleumsinntekter</i>	<i>233 087</i>	<i>149 671</i>	<i>152 594</i>	<i>2 923</i>
Sum inntekter eksklusiv lånetransaksjoner og overføring fra Statens pensjonsfond utland	1 252 490	1 158 390	1 162 481	4 091
Tilbakebetalinger	96 532	111 353	111 351	- 2
Statens pensjonsfond utland	208 994	212 516	212 516	0
Sum inntekter	1 558 016	1 482 259	1 486 348	4 089
Statslånemidler	54 430	56 661	48 240	- 8 421
Totalsum	1 612 447	1 538 919	1 534 588	- 4 332

Kapitalregnskapet – Statens balanse per 31.12.2016 (tall i millioner kroner)

Statens eiendeler og gjeld			
Eiendeler	31.12.15	31.12.16	Endring
Kontantbeholdninger	100 593	147 192	46 598
Spesielle beholdninger, forsikringer mv	7 671 278	7 735 850	64 571
Verdipapirer	150 839	156 998	6 158
Utlån og utestående fordringer	481 274	486 723	5 449
Ordinære fond	151 393	196 501	45 107
Forskudd	191	184	- 7
Kapital i statsbankene	659	659	0
Fast kapital i forvaltningsbedrifter	232 644	233 245	601
Egenbeholdning statspapirer	67 907	82 150	14 243
Mellomværende med regnskapsførere	- 2 874	- 3 844	- 970
Overkurs/underkurs statspapirer	- 9 511	- 9 636	- 125
Sum eiendeler	8 844 394	9 026 021	181 627
Gjeld og egenkapital			
Statsgjelden	482 817	515 617	32 800
Kontolån fra ordinære fond	162 143	207 617	45 474
Virksomheter med særskilte fullmakter	16 521	17 757	1 236
Deposita og avsetninger	- 7 889	5 824	13 713
Overførte ubrukte bevilgninger	10 570	13 557	2 987
Avslutningskonto (egenkapital)	8 180 231	8 265 649	85 418
Sum gjeld og egenkapital	8 844 394	9 026 021	181 627

Regnskapet for administrasjonen av Svalbard 2016

Regnskapet for administrasjonen av Svalbard 2016 (tall i tusen kroner)

Utgifter	Overført fra 2015	Bevilgning	Samlet bevilgning	Regnskap	Overført til 2017
Svalbard kirke	137	4 745	4 882	4 889	0
Tilskudd til Longyearbyen lokalstyre	0	167 489	167 489	168 405	0
Tilskudd til Svalbard museum	0	11 924	11 924	11 924	0
Sysselmannen	2 461	53 013	55 474	53 986	2 349
Sysselmannens transporttjeneste	8 408	193 640	202 048	193 849	9 398
Tilfeldige utgifter	44	1 820	1 864	1 745	91
Kulturminnetiltak	22	1 917	1 939	1 937	2
Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard	0	1 645	1 645	1 659	0
Refusjon til Norsk Polarinstittutt	0	3 432	3 432	3 432	0
Navigasjonsinnretninger	325	6 700	7 025	6 700	325
Statens bygninger på Bjørnøya og Hopen	198	7 098	7 296	6 635	355
Statsbygg, Svalbard	723	3 811	4 534	3 831	191
Skattekontoret, Svalbard	115	3 685	3 800	3 757	44
Sum utgifter	12 434	460 919	473 353	462 748	12 755
Endringer i overførte bevilgninger				321	
Sum				463 069	

Inntekter	Bevilgning	Regnskap
Sysselmannen	2 900	5 330
Sysselmannens transporttjeneste	0	1 199
Skattekontoret, Svalbard	280	295
Skatter og avgifter	144 844	180 106
Tilskudd fra statsbudsjettet	312 895	276 138
Sum inntekter	460 919	463 069

Depositakonto 845004 – Avsetninger i Svalbardregnskapet 2016 (tall i tusen kroner)

Saldo per 1. januar 2016	12 434
Økning i overførte bevilgninger	321
Saldo per 31. desember 2016	12 755

IV Vedlegg

- 1 Statsrådenes svar til Riksrevisjonens merknader og anbefalinger
- 2 Oversikt over regnskaper i virksomheter mv. som har mottatt revisjonsberetning for 2016

Vedlegg 1

Statsrådenes svar til Riksrevisjonens merknader og anbefalinger

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref

Vår ref

Dato

17/2249

11. august 2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Arbeids- og sosialdepartementet og underliggende virksomheter for regnskapsåret 2016

Jeg viser til brev fra Riksrevisjonen av 21. juni 2017 med resultatet av regnskapsrevisjonen for 2016.

Innledningsvis vil jeg uttrykke tilfredshet med at ASD ikke har fått merknader til åtte av våre ni underliggende virksomheter, verken når det gjelder regnskapene eller disposisjonene. Når det gjelder Arbeids- og velferdsetaten har jeg merket meg at det kun er én merknad for 2016. Dette er et resultat av et godt og målrettet forbedringsarbeid i etaten.

Merknaden dreier seg om:

- Vesentlige svakheter i Arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet

Riksrevisjonen har bedt om en redegjørelse for hvordan departementet vil følge opp deres merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Innledende kommentarer

Et sentralt mål for regjeringen er at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet, og at færrest mulig skal ha behov for å motta trygd over tid. På denne bakgrunn har Arbeids- og sosialdepartementet i styringsdialogen lagt stor vekt på tiltak for å bidra til økt overgang til arbeid. Arbeids- og velferdsdirektoratet har de siste årene intensivert innsatsen for å få flere i arbeid gjennom streng praktisering av regelverk, god oppfølging av arbeidssøkere og styrket

innsats overfor arbeidsgivere. I samråd med departementet har Arbeids- og velferdsetaten prioritert oppfølgings- og markedsarbeidet, og det er utviklet nye arbeidsformer. Denne systematiske og målrettede tilnærmingen har samlet sett bidratt til den økte overgangen til arbeid som vi har sett de seneste par årene, både for ledige og for personer med nedsatt arbeidsevne, jf. NAVs årsrapport 2016.

Arbeids- og velferdsetatens arbeid med dagpenger under arbeidsløshet

Jeg registrerer at Riksrevisjonen finner vesentlige svakheter i Arbeids- og velferdsetatens forvaltning av dagpengeordningen. Riksrevisjonen konstaterer at arbeids- og velferdsetaten ikke har tilstrekkelig kvalitet i saksbehandlingen på dagpengeområdet, og viser til et høyt antall klager og høy omgjøringsandel. Videre påpeker Riksrevisjonen at Arbeids- og velferdsetaten ikke sikrer at de som mottar dagpenger er reelle arbeidssøkere. Revisjonen har blant annet avdekket at det i varierende grad stilles aktivitetskrav til dagpengemottakere og at etaten i liten grad stiller krav til mobilitet underveis i dagpengeperioden.

Departementet ser alvorlig på de svakhetene som Riksrevisjonen har omtalt. Vi har over tid vært kjent med at omgjøringsprosenten for klagesaker i etaten er høy, og at dette særlig gjelder dagpengeområdet. Dette har også departementet ved flere anledninger tatt opp i styringsdialogen, senest på etatsstyringsmøtet i juni i år. Riksrevisjonens funn og tidligere undersøkelser har vist at avslagene og de påfølgende omgjøringene i stor grad skyldes manglende dokumentasjon fra bruker. Omgjøringer på dette grunnlaget medfører tidsspille og heft både for bruker og etaten. Departementet er derfor opptatt av at Arbeids- og velferdsetaten får på plass systemer og brukerdialoger som sikrer at krav i størst mulig grad kan behandles første gang de blir fremsatt. Direktoratet har tatt tak i problemstillingen og bestilt rapporten "Omgjøring av vedtak i NAV og Trygderetten" fra Sintef. Prosjektet startet i januar 2015 og direktoratet presenterte rapporten og videre arbeid med tiltak på etatsstyringsmøtet i juni 2016. Direktoratet har besluttet å følge opp mange av de anbefalte tiltakene i rapporten, og dagpengeområdet vil ha størst oppmerksomhet.

Det er ønskelig at flest mulig brukere benytter selvbetjeningsløsninger når de søker om ytelser fra Arbeids- og velferdsetaten. Det er gledelig at andelen som søker dagpenger digitalt er svært høy (90 prosent). Likevel er det behov for at Arbeids- og velferdsetaten får på plass systemer og brukerdialoger som sikrer at brukerne i større grad forstår informasjonen som blir gitt, og leverer korrekt og tilstrekkelig dokumentasjon samtidig med at det søkes om ytelser. På den måten vil krav om ytelser i de fleste tilfeller kunne behandles første gang de blir fremsatt, og unødige avslag kan unngås. Det arbeides også med å heve kompetansen på dagpengeområdet i etaten. Dette er forhold som ble drøftet på etatsstyringsmøtet i juni 2017.

I styringsdialogen har departementet lagt stor vekt på at feilutbetalinger i størst mulig grad må unngås, generelt og mer spesifikt på dagpengeområdet. Arbeids- og velferdsdirektoratet leverte i desember 2016 en handlingsplan på feilutbetalingsområdet til departementet. Flere av tiltakene retter seg mot forvaltning av dagpenger, deriblant forbedret kommunikasjon og informasjon til bruker via meldekortet og økt bruk av opplysninger fra a-ordningen til

kontrollformål. Departementet er i dialog med direktoratet om prioritering og innfasing av tiltakene i planen. I revidert nasjonalbudsjett foreslo regjeringen å øke bevilgningen til etaten med 30 mill. kroner i 2017 for å styrke arbeidet med å følge opp denne handlingsplanen.

Riksrevisjonen påpeker videre at Arbeids- og velferdsetaten i varierende grad stiller aktivitetskrav til dagpengemottakere og at etaten i liten grad stiller krav til mobilitet underveis i dagpengeperioden slik regelverket krever. Jeg vil i den forbindelse vise til tildelingsbrevene til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2016 og 2017, der det tydelig fremgår at kravene til aktivitet og mobilitet skal praktiseres konsekvent og strengt. Samtidig vil spørsmålet om mobilitet vanskelig kunne håndteres ved faste standarder, og heller som ledd i oppfølgingen av den enkelte arbeidssøker. Arbeids- og velferdsetaten arbeider nå med å utvikle digitale oppfølgingsverktøy. Her vil etter planen kravene til dagpengemottakeren om aktivitet fremgå, og brukeren må rapportere om gjennomføring. Formålet er å styrke arbeidsretting og brukermedvirkning.

Jeg legger stor vekt på at departementet i sin videre styring av etaten følger opp Arbeids- og velferdsdirektoratets arbeid med å forbedre forvaltningen av dagpengeområdet. Dette er bakgrunnen for at regjeringen i revidert nasjonalbudsjett foreslo å øke bevilgningen til etaten med 10 mill. kroner i 2017 for å øke saksbehandlingskapasiteten på dagpengeområdet.

Jeg vil avslutningsvis understreke at jeg ser alvorlig på de funn som Riksrevisjonen har avdekket. Det er viktig å sikre at etaten forvalter dagpengeområdet på en god måte. Dette har vært et sentralt tema i styringsdialogen mellom departementet og direktoratet, og Arbeids- og velferdsdirektoratet har på denne bakgrunn allerede satt i gang flere forbedringstiltak. De mangler og svakheter som Riksrevisjonen peker på viser imidlertid at det er behov for høy oppmerksomhet om dette i styringsdialogen også framover. I etatsstyringsmøtet i juni 2017 signaliserte derfor departementet at vi vil be direktoratet om en samlet redegjørelse om forvaltningen av dagpenger. Redegjørelsen skal inneholde igangsatte og planlagte tiltak i forbedringsarbeidet og hvilke resultater som kan ventes og når de kan oppnås.

Med hilsen

Anniken Hauglie

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Unntatt etter offentleglova Offl.
§ 5 andre ledd

Deres ref

Vår ref
17/2819 -

Dato
15 .08.2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Finansdepartementet og underliggende virksomheter for 2016

Det vises til Riksrevisjonens brev av 22. juni 2017 om resultatet av regnskapsrevisjonen for 2016. Riksrevisjonen ber statsråden redegjøre for hvordan departementet vil følge opp Riksrevisjonens merknader og anbefalinger, og eventuelt om departementet er uenig med Riksrevisjonen.

Riksrevisjonen har en merknad om svakheter ved forvaltningen av informasjonssikkerheten i valutaregisteret, og finner det kritikkverdig at Skattedirektoratet ikke har sikret opplysningene i registeret slik valutaregisterloven og personopplysningsloven krever. Riksrevisjonen anbefaler at Finansdepartementet følger opp at Skattedirektoratet som behandlingsansvarlig for valutaregisteret og etterlever kravene til informasjonssikkerhet i lov og forskrift.

Jeg deler Riksrevisjonens vurdering av viktigheten av at opplysningene i valutaregisteret sikres på forsvarlig måte. Riksrevisjonens revisjonsrapport av 28. april 2017 vil være et nyttig hjelpemiddel for Skatteetaten i arbeidet med å forbedre etatens forvaltning av informasjonssikkerheten i registeret. Departementet vil følge opp etatens arbeid på dette området, i tråd med Riksrevisjonens anbefaling. Samtidig vil jeg påpeke at Skattedirektoratet fikk overført ansvaret som behandlingsansvarlig for valutaregisteret fra Tolldirektoratet 1. januar 2016. Som det også fremgår av Riksrevisjonens rapport av 28. april 2017, har Skattedirektoratet siden overtakelsen arbeidet kontinuerlig med å identifisere områder hvor det er behov for endringer.

Riksrevisjonen trekker frem seks områder med manglende etterlevelse av lover og

forskrifter. Nedenfor følger en redegjørelse for planlagt oppfølging av disse områdene.

Det er ikke gjennomført risikovurderinger av informasjonssikkerhet for å klarlegge sannsynligheten for og konsekvenser av sikkerhetsbrudd

Skatteetaten har siden overføringen av systemet 1. januar 2016 basert seg på de risikovurderingene som Tolletaten gjorde i forbindelse med etablering og forvaltning av løsningen. Skatteetaten har nå igangsatt risikovurdering av valutaregisteret og forventer at dette arbeidet vil sluttføres i 2017. Riksrevisjonens funn vil være viktige bidrag i arbeidet.

Det er ikke stilt tilstrekkelige krav til informasjonssikkerhet i avtaler med eksterne databehandlere

Skattedirektoratet vil legge stor vekt på informasjonssikkerhet og gjennomgå hvilke krav som bør stilles i reforhandlede eller nye avtaler med databehandlere. Den igangsatte risikovurderingen og en planlagt sikkerhetstest, jf. under, vil gi viktig informasjon i dette arbeidet.

Det er ikke påsett at eksterne databehandlere oppfyller lovens krav til informasjonssikkerhet

Skattedirektoratets vurdering er at direktoratet påser at eksterne databehandlere i all hovedsak oppfyller lovkrav til informasjonssikkerhet gjennom et omfattende avtaleverk. For å sikre at eksterne databehandlere oppfyller de avtalefestede kravene til sikkerhet, tar Skattedirektoratet sikte på å gjennomføre tilsyn/revisjon i 2018. Skattedirektoratet vil også gjøre nødvendige endringer i rapporteringskravene for databehandlere, slik at rapporteringen ivaretar krav i personopplysningsforskriften.

Ansvars- og myndighetsforhold for bruk av valutaregisteret er ikke tydeliggjort mellom Skattedirektoratet og brukeretatene

Riksrevisjonen påpeker i sin revisjonsrapport av 28. april 2017 at ansvars- og myndighetsforhold for bruk av valutaregisteret ikke er avklart og dokumentert ut over generelle regler i lov og forskrift og at behandlingsansvarliges ansvar for sikring av opplysningene i registeret ikke er klart ivare tatt i samspillet mellom brukeretatene. Skattedirektoratet har en annen forståelse enn Riksrevisjonen når det gjelder omfanget av etatens behandlingsansvar og har lagt til grunn at brukeretatene selv har ansvar for egen bruk av valutaregisteret og for å sikre forsvarlige saksbehandlingsrutiner. Etter direktoratets vurdering vil en særregulering ut over de relevante bestemmelsene i valutaregisterloven og personopplysningsloven i form av avtaler med de ulike brukeretatene, innebære en risiko for uklarheter og tolkningsproblemer.

Jeg merker meg at Riksrevisjonen og Skattedirektoratet har en ulik oppfatning av hvilket ansvar Skattedirektoratets behandlingsansvar for valutaregisteret innebærer når det gjelder bruk av registeret hos brukeretatene. Finansdepartementet vil vurdere behovet for å klargjøre ansvarsfordelingen.

Det er ikke gjennomført sikkerhetsrevisjoner av valutaregisteret

Skatteetaten planlegger å gjennomføre en ekstern sikkerhetstest med oppfølgende revisjon i løpet av 2017. Testen og revisjonen vil bli fulgt opp av Skattedirektoratet slik at eventuelle funn blir lukket.

Kontroller av logger og administrasjonsrettigheter mv.

Skatteetaten er i ferd med å etablere et system for logginnsamling, loggsikring og analyse for internt driftede systemer som gir muligheter for automatisk oppdagelse og kontroll. Skattedirektoratet vil vurdere en tilsvarende løsning for eksternt driftede systemer som valutaregisteret. Alternativt vil det bli utredet andre tiltak for å styrke kontrollen av logger.

Riksrevisjonen påpeker at flere ansatte hos databehandlerne enn tjenestebehovet skulle tilsi, har administratorrettigheter som gir mulighet til å lese, kopiere, endre og slette opplysninger i registeret. Riksrevisjonen peker også på at det er mangelfull logging av hva administratorene gjør i systemet, og at det ikke er rutiner for å oppdage uautorisert bruk. Skattedirektoratet vil følge opp dette, blant annet i forbindelse med reforhandling eller inngåelse av ny avtale, jf. over.

Med hilsen

Siv Jensen

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep.
0032 OSLO

Deres ref.:

Vår ref.:

Dato:

2017/1412-7/FD III 3/ECS

10.08.2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Forsvarsdepartementet og underliggende virksomheter for 2016 – statsrådets uttalelse

Jeg viser til brev fra Riksrevisjonen, datert 22. juni 2017, vedrørende resultatet av den årlige revisjonen av Forsvarsdepartementet og underliggende virksomheter for 2016, med utkast til Dokument 1 (2017–2018).

Innføringen av allmenn verneplikt og etableringen av et periodisert virksomhetsregnskap i Forsvaret i 2016 er begge reformer for å modernisere og forbedre virksomheten i takt med samfunnsutviklingen, og for å oppnå bedre ressursutnyttelse og styring. Også etableringen av den nye etaten Forsvarsmateriell 1. januar 2016 har som mål å gi en sterkere styring, samt å oppnå kvalitetsforbedring og effektivisering på materiellområdet.

Riksrevisjonen har merknader til Forsvarsdepartementet for Forsvarets og Forsvarsmateriells regnskap for 2016, og for manglende tilrettelegging ved innføring av allmenn verneplikt.

1. Årsregnskapene til Forsvaret og Forsvarsmateriell for 2016

I tråd med ønsket praksis i staten har Forsvaret fra regnskapsåret 2016 innført periodisert regnskap etter de statlige regnskapsstandardene. Et periodisert regnskap legger til rette for mer effektiv ressursbruk og økonomi- og virksomhetskontroll ved å gi bedre informasjon om kostnader og balanse, som virksomheten kan knytte til informasjon om ulike aktiviteter, tjenester, resultater og effekter.

Samtidig med innføring av de statlige regnskapsstandardene er det innført ny kontoplan og ny versjon av Forsvarets felles integrerte forvaltningssystem (FIF 3.0). Det er tett integrasjon og mange felles prosesser mellom Forsvaret og Forsvarsmateriell. For å få bedre utnyttelse av forbedringene FIF 3.0 gir mulighet for, og etter en vurdering av andre alternativer, ble det besluttet at etaten Forsvarsmateriell også skulle benytte FIF 3.0 for systemunderstøttelse av sine virksomhetsprosesser. Dette legger igjen til rette for effektivisering og kvalitetsforbedringer i Forsvaret og Forsvarsmateriell.

FIF 3.0 ble opprinnelig designet for å understøtte én etat. I en overgangsfase var det derfor nødvendig med noen unntak fra økonomiregelverket for å kunne levere regnskap for de to etatene. Risikoen ved å gjøre endringer i systemet før 2016 ble vurdert som høy, og det ble identifisert et behov for å søke om unntak fra enkelte krav i regelverket om økonomistyring i staten for regnskapsårene 2016 og 2017. Ett av unntakene gikk ut på at Forsvarsmateriell og Forsvaret benytter felles regnskapsløsning, fordi ikke alle kontoer i regnskapet var mulige å splitte. Unntakssøknadene er således i hovedsak med bakgrunn i systemtekniske forhold. Videre gikk unntaket ut på at Forsvarsmateriell og Forsvaret vil levere selvstendige årsrapporter med enkelte tillegninger.

Unntakene ble innvilget av Direktoratet for økonomistyring (DFØ) som regelverksforvalter på vegne av Finansdepartementet, og er en nødvendig forutsetning for å kunne levere et regnskap i 2016 og 2017. Til tross for noen påviste feil vurderer Forsvaret og Forsvarsmateriell at de avlagte årsregnskapene, gitt innvilgede unntak, gir et rettviseende bilde av etatenes økonomiske stilling. Forsvarsdepartementet har gitt Forsvarsmateriell, støttet av Forsvaret, oppdrag om å legge til rette for at etatene skal være i stand til å avlegge selvstendige reviderbare regnskaper, uten behov for unntak, fra og med 2018. Etatene samarbeider tett for å løse dette oppdraget.

Forsvarsdepartementet anser at regnskapene gir en god oversikt over hvordan Forsvaret og Forsvarsmateriell har forvaltet statens verdier, inntekter og utgifter. Begge etatene har hatt økonomisk kontroll og det er ikke brukt mer enn tildelte bevilgninger. Forsvaret og Forsvarsmateriell har fulgt opp at bevilgningene er benyttet innenfor gitte rammer og i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger.

For å styrke internkontrollen pågår det et arbeid i Forsvarsmateriell med å dokumentere internkontrollprosessene rundt kampflyanskaffelsen og de tilhørende nasjonale utviklingsprosjektene. Som risikoreduserende tiltak blir arbeidet med kampflyanskaffelsen i Forsvarsmateriell organisert som en egen avdeling som rapporterer direkte til direktør Forsvarsmateriell. Programdirektøren for kampflyanskaffelsen vil fremdeles være i Forsvarsdepartementet med de samme fullmaktene som i dag, frem til kampflyprogrammet overføres til linjeorganisasjonen.

Forsvarsmateriell hadde i 2016 felles rapportering med Forsvaret i merverdiavgiftregisteret. Etter dialog med Riksrevisjonen er Forsvarsmateriell nå i prosess for å avklare med Skatteetaten hvorvidt vilkårene for registrering i merverdiavgiftregisteret er tilstede i unntaksperioden 2016 og 2017. Fra 2018, når egen regnskapsløsning for Forsvarsmateriell er etablert, vil Forsvarsmateriell være selvstendig enhet i merverdiavgiftregisteret.

Når det gjelder manglende merverdiavgift i transaksjoner mellom Justis- og beredskapsdepartementet og Forsvaret, er dette noe Forsvaret har sett nærmere på i samråd med Skatt Øst. Når konklusjon foreligger vil Forsvaret gjøre de nødvendige korrigeringene.

Jeg erkjenner at samtidighetsdimensjonen av endringene i 2016 har gitt en krevende situasjon. Det har derfor vært stor oppmerksomhet om løpende risiko- og alternativvurderinger og intensivert oppfølging av kritiske prosesser i etatene. Tiltak er iverksatt for å oppnå tilfredsstillende kvalitet og for å kunne hente ut de gevinster som de nye

forvaltningssystemene og organisasjonsformene legger til rette for. Begge etatene har etablert egne kampanjeplaner for regnskap og økonomiforvaltning med bakgrunn i et omforent risikobilde som er gjenstand for månedlig rapportering og oppfølging med Forsvarsdepartementet.

Mens etableringen av en ny etat samtidig med innføring av nye forvaltningssystemer og endring av regnskapsprinsipper har vært og er svært utfordrende, har det vært viktig for departementet å få på plass en bedre organisering av materiellområdet for å kunne ivareta ambisjonene i den vedtatte langtidsplanen for forsvarssektoren for 2017–2020, jf. Prop. 151 S (2015–2016) Kampkraft og bærekraft. Dette for å bedre evnen til omsetning av investeringsmidler og styrke styring og kontroll med materiellforvaltningen. Med nødvendige tilpasninger i en overgangsfase anser departementet det som realistisk å både kunne innfri Stortingets forutsetninger om effekt av investeringen i FIF 3.0, regjeringens uttalte ambisjoner i langtidsplanen og ha et reviderbart regnskap både for Forsvaret og for Forsvarsmateriell.

Riksrevisjonens råd og veiledning har vært til stor nytte i etatenes arbeid med regnskapet for 2016. Jeg vil legge Riksrevisjonens anbefalinger til grunn for det videre forbedringsarbeidet på dette området. Arbeidet har høy prioritet i Forsvaret og i Forsvarsmateriell, og det er god dialog om konkrete forbedringstiltak mellom etatene for å løse utfordringene.

2. Innføring av allmenn verneplikt i Forsvaret

Under behandlingen av Innst. 384 S (2012–2013) til Meld. St. 14 (2012–2013) *Kompetanse for en ny tid*, sluttet Stortinget seg til følgende forslag fra komiteens flertall: «Kjønnsnøytral verneplikt innføres i Norge. Stortinget ber regjeringen legge fram forslag til nødvendige lovendringer snarest mulig, slik at kjønnsnøytral verneplikt kan innføres.». Men Prop. 122 L (2013–2014) *Endringer i vernepliktsloven og heimevernloven* – altså selve innføringen av allmenn verneplikt – ble først vedtatt av Stortinget 14. oktober 2014.

Innføringen av allmenn verneplikt er en stor samfunnsreform som gir kvinner og menn like rettigheter og plikter til i fred og krig å gjøre tjeneste i Forsvaret. Kvinner i Forsvaret er ikke noe nytt. Det har vi hatt i mange tiår. Kvinner har tjenestegjort både i forvaltningsstillinger og i operative stillinger. Allmenn verneplikt er således en naturlig videreføring av likestilling mellom kvinner og menn. Arbeidet med å sikre at Forsvaret var forberedt til å ta imot vernepliktige kvinner og menn da de møtte til tjeneste fra sommeren 2016 har favnet bredt. Det har vært viktig at Forsvaret høster erfaringer med hvordan den nye ordningen virker. Innføring av allmenn verneplikt har krevd kortsiktige tiltak, men vil være et kontinuerlig arbeid som strekker seg utover 2016, jf. Prop. 1 S (2016–2017). Jeg vil påpeke at det verken har vært mulig, eller en realistisk eller hensiktsmessig ambisjon, at tilrettelegging for allmenn verneplikt skulle være ferdigstilt i 2016. I arbeidet med tilpasning av eiendom, bygg og anlegg og personlig bekledning og utrustning har det vært spesielt viktig at Forsvaret har kunnet vinne erfaringer med kjønns sammensetning i de ulike avdelingene, som grunnlag for tilretteleggingen. Det er i 2017-budsjettet bevilget 10 mill. kroner ekstra til Forsvarsbygg for strakstiltak som kan bedre bo- og sanitærforhold for soldatene. Dette er fordelt på 7 mill. kroner til prosjekter ved Haakonvern, og 3 mill. kroner til Bodin leir. Videre er det prioritert over 40 mill. kroner til anskaffelse av personlig bekledning og utrustning.

Jeg er så langt godt fornøyd med måten Forsvaret har gjennomført innføringen av allmenn verneplikt på. Jeg viser i denne sammenheng også til rapporteringen fra Forsvaret for 2015 og 2016, der Forsvaret gjennomgående har rapportert om tilfredsstillende status under målet hvor innføring av allmenn verneplikt omhandles. I Vernepliktundersøkelsen (2016) oppgir 89 prosent av kvinnene og 81 prosent av mennene at de trives godt eller meget godt i tjenesten. 91 prosent av kvinnene og 84 prosent av mennene svarer at de helt klart eller mest sannsynlig ville avtjent tjenesten dersom denne var frivillig. 90 prosent av kvinnene svarer også at de ville anbefalt førstegangstjenesten til andre kvinner. Som påpekt av Riksrevisjonen finnes det forhold som må forbedres, men hovedinntrykket etter Vernepliktundersøkelsen er at innføring av allmenn verneplikt er svært vellykket. Jeg vil understreke at Forsvaret har lang erfaring med kvinner i førstegangstjeneste. Forut for innføring av allmenn verneplikt har det over mange år vært en økning av antall kvinner som gjennomfører førstegangstjenesten. Det har over flere år gradvis blitt bedre tilrettelagt for flere kvinner i Forsvaret, både gjennom moderniserte forlegninger og gjennom vektlegging av at det skal være tilstrekkelig utvalg av størrelser og tilpasninger i personlig bekledning og utrustning for begge kjønn. Riksrevisjonens beskrivelse står i kontrast til dette, og fremstår som langt mer negativ enn det Forsvaret rapporterer og de vernepliktige selv gir uttrykk for.

Det finnes forhold som ytterligere skal forbedres innenfor tilpasning av eiendom, bygg og anlegg og personlig bekledning og utrustning. Jeg er samtidig av den klare oppfatning at Riksrevisjonen ikke tegner et fullstendig eller representativt bilde av forholdene i Forsvaret knyttet til innføringen av allmenn verneplikt. Etter mitt syn er ikke alle funnene Riksrevisjonen har lagt til grunn for sine konklusjoner knyttet til innføring av allmenn verneplikt. Forsvaret har fortsatt kaserner av varierende standard og alder. Utfordringer knyttet til eldre bygningsmasse treffer begge kjønn og er således ikke spesielt knyttet til innføringen av allmenn verneplikt. Også innenfor personlig bekledning og utrustning er det utfordringer som treffer begge kjønn. Det er viktig for begge kjønn å ha riktig bekledning og utrustning i riktig størrelse til det oppdraget som til enhver tid skal løses.

Jeg ser det også som uheldig at de tre øvrige fokusområdene i den helhetlige gjennomføringsplanen; kommunikasjon, seleksjonskriterier og organisasjonskultur og ledelse, ikke har inngått i revisjonen. Satsing innenfor tilpasning av eiendom, bygg og anlegg og personlig bekledning og utrustning inngår i en helhetlig gjennomføringsplan, der tiltaksområdene bør forstås i sammenheng med hverandre og med det samlede arbeidet med å tilrettelegge for allmenn verneplikt.

Styring og rapportering

Innføringen av allmenn verneplikt har blitt og blir fulgt tett av Forsvarsdepartementet. En vellykket gjennomføring av reformen har vært betraktet som avgjørende viktig. I departementets vurdering av forsvarssjefens årsrapport for 2015 fremgår følgende: «FD vil (...) understreke viktigheten av å tilpasse og tilby bygningsmessige og sanitære forhold, samt personlig bekledning og utrustning for begge kjønn og en høyere kvinneandel. Dette må til enhver tid ha høy prioritet, slik at første års gjennomføring blir en suksess».

Mål- og resultatstyring er et grunnleggende styringsprinsipp i forsvarssektoren som i staten for øvrig. Tillitsbasert styring og avviksrapportering danner utgangspunktet for styringen, også av innføringen av allmenn verneplikt. Forsvarsdepartementet har gitt forsvarssjefen i

oppdrag å forestå innføringen av allmenn verneplikt, og har styrt Forsvaret på den helhetlige gjennomføringsplanen med de fem tidligere nevnte fokusområdene. Det er Forsvaret som har ansvaret for å innhente nødvendig informasjon fra Forsvarsbygg og Forsvarsmateriell, henholdsvis under fokusområdene eiendom, bygg og anlegg og personlig bekledning og utrustning, for å få en mest mulig pålitelig rapportering. Dette er i tråd med de etablerte styringsprinsippene, og meget klargjørende hva angår ansvarsforhold. Jeg vil i denne sammenheng bemerke at før Forsvarsmateriell ble etablert 1. januar 2016, ble materiellanskaffelser ivaretatt av Forsvaret ved Forsvarets logistikkorganisasjon.

I sin rapportering for 2015 og 2016 har forsvarssjefen gjennomgående rapportert tilfredsstillende status under målet som omhandler innføring av allmenn verneplikt. Allmenn verneplikt har løpende vært tema i etatsstyringsmøter og i andre møter med Forsvaret. På bakgrunn av denne rapporteringen har Forsvarsdepartementet ikke funnet grunnlag for å fravike prinsippet om tillitsbasert styring og avviksrapportering.

Eiendom, bygg og anlegg (EBA)

Jeg understreker at det til enhver tid er Forsvarets behov som ligger til grunn for hvem som kalles inn til tjeneste, og hvor disse fordeles. Forsvarsdepartementet har således verken hatt som ambisjon, eller hatt grunnlag for, å fastsette konkrete måltall ved innføringen av allmenn verneplikt. Den pågående innføringen av allmenn verneplikt fordrer videre at nødvendige tiltak og tilpasninger skjer i sammenheng med den helhetlige utviklingen i Forsvaret. Ved innføring av allmenn verneplikt har det vært et bevisst valg å rekruttere og fordele både kvinner og menn bredt til Forsvarets avdelinger, i henhold til gjeldende seleksjonskriterier, og uavhengig av kjønn. Dersom Forsvaret hadde valgt å fordele kvinner utelukkende til avdelinger der forholdene innenfor EBA var fullt ut tilrettelagt for dette, ville noe manglende tilpasning vært unngått. For å ivareta prinsippet om likeverd, like muligheter og rettigheter, har det imidlertid vært viktig at kvinner og menn tjenestegjør i alle Forsvarets avdelinger, på lik linje. Enkelte svakheter innenfor tilpasning av EBA har derfor også blitt akseptert.

I august 2015 bekreftet Forsvaret at infrastrukturen i leirene var akseptabel for å ivareta en økt kvinneandel, med noen få unntak. Dette gjaldt særlig Madla og Huseby leir. Derfor ble det i 2016 benyttet 20,5 mill. kroner på tiltak i disse leirene for å sikre bedre forhold for begge kjønn. I 2017 prioriteres som nevnt midler til Haakonvern og Bodin leir.

Med utgangspunkt i Riksrevisjonens gjennomgang er det blitt gitt egne oppdrag også til Forsvarsbygg og Forsvarsmateriell. På bakgrunn av de erfaringene som er gjort i sektoren siden første innrykk i 2016, vil Forsvarsdepartementet, som en naturlig del av styringen, i løpet av 2017 foreta en helhetlig gjennomgang av innføringen av allmenn verneplikt. Gjennomgangen vil omfatte alle de fem fokusområdene i den helhetlige gjennomføringsplanen, og vil kunne utløse justeringer.

Personlig bekledning og utrustning (PBU)

Jeg er kjent med at det innenfor PBU finnes mangler med hensyn til tilpasning og tilgjengelighet til både store og små størrelser. Dette treffer både kvinner og menn. Jeg har samtidig tillit til at Forsvaret, gjennom de erfaringene som gjøres med allmenn verneplikt, finner stadig bedre løsninger. Dette innebærer blant annet rutineforbedringer, optimalisering av lagerstyringen og bedre systemer for registrering av kroppsdata under sesjon del 2, samt klargjøring av materiell før innrykk.

Risiko

Forsvarets virksomhet er av en slik karakter at den vil kunne innebære en risiko for soldater og medarbeidere, uavhengig av kjønn, alder og rolle. Jeg er imidlertid sterkt uenig i det inntrykket Riksrevisjonen skaper med sin merknad om at risikoen for påføring av skade og livstruende situasjoner, på grunn av manglende PBU, har økt som følge av innføringen av allmenn verneplikt. Riktig tilpasset PBU, og kompetanse om bruk av denne, er en av flere faktorer som bidrar til å redusere risiko. Forsvarets førstegangstjenestegjørende blir gjennom sin utdanning satt i stand til å ta vare på seg selv, sine medsoldater og sin PBU. Forsvarets ledere blir trent i å løse sine oppdrag ut fra tilgjengelig kompetanse og utstyr. Den enkeltes PBU blir kontinuerlig justert gjennom optimalisering og utbedring, interne bytter og erstatning av materiell.

Omdømme og rekruttering

Forsvaret opplever stor interesse for førstegangstjenesten og høy motivasjon blant de vernepliktige, jf. Vernepliktundersøkelsen (2016). I tråd med den helhetlige gjennomføringsplanen har iverksatte og gjennomførte tiltak innen kommunikasjon, organisasjonskultur og ledelse bidratt til å bedre både trivselen og opplevelsen av førstegangstjenesten blant de vernepliktige. I tall fra Forsvaret fremkommer det også at frafallet blant kvinner i det første kullet som omfattes av allmenn verneplikt, er lavere enn blant menn. Året før innføringen av allmenn verneplikt var andelen kvinner som frivillig avtjente førstegangstjeneste 18 prosent. Ved innrykket sommeren 2016 var andelen kvinner 27 prosent. Jeg er svært fornøyd med dette.

3. Avslutning

Riksrevisjonens råd og veiledning har vært til stor nytte i Forsvarets og Forsvarsmateriells arbeid med regnskapet for 2016. Jeg er glad for at det er god dialog med Riksrevisjonen om konkrete forbedringstiltak for å løse felles utfordringer i 2017.

Jeg tar Riksrevisjonens merknad til Forsvarsdepartementets innføring av allmenn verneplikt til etterretning. Forsvarsdepartementet vil videreføre innføringen av allmenn verneplikt, herunder arbeidet med å tilpasse bygninger og anlegg samt personlig bekledning og utrustning for begge kjønn. Riksrevisjonens funn vil bli tatt med i det videre arbeidet. Allmenn verneplikt er fremdeles en ung reform, og innføringen vil innebære et kontinuerlig arbeid over flere år. Til tross for gjenstående arbeid med å tilpasse bygninger og anlegg samt personlig bekledning og utrustning, er det likevel min klare oppfatning at reformen har vært vellykket. Reformen har blitt positivt mottatt både av Forsvaret og av de vernepliktige, og har allerede ført til økt kvinneandel og et bredere kompetansemangfold i Forsvaret. På sikt vil dette bidra til at Forsvaret kan rekruttere både bredere og bedre, og til å styrke Forsvarets operative evne.

Med hilsen

Ine Eriksen Søreide

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

U.off. jf. off. lov §5, 2. ledd

Deres ref
2017/00074

Vår ref
16/4304

Dato
11. august 2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Helse og omsorgsdepartementet og underliggende virksomheter 2016 – Dokument 1 (2017-2018) - Helseministerens redegjørelse

Jeg viser til Riksrevisjonens brev av 21. juni hvor det bes om min redegjørelse knyttet til Riksrevisjonens merknader og anbefalinger.

1. Direktoratet for e-helse

Det vises til merknad for 2016 om Direktoratet for e-helse knyttet til forbehold i revisjonsberetningen om manglende inntektsføring i strid med bevilgningsreglementet. Praksis er endret, og departementet følger opp at inntekter heretter føres i samsvar med regelverket. For øvrig har departementet pålagt direktoratet å etablere internrevisjon fra 2018.

2. Regelverk for helserefusjoner

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at departementet ikke har sørget for at regelverket for helserefusjoner er tilstrekkelig tilpasset automatisert saksbehandling. Årlig utbetaler Helfo om lag 34 mrd. kroner, og ifølge Riksrevisjonen er 0,8 mrd. kroner av refusjonskravene fra de største behandlergruppene ikke i samsvar med forskrifts- og avtaleverket. Som Riksrevisjonen påpeker, innebærer avvikene ikke nødvendigvis at behandlerne feilaktig har fått utbetalt refusjon.

Helsedirektoratet har gått gjennom de revisjonshandlinger som Riksrevisjonen har gjennomført. Direktoratet har fordelt det regnskapsmessige resultatet av revisjonen på følgende tre kategorier:

- *Mulige urettmessige utbetalinger:* Vel 100 mill. kroner anses knyttet til mangler der det bør vurderes om det er mulig å gjøre endringer i kontroll og utbetaling av helserefusjon

- (KUHR) eller etablere nye regler som kan forbedre kontrollen på disse punktene. Denne kategorien utgjør om lag 0,7 pst. av samlet kontrollert beløp.
- *Forhold som kan forklares, og der refusjon anses rettmessig:* Til sammen er om lag 600 mill. kroner knyttet til manglende korrekt tidsangivelse, der direktoratet godtgjør at utbetalingene med svært høy sannsynlighet er rettmessige. En rekke ulike situasjoner utløser dette. Ett vanlig eksempel er registrering av to pasienter på samme tidspunkt, som skjer når en lege har turnuskandidater eller legestudenter i sin praksis.
  - *Revisjonshandlinger der forutsetningene ikke anses korrekte:* Vel 100 mill. kroner er knyttet til forhold som ikke betraktes som avvik eller urettmessige utbetalinger. Dette gjelder i hovedsak en helsemessig urealistisk forutsetning for kombinasjon av tannhelse-takster, samt en for dramatisk vurdering av konsekvensen av manglende fødselsnummer.

Som Riksrevisjonen bemerker, kompenserer Helfo til en viss grad svakheter i den automatiserte kontrollen med oppfølging, tilbakemelding til behandlerne og etterkontroller ut fra analyser og risiko- og vesentlighetsvurderinger. Riksrevisjonen trekker også fram at dette medfører betydelig ressursbruk.

Helsedirektoratet/Helfo har satt i gang flere tiltak og endringer i regelverket som følge av Riksrevisjonens gjennomgang. Direktoratet vil vurdere ulike tiltak for å tilstrebe mer korrekt tidsangivelse fra de behandlere som i dag ikke oppfyller kravene til dokumentasjon.

Regelverket for helserefusjonsområdet er omfattende og består av en rekke forskrifter som er utarbeidet for de forskjellige behandlerområdene over tid. Mer presis definisjon av aktivitet og klare kriterier for utløsning av takst gjør det enklere å automatisere, men må avveies mot behandlernes behov for å utvise medisinsk skjønn. Regelverket er utformet ut fra en forutsetning om at staten har tillit til at behandler vurderer hva som er nødvendig helsehjelp og riktig behandling for den enkelte pasient. Behandlers vurderinger kan gi seg utslag i ulik skjønnsutøvelse og takstbruk.

Flere regninger til manuell oppfølging vil kreve ressurser i Helfo. Tilsvarende vil regler som fører til automatisk avvisning på galt grunnlag også øke den manuelle saksbehandlingen gjennom økt antall henvendelser, og i verste fall medføre omdømmetap og mistillit til Helfos kontrollarbeid.

Et visst rom for skjønn og fleksibilitet er også nødvendig for å kunne ha en effektiv og tidsmessig helsetjeneste. Medisinsk innovasjon og forskning skaper i økende grad nye behandlingsformer og -muligheter. Et for rigid og detaljert regelverk vil kunne risikere å legge hindringer i veien for å ta i bruk nye behandlingsmetoder.

Det arbeides kontinuerlig med å klargjøre regelverket, bl.a. i forbindelse med de årlige takstforhandlingene, utviklingstiltak, etablering av nye ordninger og ved mer særskilte oppdateringer og gjennomganger. Takstene for leger, psykologer og fysioterapeuter er forhandlingstema mellom staten og interesseforeningene. Hovedfokus for forhandlingene er et inntektsoppgjør der myndighetene skal sikre en effektiv og god helsetjeneste som bidrar til

å nå de helsepolitiske målene. Behov for kontroll, herunder å tilrettelegge for automatisering, er følgelig kun ett av flere hensyn som skal ivaretas.

Utover et tilrettelagt regelverk, krever automatiserte kontroller også krav om elektronisk innsending, god informasjon fra alle aktører som er involvert og gode og oppdaterte registerdata. Det må gjøres endringer i de elektroniske pasientjournalssystemene (EPJ), som er omfattende og tidskrevende, og hvor det gjøres prioriteringer fra leverandør og brukere som ikke nødvendigvis først og fremst ivaretar kontroll.

Ved etablering av nye kontrolltiltak må det til enhver tid avveies mellom ressursbruk i Helfo, samfunnsøkonomiske kostnader ved å innskjerpe dokumentasjonskrav, og den positive effekten av redusert risiko og økt kontroll. Tiltakene må også vurderes opp mot effekten av andre kontrolltiltak som økt etterkontroll, analysevirksomhet mv.

En økt grad av digitalisering i helse- og omsorgssektoren er nødvendig for blant annet å oppnå bedre tjenester av god kvalitet for brukerne, og samtidig bidra til effektiv ressursbruk. For å oppnå dette, vil departementet måtte avveie flere målsettinger:

- regelverk/finansieringssystemer som støtter opp under riktig medisinsk praksis
- balanse mellom automatiske kontroller, og kompensierende kontrolltiltak når automatiske kontroller ikke er tilstrekkelig
- EPJ-systemer som bygger opp under effektive og automatiske kontroller
- tett samarbeid med de berørte helseprofesjonene

Med utgangspunkt i disse forutsetningene er jeg i stor grad enig i Riksrevisjonens anbefaling om å tilpasse regelverket for helserefusjoner bedre til automatisert saksbehandling. Dette omfattende og kontinuerlige arbeidet vil fortsette i takt med nyvinninger innen medisin og IKT. Jeg vil be Helsedirektoratet og Direktoratet for e-helse utrede nærmere hvilke helserefusjonsområder og hvilke tiltak for å forbedre EPJ-systemene som skal prioriteres.

Med hilsen,

Bent Høie

**DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT**

Justis- og beredskapsministeren

Riksrevisor Per-Kristian Foss
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref.
2017/00075-4

Vår ref.
16/4487

Dato
30.06.2017

OPPFØLGING AV RIKSREVISJONENS MERKNADER OG ANBEFALINGER I DOKUMENT 1 FOR 2017

Jeg viser til Riksrevisorens brev av 20. juni 2017.

Revisjonen i 2016 viste at det er mangler ved politiets håndtering av beslag i straffesaker. Dette er alvorlig og må rettes.

Jeg støtter anbefalingen om at Justis- og beredskapsdepartementet må sikre at Politidirektoratets kontroll, oppfølging og rapportering på beslagsområdet tilpasses slik at formålet om en effektiv internkontroll basert på risiko og vesentlighet kan oppnås.

Departementet vil gjennom styringsdialogen følge opp at Politidirektoratet ivaretar sin ledelse og oppfølging av politidistriktene og særorganene, herunder at de har gode rutiner for internkontroll. Politidirektoratet forutsettes gjennom styringsdialogen eller på annen måte å orientere departementet om særlige utfordringer, konkrete avvik og gjennomføring av oppfølgingstiltak for å sikre god måloppnåelse og om lukking av eventuelle avvik.

Departementet har bedt Politidirektoratet beskrive hvilke tiltak som allerede er planlagt eller allerede iverksatt.

Politidirektoratet melder at på bakgrunn av funnene som ble gjort ved etterlevelsesrevisjonene i fem politidistrikter, ble det satt et eget rapporteringspunkt om

beslag i distriktenes årsrapporter for 2016. Politidistriktene er bedt om å gjøre følgende i 2017:

- Lagerposisjonsfeil: Beslagslokasjoner i straffesakssystemet BL skal samsvare med faktiske beslagslokasjoner i distriktet
- Tilgangslister til beslagsrommene skal gjennomgås og revideres slik at tilgangen er begrenset, jf. rundskriv 2010/007 om beslag fra Politidirektoratet
- Rutiner for utkvittering og destruksjon av beslag skal gjennomgås og revideres slik at dette skjer i samsvar med lovverket
- Innskjerpe lokale rutiner som understreker påtalemyndighetens ansvar for å beslutte utlevering, destruering mv. av beslag
- Innskjerpe rutiner som fastsetter at det skal føres tilsyn/kontroll med beslag minst to ganger i året, jf. rundskriv 2010/007 om beslag

I forbindelse med forvaltning av straffesakssystemene i politiet er det etablert et fast forvaltningsmøte mellom Politidirektoratet, Politiets IKT-tjenester og Kripos. Forvaltningsmøtet tar for seg alle endringsforslag og behov som blir meldt inn. Bruk av godskoder har allerede vært et tema i forvaltningsmøtet og det skal sees videre på forslag til bedret funksjonalitet i BL for bruk og håndtering av disse.

Fram mot 2018 vil Politidirektoratet vurdere ytterligere kontroll av politidistriktenes beslagshåndtering. Så langt foreligger forslag om at Politidirektoratet utfører andrelinjekontroll i noen utvalgte politidistrikter og at Politidirektoratet foreslår overfor Riksadvokaten at Statsadvokatenes inspeksjon av straffesaksarbeidet fokuserer på beslagshåndteringen.

Rundskriv 2010/007 om beslag er revidert og sendes til politidistriktene med et følgebrev som påpeker distriktenes ansvar for oppfølgingspunktene fra årsrapporteringen. Det varsles at direktoratet vurderer kontroll av beslag i noen politidistrikter.

Situasjonen i Oslo politidistrikt som er beskrevet i rapporten fra Riksrevisjonen vil bli fulgt særskilt opp.

Håndtering av beslag fordrer gode rutiner i politidistriktene, men også solide verktøy for notoritet og sporing. Tilbakemeldinger fra politidistriktene viser at straffesakssystemet BL ikke har god nok funksjonalitet for dette formålet. Det er også behov for å opprette et langtidslager for beslag, som beskrevet i rapporten *Forlenget lagring av gjenstander og biologisk spormateriale*. Her har direktoratet dialog med Politiets fellestjenester om et oppdrag for å utrede plassbehov, lageralternativer og logistikkbehov for langtidslagring av beslag.

Internt i Politidirektoratet er ansvarsforholdet på feltet mellom berørte avdelinger avklart. Politifagavdelingen har det faglige oppfølgingsansvaret for beslag. Avdeling for

strategi, økonomi og virksomhetsstyring har ansvaret for oppfølging av administrative kontroller. I den grad i de administrative kontrollene omhandler beslag, vil avdelingene samarbeide om dette. En skriftlig rutine vil bli utarbeidet.

Jeg legger til grunn at Politidirektoratet har truffet tiltak som er egnet til å rette opp situasjonen. Justis- og beredskapsdepartementet vil følge utviklingen gjennom styringsdialogen med direktoratet.

Med vennlig hilsen

Per-Willy Amundsen

**DET KONGELIGE
KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENT**

Statsråden

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2017/00076-4

Vår ref
16/3384

Dato
9. august 2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Klima- og miljødepartementet og underliggende virksomheter for 2016

Jeg viser til Riksrevisjonens brev av 21. juni 2017, og resultatene av revisjonen av Klima- og miljødepartementet og underliggende virksomheter for 2016.

Riksrevisjonen finner det kritikkverdig at Klima- og miljødepartementet ikke har hatt en formalisert styringsdialog med Miljødirektoratet om hvilke indikatorer som skal benyttes for rapportering på nasjonale miljømål, og hvordan status for nasjonale miljømål og indikatorer skal oppsummeres. Revisjonen finner det videre kritikkverdig at Miljødirektoratet ikke i tilstrekkelig grad har sikret at nettstedet Miljøstatus inneholder oppdatert og korrekt informasjon.

Statsråden deler Riksrevisjonens syn om at det er svakheter knyttet til framstillingen av indikatorene i Miljøstatus, og at styringsdialogen mellom departementet og Miljødirektoratet om indikatorene ikke har vært god nok.

Klima- og miljødepartementet har vært kjent med Riksrevisjonens indikasjoner og funn siden 2016, og de første tiltakene ble derfor igangsatt i 2016. For 2017 er ytterligere tiltak etablert.

For miljøforvaltningen er det nødvendig for troverdigheten at informasjonen som ligger til grunn for beslutninger og kommunikasjon er kvalitetssikret og etterrettelige. Klima- og miljødepartementet har i løpet av det siste året hatt en omfattende gjennomgang av kunnskapssystemene, inklusive miljødataforvaltning. I den forbindelse har departementet iverksatt flere tiltak for å forbedre kvalitet og framstilling av indikatorer for nasjonale mål. Dette vil gi en samlet og bedre framstilling av status for måloppnåelse for hvert av de

nasjonale målene. Krav og oppdrag framgår av Miljødirektoratets instruks og tildelingsbrev for 2017, samt utdypende brev til tildelingsbrev. I utdypende tildelingsbrev til direktoratet om slutføring av indikatorsett for naturmangfold, har departementet satt opp følgende kriterier for indikatorer for nasjonale mål:

- Indikatorer må bygge på et godt datagrunnlag og/eller jevnlig tilstandsvurdering gjort av eksperter etter en gitt metode.
- Indikatorene skal være lett forståelige, og skal bidra til å gi informasjon til allmennheten om status og utvikling i miljøet og/eller grad av måloppnåelse for de nasjonale miljømålene.
- Indikatorer må være framstilt i figur eller tabell, med en pedagogisk og lett forståelig forklaring av hva den viser.

Departementet vil også etablere bedre rutiner for fastsetting av indikatorer for nasjonale mål i departementet, og videre sørge for å styrke styringsdialogen med Miljødirektoratet om forvaltningen av Miljøstatus. I den forbindelse vil departementet for det første kreve en årlig oppdatert framstilling av status for de nasjonale målene. For det andre vil departementet vurdere å formidle tydeligere krav i Miljødirektoratets instruks til utarbeidelse, kvalitetssikring og oppdatering av indikatorer for nasjonale mål. Direktoratet vil da bli bedt om å rapportere om dette rutinemessig i årsrapporten.

Klima- og miljødepartementet vil samtidig påpeke at det er viktig å være oppmerksom på at Miljøstatus innehar ulike funksjoner. Miljøstatus er en portal der presentasjon av nasjonale resultatmål og tilhørende indikatorer er én av funksjonene. Miljøstatus skal ut over dette formidle informasjon og data om miljøets tilstand og utvikling. Dette innebærer at portalen også kan inneholde miljødata som er formidlet eller innhentet fra ulike kilder og institusjoner. I disse tilfellene er Miljødirektoratets ansvar å sikre at det medfølger en deklarasjon av data fra leverandøren som gir grunnlag for å vurdere kvalitet, gyldighetsområde, aktualitet, etterprøvbarehet etc. Ved innhenting av slik informasjon, forutsettes det at de aktuelle dataleverandørene er underlagt egne systemer for kvalitetssikring, og at dette går fram av medfølgende metadata.

Klima- og miljødepartementet tar for øvrig Riksrevisjonens funn til etterretning, og vil fortsette å arbeide for at informasjonen i Miljøstatus har et tilfredsstillende innhold med god kvalitet.

Med hilsen

Vidar Helgesen

**DET KONGELEGE
LANDBRUKS- OG MATDEPARTEMENT**

Statsråden

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Unnateke offentlegheit,
Offl. § 5 2. ledd, jf rrevl § 18, 2. ledd

Dykkar ref
2017/00080

Vår ref
16/872

Dato
10. august 2017

Resultatet av den årlege revisjonen av LMD og underliggjande verksemder for 2016

Eg viser til brev frå Riksrevisjonen datert 22. juni 2017 om resultatet av den årlege revisjonen av Landbruks- og matdepartementet (LMD) og underliggjande verksemder. I brevet vert det bede om at eg greier ut om korleis departementet vil fylgje opp Riksrevisjonen sine merknadar og tilrådingar, og om departementet er usamd i Riksrevisjonen sine vurderingar.

Verksemder under LMD som har fått vesentlege merknadar for 2016 er Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og Mattilsynet.

Norsk institutt for bioøkonomi –årsrekneskapen

Kort om Riksrevisjonen sin merknad

Riksrevisjonen kan ikkje uttale seg om årsrekneskapet til NIBIO for 2016. Dette skuldast manglar ved internkontrollen for prosjekta, som skal sikre korrekt fordeling av kostnader og som skal gjere rekneskapen mogleg å etterprøve. Riksrevisjonen peikar også på at internkontrollen ikkje har vore tilstrekkeleg for å sikre korrekt klassifisering av inntekter frå ulike finansieringskjelder. NIBIO sin økonomimodell samt internkontrollrutinane har ikkje vore innretta for å sikre ein korrekt rekneskap etter krava i dei statlege rekneskapsstandardane. Riksrevisjonen finn det kritikkverdig at departementet si styring og oppfølging av NIBIO ikkje har ført til naudsynte forbetringar. Riksrevisjonen peikar på departementet sitt overordna ansvar for at verksemda rapporterer korrekt og påliteleg rekneskapsinformasjon, og at verksemda har ein forsvarleg internkontroll.

Riksrevisjonen tilrår at departementet vurderer følgjande tiltak:

- ser til at NIBIO etablerer ein økonomimodell og internkontroll som er innretta for å sikre at det blir avlagt ein korrekt rekneskap etter krava i dei statlege rekneskapsstandardane (SRS)

Svar på merknaden

Eg ser alvorleg på at NIBIO for andre året på rad har levert ein rekneskap som Riksrevisjonen ikkje finn å kunne uttale seg om. Eg hadde difor eit møte med NIBIO sin styreleiar i juni 2017, der dette var tema. Eg uttrykte at eg forventar at utfordringane med internkontrollen blir retta opp så snart som mogleg.

Samanslåinga av tre institutt til NIBIO har vore ein utfordrande prosess. Det har vore jobba målretta i NIBIO, heilt sidan samanslåinga, med å forbetre internkontrollen og rutineane for slik å betre kunne dokumentere ein korrekt rekneskap. NIBIO har mellom anna peika på at internkontrollen sjølv sagt ikkje har vore fråverande, sjølv om den ikkje har vore mogleg å spore frå revisjonen sin ståstad. Arbeidet med å ytterlegare styrke internkontrollen og forbetring av underliggjande dokumentasjon til rekneskapen har høg prioritet i NIBIO i 2017. I tillegg har NIBIO i 2017 satt inn ekstra ressursar for å rydde i prosjekt og rekneskapen fram til forbetra internkontroll er implementert. Gjennomgangen, mellom anna av PWC, har ikkje avdekket vesentlege feil og avvik i rekneskapen for 2015 og 2016. Instituttet har også innskjerpa rutineane for timeføring. NIBIO meiner dei er på god veg med å implementere god og nødvendig internkontroll for 2017.

Departementet har i styringsdialogen gjennom heile 2016 og hittil i 2017 hatt stor merksemd på at rekneskapen til NIBIO kan reviderast, og at merknadane til Riksrevisjonen blir følgt opp. LMD har ved fleire høve uttrykt krav og forventningar om at instituttet må ha ein økonomimodell og internkontroll som sikrar ein korrekt rekneskap. Dette har også vore uttrykt i tildelingsbrev og i eige brev til NIBIO. I tillegg har det vore gjennomført særskilde kontaktmøter der rekneskapen har vore tema. Departementet har også gjennomført kontrollar av rekneskapsrapporteringa og rettleidd verksemda. Eg viser elles til departementet sitt brev av 4. mai 2017 til Riksrevisjonen, der det er gjort greie for korleis departementet i styringsdialogen har følgt opp dei svakheitene som Riksrevisjonen har peika på.

I juni 2017 sende departementet ut eit rundskriv til institutta om retningsliner for eksternfinansiert aktivitet. Departementet håper at desse skal løyse nokre av utfordringane når det gjeld klassifisering av prosjekt. Dei nye retningslinene vil gjelde frå 2018, men departementet har uttrykt at NIBIO må vurdere å ta i bruk dei delane av retningslinene som kan sørge for ein korrekt rekneskap allereie frå 2017. NIBIO har informert departementet om at dei no har gjort endringar i økonomimodellen som følger departementet sine retningsliner om klassifisering. Alle nye og eksisterande prosjekt er nå klassifisert ut frå departementet sine retningsliner, og har effekt for heile 2017.

Departementet vurderer at SRS er for overordna på nokre område, og at det ligg føre for lite rettleiing for desse områda. Spesielt gjeld dette handsaming av prosjekt og inntekter frå fleire kjelder, som er det institutta under LMD har hatt utfordringar med. Departementet har difor sendt brev til Direktoratet for økonomistyring med innspel på endringar og område der det er behov for meir rettleiing. Departementet håpar at eventuelle endringar og meir rettleiing til SRS skal gjere det enklare for institutta å tolke krava i SRS, og at praksis blir meir einsarta mellom alle SRS-verksemdar i staten.

Eg meiner departementet har gått langt i å oppfylle sitt overordna ansvar for styring, oppfølging og kontroll av NIBIO. Merknadane til Riksrevisjonen er følgt tett opp gjennom styringsdialogen, tildelingsbrev, andre brev, møte, retningslinjer, kontrollar og rettleiing. Eg konstaterer likevel at styret og leiinga i NIBIO ikkje har klart å bli ferdig med forbetningsarbeidet i tide for rekneskapen for 2016. Styret og leiinga i NIBIO har eit særskilt ansvar for å følgje opp departementet sine krav og dei avvika Riksrevisjonen har peika på, og til å sørge for at dei blir lukka. Dette omfattar ein tilstrekkeleg internkontroll og ein økonomimodell som tilfredsstillar dei statlege rekneskapsstandardane. NIBIO har frå 2017 innført internrevisjon, som vil bli eit viktig verktøy for ein god internkontroll og ein korrekt rekneskap.

Eg forventar at instituttet set i verk alle naudsynte tiltak for å gjere rekneskapen reviderbar. Instituttet har fortsatt einiske utfordringar, mellom anna at det tek tid før endringar i internkontrollen fullt ut er einskapleg implementert. Likevel forventar eg at NIBIO finn løysingar for 2017- rekneskapen som legg grunnlag for ein reviderbar rekneskap, og at dei kan sannsynleggjere overfor Riksrevisjonen at dei har god internkontroll også frå revisjonen sin ståstad. Departementet vil følgje opp Riksrevisjonen si tilråding, og vil i styringa av NIBIO framleis ha stor merksemd på internkontroll og rekneskapskvalitet. Departementet vil også innan kort tid be NIBIO om ein tiltaksplan med fristar for å rette opp i dei forholda som står att å utbetre. Ytterlegare tiltak vil bli vurdert når departementet har fått tiltaksplanen. Departementet vil vidare halde fram styringsdialogen med NIBIO i 2017 for å få ein tilfredsstillande internkontroll og økonomimodell.

Mattilsynet- Husdyrregisteret

Kort om Riksrevisjonen sin merknad:

Revisjonen viser manglar ved rapporteringa av storfe og småfe i Husdyrregisteret, og at Mattilsynet ikkje utfører systematiske kontrollar av data i registeret, for å vurdere om registeret er oppdatert. Riksrevisjonen peikar vidare på at Mattilsynet sin rapportering til EU om tilsyn med sporbarheit, ikkje er i samsvar med krava til rapportering frå EU. Riksrevisjonen vurderer at manglande kontroll med opplysningane i registeret mellom anna fører til manglande sporbarheit ved utbrot av sjukdom.

Riksrevisjonen finn det kritikkverdig at departementet ikkje har sikra at Mattilsynet har god nok kontroll med registrering i Husdyrregisteret og nyttar tilgjengelege verkemiddel for å sikre

etterleving av regelverket for sporbarheit. Riksrevisjonen finn det vidare kritikkverdig at departementet ikkje har hatt merksemd på kvaliteten i Mattilsynet si rapportering til EU.

Riksrevisjonen tilrår at departementet vurderer følgjande tiltak:

- følgjer opp at Mattilsynet sin kontroll med opplysningane i Husdyrregisteret er tilstrekkeleg
- vurderer om Mattilsynet nyttar tilgjengelege verkemiddel for å redusere risikoen for manglande sporbarheit ved utbrot av sjukdom
- følgjer opp at Mattilsynet si rapportering til EU er korrekt

Svar på merknaden

Eg deler Riksrevisjonen sin vurdering av at det er svakheiter i Mattilsynet sin kontroll med rapportering i Husdyrregisteret. Trass i at Mattilsynet har mange andre viktige oppgåver med større direkte innverknad på mattryggleik og dyrehelse, er eg samd i at det er naudsynt med auka merksemd på oppfølging av Husdyrregisteret i tida framover.

Riksrevisjonen sine tilrådingar gir eit godt utgangspunkt for det forbetningsarbeidet som må gjerast. Eg vil knytte nokre kommentar til kvar tilråding.

Om Mattilsynet sin kontroll med opplysningane i husdyrregisteret

Svar på merknaden:

Departementet har over tid hatt merksemd på tiltak for å heve datakvaliteten i husdyrregisteret. Det har mellom anna vore gjennomført pilotprosjekt i fleire kommunar og eit eige tilsynsprosjekt for merking, registrering og rapportering av storfe. Tiltaka har hatt positiv effekt, både for målgruppa og for å styrke kompetanse og kunnskap internt i Mattilsynet, og eg er einig med Riksrevisjonen i at datakvaliteten framleis er for dårlig til at husdyrregisteret sikrar fullgod etterleving av sporbarheitsregelverket.

Riksrevisjonen skriv at utfordringane ikkje har vore omtalt i styringsdialogen med Mattilsynet. Eg vil vise til at revisjon av husdyrregisteret var oppe i departementet sin styringsdialog med Mattilsynet i 2016, mellom anna på styringsmøte i november 2016.

Mattilsynet har starta oppfølginga av dei manglar og svakheiter som Riksrevisjonen har peika på. Dette ved å vidareutvikle eksisterande rapportar, og etablere nye ved behov, slik at det blir mogleg å følgje opp datakvaliteten i husdyrregisteret meir systematisk og effektivt på lokalt, regionalt og nasjonalt plan. Mattilsynet vil òg etablere rutinar for regelmessig uttak og analyse av data. Resultata skal danne grunnlag for planlegginga av tilsyn. I tillegg vil Mattilsynet samarbeide med ku-kontrollen (TINE) og storfekjøttkontrollen (Animalia) om å identifisere og setje i verk tiltak for framleis betring av datakvaliteten i husdyrregisteret.

Eg vil følgje opp Mattilsynet sitt arbeid med tiltaka gjennom styringsdialogen, bla. gjennom ein eigen statusrapportering for dette arbeidet.

Om Mattilsynet i tilstrekkeleg grad nyttiggjer seg tilgjengelige virkemiddel for å redusere risikoen for manglande sporbarheit ved utbrot av sjukdomar

Svar på merknaden:

Mattilsynet vil revidere retningsline for verkemiddelbruk for å sikre betre forståing og dermed riktigare bruk i praksis. Det blir gjennomført kurs i verkemiddelbruk for tilsette med ansvar for tilsyn, og per mai 2017 har om lag 500 tilsette delteke på kurs.

Mattilsynet har ei generell føring i tildelingsbrevet at dei skal bruke tilgjengelege verkemiddel på alle områder. Dette gjeld òg på området for merking og sporbarheit.

Eg kan vidare opplyse om at matdepartementa (Helse- og omsorgsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet) i 2017 arbeider med forslag til endringar i matlova for å kunne innføre heimel for bruk av overtredingsgebyr ved brot på føresegner gitt i eller i medhald av lova. Innføring av overtredingsgebyr er venta å vere eit verdifullt supplement på verkemiddelsida for å kunne følgje opp mangelfull rapportering til husdyrregisteret.

Om Mattilsynet si rapportering til EU

Svar på merknaden:

Eg merker meg Riksrevisjonens kommentarar om svakheiter ved EU-rapporteringa for sporbarheit, og vil følgje opp Riksrevisjonens anbefaling. Eg kan òg opplyse at Mattilsynet vil byggje opp ny EU-rapportering frå grunnen av.

Med helsing

Jon Georg Dale

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Næringsministeren

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 Oslo

Deres ref
2017/00081-4

Vår ref
15/3768-

Dato
14.08.17

Statsregnskapet 2016 – svar til Riksrevisjonens merknader til NFD og underliggende virksomheter under næringsministerens ansvarsområde

Jeg viser til brev av 22. juni 2017 om resultatet av den årlige revisjonen av Nærings- og fiskeridepartementet og underliggende virksomheter for 2016.

Riksrevisjonen har i 2016 merknader under Nærings- og fiskeridepartementet i forbindelse med etterslep for behandling av konsesjonssøknader og få stedlige driftstilsyn med mineralnæringen i Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard.

Jeg erkjenner Riksrevisjonens eksempler på tilfeller der Direktoratet for mineralforvaltning (DMF) ikke fullt ut har vært i stand til å ivareta forvaltningsansvaret som følger av mineralloven § 43 (driftskonsesjonssøknader) og tilsynsplikten som følger av mineralloven § 59.

Jeg deler Riksrevisjonens anbefalinger om å følge opp at DMF ivaretar oppgavene med konsesjonsbehandling og tilsynsvirksomhet i henhold til minerallovens krav, og å vurdere om DMF har tilstrekkelige rammevilkår for å kunne ivareta minerallovens krav. Dette arbeidet er jeg i gang med. DMF har også gjennomført tiltak som vil effektivisere organisasjonen og saksbehandlingen.

DMF ble som følge av mineralloven, som trådte i kraft 1.1.2010, pålagt langt flere oppgaver enn tidligere, og antall tiltak som falt inn under etatens ansvarsområde økte betydelig. Samtidig med at loven trådte i kraft, ble det også innført en overgangsordning på fem år. Virksomheter som var omfattet av denne ordningen, søkte i stor grad ikke før tidsfristen var i ferd med å løpe ut den 31.12.2014. Dette er hovedårsaken til at et betydelig antall søknader ikke er ferdigbehandlet. Det har i denne sammenheng vært arbeidskrevende for etaten å få oversikt over alle tiltak og gjennomføre tilstrekkelig tilsynsvirksomhet.

Da mineralloven trådte i kraft ser vi nå i ettertid at DMF ikke hadde tilstrekkelig faglig kapasitet og administrative ressurser for å håndtere alle oppgavene de ble tildelt. Etaten har etter hvert, og særlig i løpet av de siste to-tre årene, blitt tilført økte ressurser.

Driftsbevilgningen til DMF har økt nominelt fra om lag 30 mill. kroner i 2014 til om lag 43 mill. kroner i 2017. Antall årsverk har økt fra 27 i 2015 til 35 ved utgangen av 2016, og vil øke ytterligere i 2017. Dette har satt etaten bedre i stand til å ivareta sitt tilsyns- og forvaltningsansvar.

Innenfor tilgjengelige ressurser har DMF prioritert å redusere saksbehandlingskøen. Det har bl.a. medført at tilsynsaktiviteten har blitt nedprioritert. Dette er hovedgrunnen til at det bare har vært gjennomført 21 stedlige tilsyn i 2016. Jeg vil imidlertid peke på at det gjennomføres tilsyn dersom DMF får melding om akutte hendelser eller særlig kritikkverdige forhold med fare for liv og helse. Jeg vil videre bemerke at DMF, i tillegg til de 21 stedlige tilsyn, har gjennomført en stor mengde postale tilsyn. Disse gir DMF bedre oversikt over uttak som det bør føres tilsyn med. I denne sammenheng kan det nevnes at DMF fra og med 2016 overtok ansvaret for mineralvirksomhetenes driftsrapportering fra NGU. Dette er en viktig del av tilsynsoppgaven. Jeg legger til grunn at driftsrapporteringen for 2017 vil bli betydelige bedre enn hva tilfelle var med rapporteringen for 2016. Driftsrapporteringer gir DMF oversikt over mineralbransjen når det gjelder antall uttak, hvem de er og hvor de driver. Rapporteringen for 2017 vil derfor gi et bedre grunnlag for DMF til å vurdere om virksomhetene drives i samsvar med mineralloven, og om det er særskilte tilsynsbehov.

DMF har gjennomført, og er i ferd med å gjennomføre, tiltak som vil effektivisere saksbehandlingen. DMF har økt produksjonen i konsesjonsbehandlingen i løpet av 2016. For første gang siden mineralloven trådte i kraft har DMF i 2016 ferdigbehandlet flere saker enn det som er kommet inn. Dette har vedvart også inn i 2017. Det er videre etablert en hurtiglinje for enkelte typer saker. Av 560 saker vil hurtiglinjen kunne være aktuelt for ca. 440 saker. DMF antar at om lag 150 saker trolig kan være ferdig i løpet 2017. Ordningen vil bli evaluert på slutten av året.

Antall fysiske tilsyn vil fortsatt være lavt i 2017, men postale tilsyn blir prioritert. DMF har etablert en karttjeneste som sammen med driftsrapporteringen gir, og etter hvert vil gi bedre oversikt over virksomheter og uttak. Dette vil gi et bedre grunnlag for DMF til å vurdere hvor det er behov for tilsyn. Karttjenesten vil også gi forenklinger og besparelser i selve konsesjonsbehandlingen.

Jeg vil fortsette arbeidet med å bedre rammevilkårene for DMF for å bedre kapasitets- og ressursituasjonen i DMF slik at etaten kan ivareta sine oppgaver etter mineralloven på en bedre måte. Jeg vil også opplyse om at departementet har satt i gang arbeid med evaluering av mineralloven. I den sammenheng vil også kapasitetsaspektet og muligheten for forenklinger bli vurdert.

Med hilsen

Monica Mæland

Side 2

**DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT**

Statsråden

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Deres ref
2017/00082

Vår ref
16/2557

Dato
14.8 2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Olje- og energidepartementet med underliggende virksomheter for 2016

Jeg viser til Riksrevisjonens brev av 21.06.2017 angående resultatet av den årlige revisjonen av Olje- og energidepartementet med underliggende virksomheter.

Riksrevisjonen har for revisjonen av departementets underliggende virksomheter for 2016 vesentlige merknader knyttet til svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Oljedirektoratet (OD). Riksrevisjonen finner det sterkt kritikkverdig at Oljedirektoratet ikke har et tilfredsstillende styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med eForvaltningsforskriften §15 og anerkjente standarder.

Revisjonen har identifisert følgende konkrete mangler ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i OD:

- Klassifisering av informasjon med hensyn på grad av sensitivitet er ikke ferdigstilt.
- Årlig risikoprosess er definert, men ikke etablert i praksis.
- Sikkerhetstiltak er ikke utledet fra styringssystemet, og er i varierende grad dokumentert og evaluert.
- Det finnes ikke et enhetlig system for rapportering og håndtering av informasjonssikkerhetshendelser.
- Det er ikke gjennomført evaluering og forbedring av styringssystemet.

Riksrevisjonen anbefaler at Olje- og energidepartementet sikrer at Oljedirektoratet har etablert et tilfredsstillende styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med eForvaltningsforskriften § 15.

Riksrevisjonen skriver videre at departementet i sin styringsdialog og i tildelingsbrev har fulgt opp status i arbeidet med informasjonssikkerhet, men at arbeidet med styringssystemet i direktoratet ikke er ferdigstilt, og at aktiviteter for styring og kontroll i varierende grad er satt i verk.

Departementet har våren 2017 innhentet en oppdatert oversikt over status og plan for videre arbeid fra Oljedirektoratet for å ferdigstille styringssystemet, herunder status på de manglene revisjonen har påpekt. OD har i 2017 styrket bemanningen og kompetansen på området, og har i tillegg engasjert ekstern konsulent for å bidra i arbeidet med å etablere en tiltaksplan for lukking av utestående avvik.

Departementet legger ODs plan til grunn for den videre oppfølgingen av arbeidet med informasjonssikkerhet i direktoratet. Departementet vil ha en særskilt oppfølging av arbeidet med å lukke utestående avvik. Informasjonssikkerheten i OD vil fortsatt bli fulgt opp i styringsdialogen fremover. Olje- og energidepartementet vil også i løpet av høsten 2017 igangsette en evaluering av ODs dataforvaltning og måloppnåelse knyttet til å være et nasjonalt sokkelbibliotek og spre fakta og kunnskap.

Med hilsen

Ingrid Minnes Tybring-Gjedde (Statssekretær)
for Terje Søviknes

Riksrevisjonen
Postboks 8130 Dep
0032 OSLO

Unntatt offentlighet,
§ 5 andre ledd

Deres ref
2017/00083-4

Vår ref
17/1385

Dato
9. august 2017

Resultatet av den årlige revisjonen av Samferdselsdepartementet og underliggende virksomheter for 2016

Vi viser til Riksrevisjonens brev av 21. juni 2017.

1. Riksrevisjonens merknader

1.1 Svakheter ved styringssystemet for informasjonssikkerhet i Statens vegvesen

Statens vegvesen har en rekke systemer som inneholder personopplysninger. Det er en grunnleggende forutsetning at informasjonssikkerheten er godt ivaretatt i systemer som inneholder særlig sensitive personopplysninger. Når det gjelder krav til beskyttelse av informasjonen i Autosys trafikant og sikkerhetsnivå, har Statens vegvesen gjennomført verdivurdering av bl.a. Autosys trafikant. På denne bakgrunn satte vegvesenet i drift ny versjon av systemet i april 2017. I denne versjonen er sikkerhetsnivået satt høyere for bedre å ivareta informasjonssikkerheten i systemet. Statens vegvesen vil arbeide videre med en helhetlig nivåvurdering av verdivurderingene for de ulike systemene for å sikre at en får en lik vurdering av hvilket sikkerhetsnivå en skal ha for sensitive personopplysninger i de ulike systemene.

1.2 Manglende oppfølging av prioriterte midler til fornying av jernbaneinfrastruktur i Oslo-området

Samferdselsdepartementet vil vise til at Stortinget vedtar statsbudsjettet på postnivå. Jernbaneverkets bevilgning til drift og vedlikehold var i 2016 samlet på én stor post (post 23 på kap. 1350) med stikkordene "kan overføres" og "kan nyttes under post 30". I Stortingets budsjettvedtak ligger det derfor en betydelig fleksibilitet med hensyn til hvordan midlene fordeles på tiltak innenfor posten i budsjettåret, mellom postene og mellom budsjettår. Dette bidrar til en effektiv og formålsrettet forvaltning av tildelte bevilgninger.

Det ble opplyst i Prop. 1 S (2015-2016) at det var lagt opp til å prioritere 340 mill. kr til fornying i Oslo-området. Dette ga en indikasjon om omfanget. Avsetningen var ett av flere områder innenfor fornying av jernbanesektoren. Redegjørelsen i budsjettproposisjonen var ikke ment å være uttømmende eller avgrensende, men en eksemplifisering av hva som skulle prioriteres i 2016.

Det avsatte beløpet på 340 mill. kr til fornying i Oslo-området var basert på gjennomføring av flere tiltak og aktiviteter. De planlagte aktivitetene ble i hovedsak gjennomført som planlagt. Noen av dem ble vesentlig rimeligere enn det var lagt opp til, i alt om lag 100 mill. kr. Det var da opp til Jernbaneverket å vurdere hvordan de frigjorte midlene best kunne brukes innenfor gjeldende føringer, fullmakter og virksomhetens formål. Midlene ble ikke stående ubenyttet, jf. at det var en merutgift på hele post 23 i 2016.

Samferdselsdepartementet er enig med Riksrevisjonen i at Jernbaneverkets styringssystemer for planlegging, styring og oppfølging av mindre fornyingsprosjekter ikke har vært gode nok. Jernbanedirektoratet har opplyst at Bane NOR SF nå har innført standardiserte prosedyrer/regler for organisering og styring av all prosjektorganisert fornying. Departementet forventer at dette på sikt vil bidra til bedre styring og oppfølging av tildelte bevilgninger til jernbaneformål, herunder drift og vedlikehold av jernbaneinfrastrukturen, og til bedre beslutningsgrunnlag i budsjettframleggene,

1.3 Mindreforbruk av bevilgning til tilskudd gang- og sykkelveger

Det har vært et mindreforbruk på kap. 1320 Statens vegvesen, post 63 Tilskudd til gang- og sykkelveger fra ordningen ble opprettet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2014. For bedre å legge til rette for at midler som blir tildelt faktisk blir benyttet i tildelingsåret, justerte Statens vegvesen søknadsprosessen fra og med tildelingsåret 2016. Endringene innebærer i hovedsak at invitasjon til kommuner og fylkeskommuner blir sendt ut tidlig på våren året før, med søknadsfrist på høsten og tildeling tidlig i budsjettåret. Samferdselsdepartementet ser at disse tiltakene ikke har hatt den ønskede effekt, ettersom mindreforbruket i 2016 var på 144,4 mill. kr eller 66 pst. av bevilgningen. Selv om rapportering fra Statens vegvesen foreløpig tyder på at mindreforbruket reduseres i 2017, mener Samferdselsdepartementet at det må vurderes ytterligere tiltak. Statens vegvesen er derfor bedt om å vurdere nye tiltak. Departementet vil følge opp Statens vegvesen for å bidra til at det etableres prinsipper og rutiner som legger til rette for at tilskuddene i større grad blir benyttet i tildelingsåret.

Når det gjelder konkrete tiltak som vurderes, uttalte Samferdselsdepartementet i brev av 5. mai 2017 bl.a.:

"Arbeidet er i oppstartsfasen, men bl.a. følgende tiltak vurderes:

- Forsere søknadsprosessen, slik at den starter når budsjettproposisjonen for neste år er lagt fram oktober. I dag starter prosessen etter at Stortinget har vedtatt statsbudsjettet i desember. Mange søkere begynner prosjekteringen først når finansieringen er på plass. Dette kan gi liten tid til gjennomføring, jf. at prosjektene i ordningen skal ferdigstilles i løpet av budsjettåret.

- Kreve ferdig prosjekteringsgrunnlag. I dag kreves det ferdig reguleringsplan, men ikke ferdig prosjekteringsgrunnlag. Et krav om ferdig prosjekteringsgrunnlag vil kunne bidra til at flere prosjekter fullføres innenfor budsjettåret.
- Holde tilbake en lavere andel av tilskuddet til etter ferdigstillelse av et prosjekt. I dag utbetales 30 pst. av tilskuddet etter ferdigstillelse. Dette må imidlertid avveies mot at tilskuddsmottaker må ha et insitament til å gjennomføre prosjektet.
- Tillate flerårige prosjekter. De mindre prosjektene blir oftere ferdig i tide enn de store. Erfaringen viser at større prosjekter har hatt problemer med å holde seg innenfor budsjettåret.
- Om det er mulig å utarbeide et fireårig handlingsprogram, slik en har for skredsikring på fylkesveger (kap. 1320, post 63)."

Samferdselsdepartementet vil i samarbeid med Statens vegvesen arbeide videre med tiltak som kan redusere mindreforbruket.

2. Riksrevisjonens anbefalinger

Riksrevisjonen anbefaler at Samferdselsdepartementet vurderer følgende tiltak:

- følger opp at Statens vegvesen etablerer et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet i samsvar med lov om personopplysninger § 13 og basert på anerkjente standarder, og sikrer at det etableres en god informasjonssikkerhet i Autosys trafikant
- følger opp at aktørene i jernbanesektoren iverksetter målrettede tiltak for å forbedre driftsstabiliteten i Oslo-området.

Samferdselsdepartementet har som en del av den ordinære etatsstyringsdialogen med Statens vegvesen allerede bedt Vegdirektoratet følge opp de anbefalinger som går fram av Riksrevisjonens revisjonsrapport for 2016 Statens vegvesens styring av informasjonssikkerheten i Autosys trafikant. Departementet vil i forlengelse av dette særlig følge opp at Statens vegvesen gjør ferdig arbeidet med et helhetlig styringssystem for informasjonssikkerhet slik at det kan tas i bruk i henhold til plan i løpet av 2018, slik det vises til i revisjonsrapporten.

Samferdselsdepartementet følger opp arbeidet med å forbedre driftsstabiliteten i Oslo-området og resten av landet i den ordinære etatsstyringsdialogen med Jernbanedirektoratet og i arbeidet med statsbudsjettet.

Med hilsen

Ketil Solvik-Olsen

Villa Kulild

Vedlegg 2

Oversikt over regnskaper i virksomheter mv. som har mottatt revisjonsberetning for 2016¹

Arbeids- og sosialdepartementet

Arbeids- og velferdsetaten
Arbeidsretten
Arbeidstilsynet
Jernbanens pensjonskassefond
Pensjonstrygden for sjømenn
Petroleumstilsynet
Riksmekleren
Statens arbeidsmiljøinstitutt
Statens pensjonskasse forsikring
Statens pensjonskasse forvaltningsbedrift
Trygderetten

Barne- og likestillingsdepartementet

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet
Barneombudet
Forbrukerombudet
Forbrukerrådet
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Likestillings- og diskrimineringsnemnda
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Sekretariatet for Markedsrådet og Forbrukertvistutvalget

Finansdepartementet

Direktoratet for økonomistyring
Finanstilsynet
Skatteetaten
Statistisk sentralbyrå
Toll- og avgiftsetaten
Velferdsfondet for tollvesenet

Forsvarsdepartementet

Forsvaret
Forsvarsmateriell
Forsvarets forskningsinstitutt
Forsvarsbygg
Nasjonal sikkerhetsmyndighet

Helse- og omsorgsdepartementet

Bioteknologirådet
Direktoratet for e-helse
Folkehelseinstituttet
Fond for offentlig helsetjeneste
Fond for privat helsetjeneste
Helsedirektoratet
Nasjonalt klageorgan for helsetjenesten

1) Riksrevisjonen avgir også beretning til departementenes egne regnskaper.

Norsk pasientskadeerstatning
Statens helsetilsyn
Statens legemiddelverk

Justis- og beredskapsdepartementet

Direktoratet for nødkommunikasjon
Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Domstolene i Norge
Generaladvokatembetet
Hovedredningssentralen i Nord-Norge
Hovedredningssentralen i Sør-Norge
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
Kommissjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Konfliktrådene
Kontoret for voldsoffererstatning
Kriminalomsorgsdirektoratet
Nasjonalt sikkerhetsfond – vergemål
Politidirektoratet
Politiets sikkerhetstjeneste den sentrale enhet
Riksadvokaten
Spesialenheten for politisaker
Statens sivilrettsforvaltning
Sysselmannen på Svalbard
Utlendingsdirektoratet
Utlendingsnemnda

Klima- og miljødepartementet

Miljødirektoratet
Norsk Kulturminnefond
Norsk Polarinstitut
Riksantikvaren
Statens fiskefond
Svalbard miljøvernfond
Viltfondet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

Datatilsynet
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Direktoratet for byggkvalitet
Direktoratet for forvaltning og IKT
Fylkesmannen i Aust- og Vest-Agder
Fylkesmannen i Buskerud
Fylkesmannen i Finnmark
Fylkesmannen i Hedmark
Fylkesmannen i Hordaland
Fylkesmannen i Møre og Romsdal
Fylkesmannen i Nordland
Fylkesmannen i Nord-Trøndelag
Fylkesmannen i Oppland
Fylkesmannen i Oslo og Akershus
Fylkesmannen i Rogaland
Fylkesmannen i Sogn og Fjordane
Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
Fylkesmannen i Telemark

Fylkesmannen i Troms
Fylkesmannen i Vestfold
Fylkesmannen i Østfold
Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter
Husbanken
Husleietvistutvalget
Internasjonalt reindriftssenter
Kompetansesenter for distriktsutvikling
Sametinget
Statens kartverk
Statsbygg
Valgdirektoratet

Kulturdepartementet

Agder og Telemark bispedømmeråd
Arkivverket
Bjergvin bispedømmeråd
Borg bispedømmeråd
Den norske kirkes landsfond
Det praktisk-teologiske seminar
Filmfondet
Fond for lyd og bilde
Forvaltningsorganet for Opplysningsvesenets fond
Hamar bispedømmeråd
Kirkerådet
Kulturtanken
Kunst i offentlige rom, drift
Kunst i offentlige rom, fond
Lotteri- og stiftelsestilsynet
Medietilsynet
Møre bispedømmeråd
Nasjonalbiblioteket
Nidaros bispedømmeråd
Nidaros domkirkes restaureringsarbeider
Nord-Hålogaland bispedømmeråd
Norsk filminstitutt
Norsk-finsk kulturfond
Norsk kulturfond
Norsk kulturråd
Norsk lokalhistorisk institutt
Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek
Oslo bispedømmeråd
Opplysningsvesenets fond
Riksteatret
Språkrådet
Statens kunstnerstipend
Stavanger bispedømmeråd
Svalbard kirke
Sør-Hålogaland bispedømmeråd
Tunsberg bispedømmeråd

Kunnskapsdepartementet

Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo
De nasjonale forskningsetiske komiteene

De samiske vidergående skoler, Karasjok og Kautokeino
Eiendomsfondet
Foreldreutvalgene for grunnsopplæringen og barnehagene
Gaske-Nørjén Saemienskovle / Sameskolen for Midt-Norge
Høgskolen i Bergen
Høgskolen i Hedmark
Høgskolen i Lillehammer
Høgskolen i Molde
Høgskolen i Oslo og Akershus
Høgskolen i Sogn og Fjordane
Høgskolen Stord/Haugesund
Høgskolen i Sørøst-Norge
Høgskolen i Østfold
Høgskolen i Volda
Kompetanse Norge
Konverteringsfondet
Kunst- og designhøgskolen i Bergen
Kunsthøgskolen i Oslo
Meteorologisk institutt
Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen
Nord Universitet
Norges forskningsråd
Norges grønne fagskole
Norges Handelshøyskole
Norges idrettshøgskole
Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Norges musikkhøgskole
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Norsk Utenrikspolitisk Institutt
Observatoriefondet
Samisk høgskole
Senter for IKT i utdanningen
Senter for internasjonalisering av utdanning
Statens lånekasse for utdanning
Statped
Tøyenfondet
Universitetet i Agder
Universitetet i Bergen
Universitetet i Oslo
Universitetet i Stavanger
Universitetet i Tromsø Norges arktiske universitet
Utdanningsdirektoratet

Landbruks- og matdepartementet

Fondet for forskningsavgift på landbruksprodukter
Landbrukets utviklingsfond
Landbruksdirektoratet
Mattilsynet
Norsk institutt for bioøkonomi
Reindriftens utviklingsfond
Utviklingsfondet for skogbruket
Veterinærinstituttet

Nærings- og fiskeridepartementet

Brønnøysundregistrene

Direktoratet for mineralforvaltning med Bergmesteren for Svalbard
Fiskeridirektoratet
Garanti-instituttet for eksportkreditt – administrasjonsregnskap
Garanti-instituttet for eksportkreditt – fondsregnskapene (garantiordningene)
Garantikassen for fiskere
Havforskningsinstituttet
Investeringsfond for Investinor AS
Justervesenet
Klagenemnda for industrielle rettigheter
Konkurransetilsynet
Likviditetsfondet i pensjonstrygden for fiskere
Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning
Norges geologiske undersøkelser
Norsk Akkreditering
Norsk Romsenter
Patentstyret
Sjøfartsdirektoratet
Tapsavsetningsfond egenkapitalinnskudd til SNSK

Olje- og energidepartementet

Norges vassdrags- og energidirektorat
Oljedirektoratet
Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten

Samferdselsdepartementet

Infrastrukturfondet
Jernbaneverket
Jernbanedirektoratet
Kystverket
Luffartstilsynet
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Statens havarikommisjon for transport
Statens jernbanetilsyn
Statens vegvesen

Utenriksdepartementet

Direktoratet for utviklingssamarbeid
Fredskorpset

Statsministerens kontor

Regjeringsadvokaten

Stortinget

Ombudsmannen for Forsvaret
Sivilombudsmannen – Stortingets ombudsmann for forvaltningen
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og sikkerhetstjeneste,
EOS-utvalget
Stortingets administrasjon
Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter

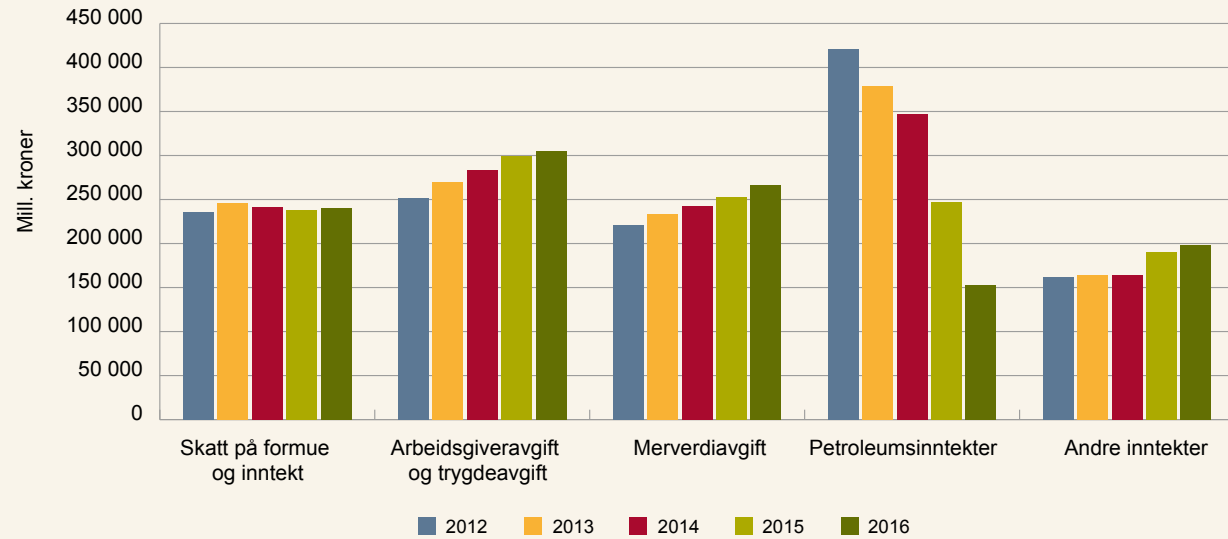

Oversikt over utviklingen av statens inntekter og utgifter m.m.

14 111 177 30 647 215 420 -71 254 5 884 713 726 3

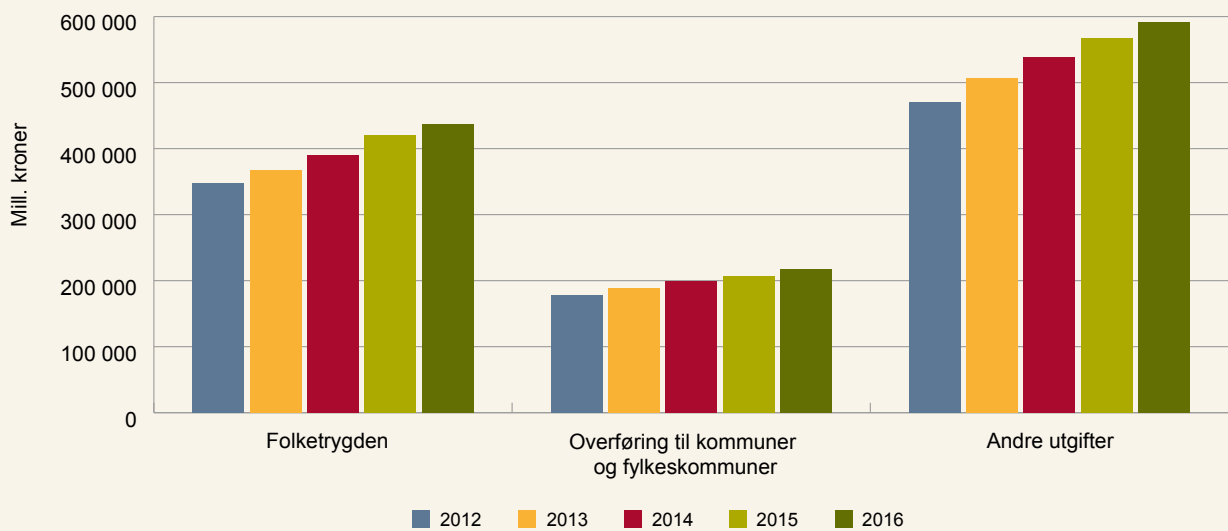

Statens inntekter (uten lånetransaksjoner og overføring fra Statens pensjonsfond utland)

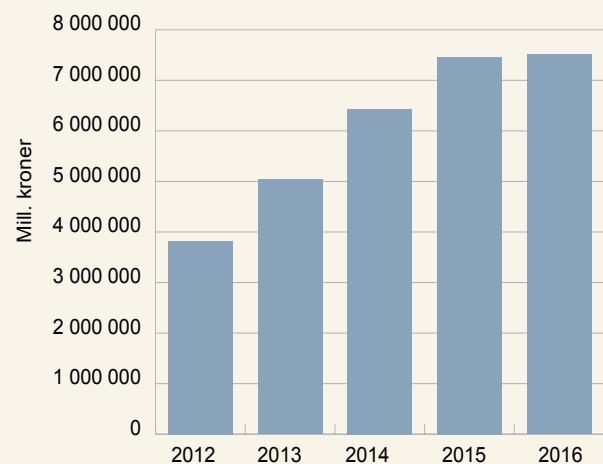
Kilde: Meld. St. 3 Statsregnskapet, årene 2012–2016.
Statens inntekter er nærmere spesifisert i Ekstrakt av statsregnskapet del III.

Statens utgifter (uten lånetransaksjoner og overføring til Statens pensjonsfond utland)

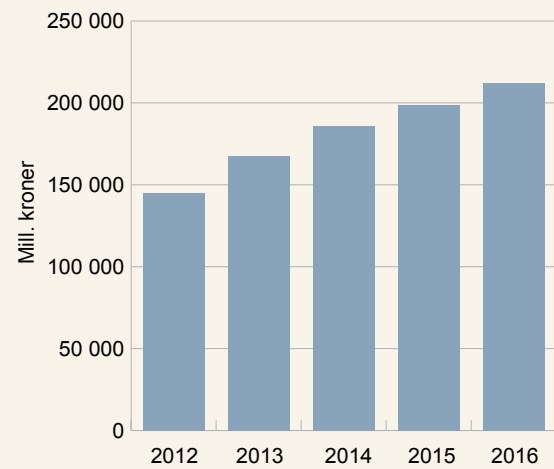
Kilde: Meld. St. 3 Statsregnskapet, årene 2012–2016.
I Andre utgifter inngår bl.a. statens egne driftsutgifter (herunder lønn), nybygg, anlegg og andre tilskudd og overføringer. For inndeling av utgifter på departementsområder, se Ekstrakt av statsregnskapet i del III.

Markedsverdi Statens pensjonsfond utland per 31.12.

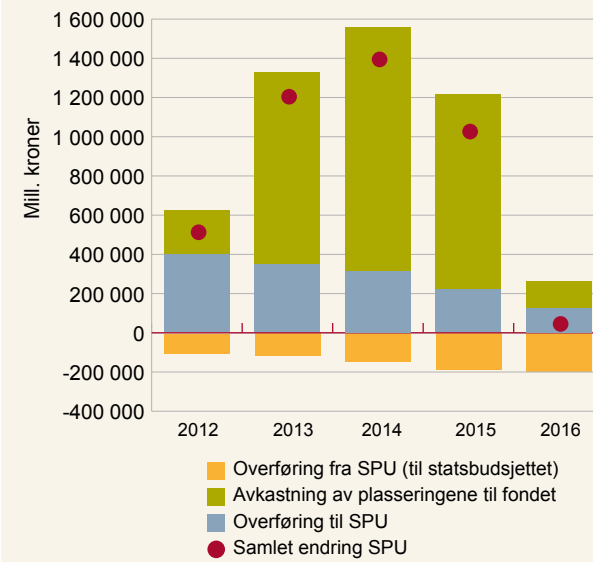
Kilde: Meld. St. 3 Statsregnskapet, årene 2012–2016

Markedsverdi Statens pensjonsfond Norge per 31.12.

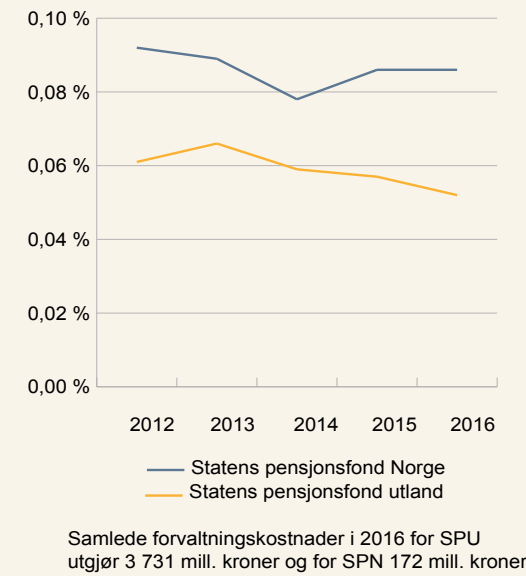
Kilde: Meld. St. 3 Statsregnskapet, årene 2012–2016

Samlet endring Statens pensjonsfond utland

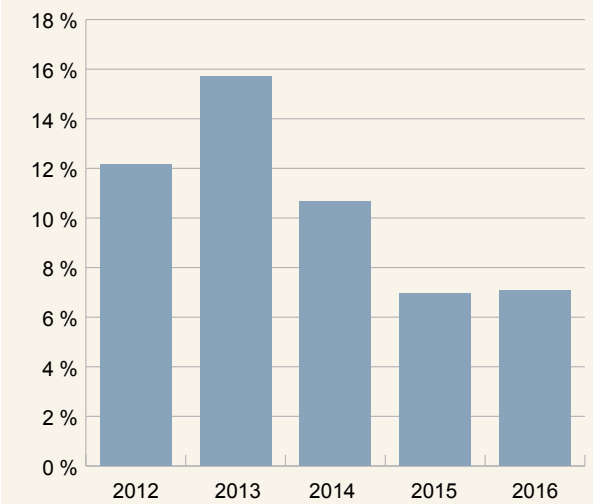
Kilde: Meld. St. 3 Statsregnskapet, årene 2012–2016

Forvaltningskostnader i prosent av gjennomsnittlig markedsverdi for SPU og SPN

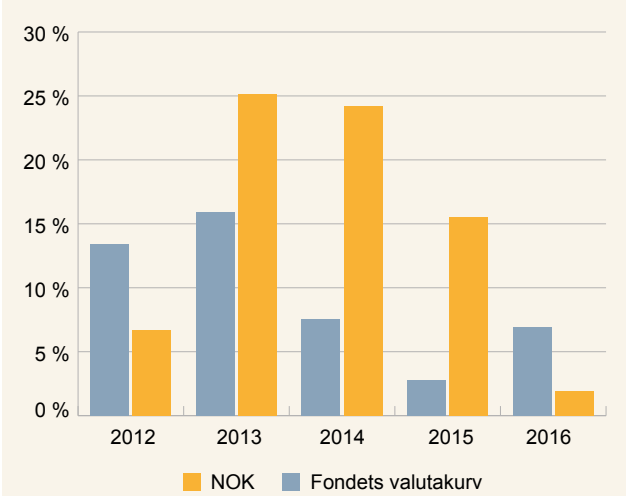
Kilde: Melding til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond, årene 2012–2016

Årlig nominell avkastning Statens pensjonsfond Norge målt i norske kroner

Kilde: Melding til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond, årene 2012–2016

Årlig nominell avkastning Statens pensjonsfond utland

Kilde: Melding til Stortinget om forvaltningen av Statens pensjonsfond, årene 2012–2016

Riksrevisjonen
Storgata 16
Postboks 8130 Dep
0032 Oslo

Sentralbord 22 24 10 00
postmottak@riksrevisjonen.no

www.riksrevisjonen.no

118 192 -1 057 54 384 183 301 26 120 372 -330 692 42 197 5 107

